HERMAN MELVILLE

billy budd

ingilizce aslından çeviren: mustafa irfan seyrek

herman melville

billy budd

(*bir iç anlatı*)

ingilizce aslından çeviren: mustafa irfan seyrek

[redacted]: john updike

ayrıntı: 1354 / klasik dizisi: 54

billy budd (*bir iç anlatı*) / herman melville

kitabın özgün adı / billy budd

ingilizce aslından çeviren: mustafa irfan seyrek

yayıma hazırlayan / funda balcı

son okuma / derya şahin

bu kitabın türkçe yayım hakları
ayrıntı yayınları'na aittir.

kapak illüstrasyonu / berat pekmezci

kapak ve görsel tasarım / gökçe alper

dizgi / kâni kumanovalı

baskı: deren matbaacılık ambalaj san. ve tic. ltd. şti.
beylikdüzü osb mah. orkide cad. no: 9/z
merkez köyü / merkez bucağı / beylikdüzü / istanbul
tel.: (0212) 875 48 86-87
fax: (0212) 875 48 88
sertifika no.: 34011

birinci basım: temmuz 2020 / baskı adedi 2000
isbn 978-605-314-466-3 / sertifika no: 10704

ayrıntı yayınları basım dağıtım san. ve tic. a.ş.
hocapaşa mah. dervişler sok. dirikoçlar iş hanı
no: 1 kat: 5 sirkeci - istanbul
tel: (0212) 512 15 00 faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr
info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi
facebook.com/ayrintiyayinevi
instagram.com/ayrintiyayinlari

herman melville (1819-1891)

Herman Melville 1 Ağustos 1819'da New York'ta doğmuş ve 28 Eylül 1891'de aynı kentte ölmüştür. Babası Allan Melvill, annesi Maria Gansevoort Melvill'dir. Maria, kocasının ölümünden sonra soyadına "e" harfini ekler. Genç Herman 1820'li yılların ortalarında kızıl hastalığına tutulur, sonra sağlığına kavuşsa da bu hastalık nedeniyle, gözleri kalıcı olarak bozulur. Babasının başarılı bir ithalatçı ve tüccar olması nedeniyle, aile uzun yıllar varlıklı bir yaşam sürer; ancak daha sonra işleri bozulur ve babasının 1832'de ölümüyle aile zor durumda kalır. Allan'ın en büyük oğlu Gansevoort işi devralır, Herman Melville de bir bankada memur olur. 1830'da kaydolduğu Albany Academy'de ve Albany Classical School'da klasik edebiyat çalışır; şiir, deneme ve öyküler yazar. 1837'de Albany'den ayrılarak Massachusetts'de öğretmenlik yapmaya başlar fakat bu işi doyurucu bulmayınca New York'a döner. O yıl ağabeyi Gansevoort'un işleri de bozulunca, aile Lansingburg, Newyork'a yerleşir. Herman Lansingburg Academy'de arazi ölçme öğrenimi görür. Daha sonra, ağabeyinin önerisiyle 1839'da, New York'tan Liverpool'a gidip gelen *St. Lawrence* adlı bir ticaret gemisinde kamarot olarak iş bulur. 1841'de Acushnet adlı bir balina gemisinde çalışarak ikinci deniz yolculuğunu yapar. ABD'ye döndüğünde ailesinin yaşam koşulları düzelmiştir. Ailesinin de desteğiyle Güney Denizindeki serüvenlerini kaleme almaya başlar. İlk romanı *Typee: A Peep at Polynesian Life* (1846) kişisel öyküleriyle düşsel olayları ve Typee kabilelerinin yaşadığı vadiyi anlatır. 1847'de aynı derecede başarılı romanı *Omoo: A Narrative of Adventures in the South Seas,* (Güney Denizindeki Serüvenlerin Hikâyesi) yine başından geçen olayları anlatır. Melville 1847'de Elizabeth Shaw ile evlenir, dört çocukları olur bu evlilikten. Melville, *Mardi: and a Voyage Thither* (1849) (Mardi'ye Yolculuk) adlı kitabını, sonra da *Redburn: His First Voyage* (1849) (Redburn'un İlk Yolculuğu), *White-Jacket or The World in a Man-of-War* (1850) (Beyaz Ceket ya da Bir Savaş Gemisinin Dünyası) adlı yapıtlarını yazar. 1851'de başyapıtı *Moby-Dick* (ilk adı *The Whale*) adlı romanı kaleme alır. Bu yapıtta balina gemisindeki deneyimleriyle *Essex* balina gemisinin gerçek felaketini anlatır. Roman 1851'de Londra'da, bir ay sonra da ABD'de yayımlanır. Melville daha sonra *Pierre or The Ambiguities* (1852) (Pierre ya da Belirsizlikler) ve *Israel Potter: His Fifty Years of Exile* (1855) (Israel Potter ve Elli Yıllık Sürgünü) adlı romanlarını yazar. *Putnam's Monthly Magazine* adlı dergiye yazdığı "Bartleby the Scrivener" (1853), "The Encandatas"(1854) ve "Benito Cereno" (1855) adlı öyküleri insanın ikiyüzlülüğünü ve çıkarcılığını ve Melville'in bunun karşısındaki nefretini dile getirir. Melville, 1856'da Avrupa ve Doğu Akdeniz ülkelerine yapmış olduğu gezilerde tuttuğu günlüklerde Amerika ile ilgili karamsar bir yergide bulunur. *The Confidence-Man: His Masquerade* (1857), (Kılık Değiştiren Dolandırıcı) bu anlamda yazılmıştır ve Melville'in sağlığında yayımlanan son romanıdır.

mustafa irfan seyrek

1947'de İzmit'te doğdu. 1973'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Berlin ve Londra'da eğitim gördü. 4 yılı Suudi Arabistan'da olmak üzere 1975 yılından sonra değişik üniversitelerde İngilizce Öğretim Görevlisi ve çevirmen olarak çalıştı. YTÜ'den emekli oldu. İrfan Seyrek amatör olarak fotoğraflarıyla da ödüller almış ve birçok sergiye katılmıştır. Türkçeye çevirdiği kitaplar: Bret Easton Ellis, *Sıfırdan Az* (1991); Marianne Wiggins, *Renk*, (1992); Toni Morrison, *En Mavi Göz*, (1993); Rose Tremain, *Renk* (2008); Robert Thurman, *Tibet'in Mücevher Ağacı*, (2006); Burton G. Malkiel, *Borsada Rasgele Bir Seyir*, (2007); Herbert F. Baldwin, *Trakya'da Bir Savaş Fotoğrafçısı*, (2012).

içindekiler

sunuş

herman melville üzerine / john updike.....7

billy budd

bir-otuz 39-159

john updike

herman melville üzerine

Herman Melville, dergiler için öykü yazmaya ümitsizlik içinde başlamıştı. Bu ümitsizlik o denli başarılı olduğu büyük ve iddialı romanları düşünüldüğünde oldukça şaşırtıcıdır. Melville'in metinleri olmaksızın, özellikle de *Yazman Bartleby*'yi kapsamayan hiçbir klasik Amerikan öykü antolojisi düşünülemeyeceği gibi, *Benito Cereno*'yu içermeyen bir kısa roman koleksiyonu da yok gibidir. Gerek baba gerek anne tarafından seçkin bir ailenin oğlu olan ve varlıklı Massachusetts Başsavcısı'nın kızıyla evlenen Melville, uğraşının ticari yönünü pek önemsememişti. 1849'da *Redburn* ve *Beyaz Ceket* ile ilgili olarak kayınpederine yazdığı mektupta, bunların aşırı tutkulu *Mardi*'den hemen sonra hızla kaleme alınan iki kitap olduğunu belirtir:

> Bu ikisi para için yapmış olduğum çalışmalardır; aynı odun kesmek zorunda olan adamların yaptığı gibi... Bu amaçla yazılan kitaplar olarak, onların "başarısı" (söylendiği gibi) için tek istek, gönlümden değil, cebimden gelmektedir. Kişisel olarak, bence ve cebimin bağımsızlığı açısından, "başarısız" olduğu söylenen bu tür kitaplar yazmak en büyük arzumdur, bu bencilliğimin kusuruna bakmayın.

1851 baharı sonları, *Moby Dick* üzerine yaptığı çalışmaları, batı Massachusetts tepelerindeki 160 dönümlük Arrowhead çiftlik arsası ile karısı, annesi, iki veya üç evlenmemiş kız kardeşi, bir küçük oğlu, hizmetlilere olan istekleriyle çatışırken, diğerlerinden daha çok yüreğini açmış olduğu yazar dostu Nathaniel Hawthorne'a şunları yazmıştı:

> Dolarlar beni lanetliyor, kötü ruhlu Şeytan (yazardan aldığı bir kopyayı matbaacıya götüren çocuk), kapı aralığından sürekli olarak bana sırıtıyor. Sevgili Efendim, bu bir önsezidir; eski bir hindistancevizinin kabuğunun sürekli öğütülmesi gibi parçalanarak, yıpranıp yok olacağım. Beni yazmaya en çok özendiren şey yasaklandı, karşılığı gelmiyor. Oysa başka türlü yazamıyorum ve tüm kitaplarım bir işe yaramıyor.

Melville bu önsezisini tanımladığında, daha otuz iki yaşında değildi ve söyledikleri hemen doğru da çıkmamıştı. Kalemiyle kendisine ve ailesine bakma savaşını birkaç yıl daha sürdürmüştü. Son romanı *Dolandırıcı* 1857'de yayınlanmıştı. Kitabın yayımlanmasından önce, kayınpederinin parasıyla Glasgow'a, Liverpool'a, Kutsal Topraklar'a, Yunanistan'a ve İtalya'ya yolculuk yaptı. Dönüşünde, üç sezon konferanslar verdi ve 1860'ta, erkek kardeşi Thomas'ın kaptanlığını yaptığı bir ticaret gemisiyle San Francisco'ya gitti. 1863'te Arrowhead'i, erkek kardeşi Allan'ın Doğu 104'te yer alan 26. Sokak'taki eviyle takas etti ve ölünceye kadar orada yaşadı. 1866'da son kez ticari olarak basılmış olan *Battle-Pieces* şiirleri bir cilt halinde yayımlandı; haberlere aldırmadan, New York'taki Birleşik Devletler Gümrük Müfettişi'nden bir randevu aldı. Yaşamının sonuna dek şiir yazmasına ve kendi olanaklarıyla üç cilt daha yayımlamasına karşın, bir Amerikan yazarı olmak için verdiği kahramanca mücadele sona

ermişti. Tüm kitaplarından yaşam boyu kazancı, Birleşik Devletler'de yaklaşık 5.900 dolar, İngiltere'de ise 4.500 dolardı.

Pasifik'te başıboş dolaşan bir denizcinin serüvenlerini anlatan ilk iki kitabı, *Typee* ve *Omoo* yazarlığa başlaması açısından yankı uyandırmıştı. Sonrası hızla gelişmişti; 1851 Mayıs ayında, Hawthorne'a aynı duygularla şunları yazdı:

> Mısır Piramitlerinden alınan bir tohuma benziyorum, üç bin yıl boyunca, yalnız tohumdan başka bir şey olmayan, İngiliz topraklarına ekilmiş, kendi kendine büyümüş, yeşermiş ve sonunda toprağa düşmüş. İşte ben buyum. Yirmi beş yaşıma dek hiçbir gelişme göstermedim. Yaşamımı yirmi beşinci yaşımda başlamış sayıyorum. Üç hafta çok zor geçti, o zaman ile şu an arasında içimi dökmedim. Ama şimdi tohumun en iç katmanına ulaşmış bulunuyorum ve kısa bir süre içinde tohum toprağa düşecek.

1851 sonbaharında yayımlanan *Moby Dick*'in resepsiyonu, umduğundan ya da bu başyapıtın hak ettiğinden çok daha az coşkulu olduysa da, bir sonraki yıl yayımlanan *Pierre*'in yazgısı çok daha yıkıcı olmuştu. Yayımlanmasından sekiz ay sonra, yayınevi Harper's, satışların 2.310 kitaptan 283 adet olduğunu bildirdi; Melville'in yaşamı boyu kitaptan kazandığı para 157 dolar olmuştu. Kitap için "çekilmez derecede sağlıksız" (*Graham's*), "itici, doğal değil, densiz" (*American Whig Review*) gibi olumsuz eleştirilerin ardı arkası kesilmiyor; Melville'in aklını sorguluyorlardı. *Boston Post*, *Pierre* için "var olan en delice yazılmış öykü... Berkshire'in sessiz bölgelerinden çok, bir akıl hastanesinden esinlenmiş olabilir" diye yazmıştı. Southern Quarterly Review şöyle yazmıştı: "Şu Herman Melville düpedüz ahmak, bizim için çok deli işi bir kitap yazmış; bu neden-

le, ondan kesinlikle korkulur ustalarım... Bu yazar ne kadar çabuk hastaneye yatırılırsa, o kadar iyi olur." "Kendisi gerçekten deli olarak kabul edilmeli ve dostları onu tedavi ettirmek için önlem almalı" iddiasında bulunan bir paragrafın başlığı ise "HERMAN MELVILLE DELİDİR" idi. Bu tür suçlamalar, on iki yaşındayken, babasının akıl dengesinin çılgınlık derecesinde bozulmuş olduğunu ve bu ruhsal durumunun tüm ailede dedikodu konusu olduğunu gören Melville'i yaralıyordu. Babası Allan Melville'in sağlığı, borçları ve ters giden işleri nedeniyle bozulmuş ve eniştesi Peter Gansevoort'a göre, Ocak 1832'de Arnavutluk'ta ateşi ve uykusuzluğu yüzünden bir taşkınlık yaşamış, sonuçta da akli dengesini yitirmişti. Erkek kardeşi Thomas, insana özgü olasılıklar açısından çığırından çıkmış bulduğu, hatta bir "Manyak!" olarak kalacağını düşündüğü babasını, akıl dengesini yitiren adam olarak görüp zaman zaman ziyaret etmişti. Dul kalan eşi Maria, aile İncil'ine "Sevgili Allan'ım şiddetli ıstırapları nedeniyle, aklını yitirdi, Tanrı gizemli bir yolda ilerliyor" diye yazmıştı.

Oğlu Herman'ın akıl sağlığı da yakından izlenmekteydi. Berkshire'deki komşuları Sarah Morewood, 1851'de bir arkadaşına Melville'in yazma uğraşı konusunda, akşamları hava tam kararıncaya dek odasından çıkmadığını –gün boyunca kuru yiyecekler yediğini– bu nedenle sağlığına zarar veren ürkünç bir coşku içinde olduğunu yazmıştı. Yılbaşı partisinde, herkesten ayrı yaşamasının arkadaşlarının onu deli olduğunu düşünmesine neden olduğunu söylediğinde, kendisinin de aynı görüşte olduğu ileri sürerek yanıtlamıştı. *Pierre* adlı öyküde kendini delirme noktasına gelen bir yazar olarak karabasan niteliğindeki tanımlaması yer alır. Onu tanıyan birçok kişi Melville'de, yazılarında hissedilen nöbetleri andıran, taşkınlıklara ve depresyondan deliliğe varan

kişilik değişimlerine değinmiştir. Laura Robetson-Lorant, biyografi iddialarında, "Günümüzde ona neredeyse kesinlikle manik-depresif tanısı konulmalı ve tedaviye alınmalıdır" diye yazmıştır. Karısı Elizabeth, kocasının kısa biyografisinde şöyle yazar: "1853 baharında sağlığı konusunda çok kaygılıydık." Aynı yıl, annesi, erkek kardeşi Peter'a oğlunu yabancı bir danışmana göstermesinde ısrar etmiş ve "Beyninin bu sürekli çalışması ve düş gücünün coşkusu Herman'ı yıpratıyor" demişti. Gözlerini aşırı yorması "onları kırlangıçlar kadar kırılgan" yapmış ve 1850'li yılların ortalarında mustarip olduğu romatizma ile siyatik, onu güçsüzleştirmişti. Melville ailesi erkekleri kırılgandı. Herman'ın ağabeyi Gansevoort otuz yaşında, Londra'da babası gibi ruhsal bir çöküntü sonucu ölmüştü; ölmeden önce Herman'a yıkılmakta olduğunu hissettiğini yazmıştı. Üzerinde dolaşan bölünme korkusu, daha sonraki yaşamında, iş bulmuş olması ve kazançları, koşullarını rahatlattığı zaman bile onu bırakmamıştı. 1876'da amcası Peter Gansevoort'un parasıyla yayımlanan uzun şiiri *Clarel* bedelini ödemişti. Duyarlı kocasının her zaman üstüne titreyen Elizabeth, 1877'de Kate Gansevoort'a, "Zavallı adam, katlanması gereken (ah o kadar da gerekli şeyler ki) o denli zihinsel sorunları var ki yaşamında, onu bir an için rahatlatacak bir şeyler olması hoşuma gidiyor'" diye yazmıştı. Aynı yıl Melville, *Clarel*'in sevecen okurlarından olan John Hoadley'e, "Ek not. Ben deli değilim" diye yazdı. O şiirde gezginci Yahudi şöyle haykırır:

İşten değil delirmek ama
Makul olanın vahim karakolunda kalmayı sürdürürüm.

Elde olan kanıtlara göre, Melville, *Pierre*'in etkileyici, hatta skandal başarısızlığını aklı başında olarak değerlendirmişti. Aynı kalıtsal bir delilik tehdidi altındaki, işleri ve çelişkileri kendisine koşut olan kahramanı için "Pierre, o küçük odasında, tek başına, dünyanın tüm övgü ya da yergilerin tadına baktı ve her iki kadehin de tadına baktıktan sonra onları fırlatıp attı. Her tür övgü ve yergi, tüm eleştiriler *Pierre*'e çok geç ulaşacaktır" dedi yazar. Yıllar sonra Elizabeth, kocasının *Pierre*'in resepsiyonunu "bir şaka" olarak gördüğünü yazdı: "Yazınsal ününü etkilemiş olsa da kendisini kişisel olarak çok az ilgilendiriyordu."

Pierre'i 1852 baharında bitirdikten sonra, 1849 yılından beri ilk kez yazmaya bir dinlence arası verdi; ancak yeni fikirler ardında koşuyordu. Ailece kırsal bir yaz etkinliği ve gezintisi kapsamında kayınpederiyle birlikte Nantucket'e gittiğinde, orada bir denizciyi kurtararak onunla evlenen, ondan hamile kalan ve ikinci kez evlenip evlenmediğini öğrenmek için, on yedi yıl geri dönüşünü bekleyen bir deniz feneri bekçisinin kızı olan Agatha Hatch Robertson'un öyküsünü duyar. Bu öyküden bir özet çıkaracak derecede çok etkilenen Melville, bu konuyu, doğu Massachusettes'e gitmek üzere Berkshire'den ayrılmış olan Hawthorne'a, ayrıntılarıyla devretme önerisinde bulunur. Melville, "Bu iş senin özellikle yakından bildiğin, daha çok, damarda dolaşan bir şey... Ayrıca, doğal olarak seni çekim alanına alacak gibi görünüyor" diye yazar. O sonbahar, Concord'a dönerek Alcott'ların Hillside'daki büyük evlerini satın alan Hawthorne'u kişisel olarak ziyaret ederek bu konunun üzerine düşer. Aralarındaki ilişki, yine çok yakın olmasına karşın, Melville'in şu resmi, özet tümcesine göre biraz soğumuştur: "Size olan ziyaretimden çok hoşnut kaldım, umarım aynı zevki siz de almışsınızdır."

Hawthorne onun verdiği ayrıntıları kendisine geri göndererek, Agatha'nın öyküsünü kendisinin yazmasını önerir. 1853 kışında bu konuyu "Haç Adası" adı altında yazmaya başlar. Annesi, 1853 Nisan ayında onun, yeni bir çalışması olduğunu ve basın için yapılan hazırlıkların neredeyse bittiğini düşündüğünü yazar ve buna karşılık Melville, Kasım ayında, Harper and Brothers'a yazdığı bir mektupta, geçen bahar New York'a götürdüğü ama o zaman baskısı engellenen bir yazı olduğunu söyler. Engellemenin nedeni belirtilmemiş ve bazı el yazıları yok olmuştur. Aynı mektupta kısmen bir deniz serüveni, kısmen de daha çok Kaplumbağa Avlama Serüveni olan 300 sayfalık bir kitap önerisini de göndermemiş; o kitabın artık elde olduğunu, gelecek Ocak ayında baskıya hazır olacağını ileri sürmüştür.

Bununla birlikte, bu ölü doğan projeler yanında, çok sayıda alçakgönüllü çalışma, adsız olsa da basılmaktaydı. Anonim ya da takma adlı olması dergi dağıtımcıları için sıradandı ama Melville için pek hoş değildi; İngiliz yayınevine *Pierre*'in "Bir Vermontlu Tarafından" ya da "Guy Wintrhrop" adıyla yazılmasını önerdi. 1852 Ekim başlarında, Allan Melville'in karısı Sophia'nın kuzeni olan George Palmer Putnam'ın editörü olduğu *Putnam's Monthly Magazine* adlı yeni bir dergiye katkı sağlamaları için yazarları çağıran bir mektup aldı. Melville'in üvey annesi Hope Savage Shaw, Elizabeth Shaw'dan gelen bir mektup, 1853 yaz başlarında, Melville'in "the Harpers" tarafından dergileri için yazı yazması konusunda "ikna edildiğini" açıklamaktadır. Dergi yayınlarının o denli yabancısı değildi. 4 Mayıs 1839'da, on dokuz yaşındayken, *Democratic Press and Lansingburgh Advertiser* sayılarında iki "Yazı Masasından Parçalar" adlı yazıları yayımlanmıştı; o dönemde kendi kentinin gazetesiydi. Bir dostu

olan Cornelius Mathews tarafından düzeltilen *Yankee Doodle* için, Melville 1847'de "Yaşlı Zack'ın Gerçek Fıkraları"nı ekledi (24 Temmuz, 31 Temmuz, 7 Ağustos, 14 Ağustos, 21 Ağustos, 28 Ağustos ve 11 Eylül sayıları). Evert Duyckinck'in haftalık *Literary World*'ü için beş adsız eleştiri yazdı, onların başında "Hawthorne ile Esin Perileri" gelmektedir ve çok kapsamlı oldukları için, 17 Ağustos ve 24 Ağustos 1850'de iki sayıda basılmıştı. *Harper New Monthly Magazine*, Ekim 1851 sayısında *Moby Dick*'ten bir bölüm yayınladı ve bu aynı zamanda, 8 Kasım' da *Baltimore Evening Sun*'da çıktı. 1853 ile 1856 arasında aşağıdaki on dört öykü yayımlandı:

"Yazman Bartleby: Bir Wall Street Öyküsü" *Putnam's*, Kasım ve Aralık, 1853.

"Ku-ku-ri-ku! ya da Soylu Horoz Benevantano'nun Ötüşü", *Harper's*, Aralık, 1853.

"The Encantadas ya da Büyülü Adalar", *Putnam's*, Mart, Nisan ve Mayıs, 1854.

"Yoksulun Pastasıyla Zenginin Ekmek Kırıntıları", *Harper's*, Haziran 1854.

"Mutlu Başarısızlık: Bir Hudson Nehri Öyküsü", *Harper's*, Temmuz, 1854.

"Paratoner Adam", *Putnam's*, Ağustos, 1854.

"Kemancı", *Harper's*, Eylül, 1854.

"Bekârların Cenneti ve Genç Kızların Cehennemi", *Harper's*, Nisan 1855.

"Çan Kulesi", *Putnam's*, Ağustos, 1855.

"Benito Cereno", *Putnam's*, Ekim, Kasım, Aralık, 1855.

"Jimmy Rose", *Harper's*, Kasım, 1855.

"Ben ve Bacam", *Putnam's*, Mart, 1856.

"Kafadarlar", *Harper's*, Mart, 1856.

"Elma Ağacından Masa ya da Özgün Gizemli Açıklamalar", *Harper's*, Mayıs, 1856.

Ayrıca, *Israel Potter* romanı: *Sürgünde Elli Yıl*, Temmuz 1854'ten Mart 1955'e kadar dokuz seri olarak *Putnam's* tarafından numaralandırıldı.

Yayın düzeni, yazılış düzenine uymayabilir. Melville'in Kısa Öykü Kronolojisinde, 1853-1856 yıllarında, Merton M. Sealts Jr, Bartleby"nin ilk yayımlanan öykü olmasına karşın, büyük bir olasılıkla, daha kısa, daha başarısız üç kısa öyküsü "Mutlu Başarısızlık", "Kemancı" ve "Ku-ku-ri-ku!"dan sonra 1853 yazında yazıldığını ileri sürer. Melville'in "Üç öyküyü derginiz için uygun bulabilirsiniz" diyerek *Harper's*'a 13 Ağustos tarihli bir mektupla ve 1853 olduğunu söylediği yıl gönderdiğine inanır. Teslim tarihi ile yayın tarihi arasındaki on bir aylık gecikme *Harper's* için olabilir bir durumdu; "Kafadarlar", Sealts'a göre, Eylül 1854'te teslim edilmiş ve on dört ay tutulmuştu.

Bu dönemde Melville'e yapılan, bilinen tek ret, "İki Tapınak" idi. "Öykü biraz hassas tanımlamalar ve iğneleyici bir hiciv içerdiğinden, yazı işleri deneyimim beni, halkın dinsel duyarlılıkları ve etiğini incitmeme konusunda, özenli davranmaya yöneltiyor, 'İki Tapınak'; Brown ile Grace Kilisesi vaizleri dışında, kilisenin tüm gücünü bize yöneltmesine neden olacağından onu reddetmekten üzgünüm." Putnam, kişisel olarak üvey kuzeninden öyküyü yeniden gözden geçirmesini ve öyle vermesini istediyse de Melville bunu istememişti.

O günün parasıyla kendisine iyi bir ödeme yapıldı. *Putnam's*'dan sayfasına beş dolar, *Harper's*'den de bir grup öykü için yüz dolar. *Israel Potter* için 421.50 dolar aldı. O yıllarda toplam kazancı 750 dolar olduğu hesaplanmıştır;

bu tutar Harper and Brothers'ın, *The Encantadas*'da özellikleri oldukça kısıtlanmış "Kaplumbağa Avı Serüveni" için ödediği 300 dolar avansı kapsamamaktadır. (Parasal bir karşılaştırma yaparsak, gümrük müfettişi olarak aldığı günde dört dolar ya da yılda 1.200 dolara göre az bir paraydı; o zaman, bir elma bir kuruş ve bir kitap bir dolardı; 1863'te 160 dönümlük çiftliğinin ederi 4.000 dolardı, enişte si Lemuel Shaw Jr'da ona 300.000 dolar bırakmıştı.)

Dergiler yükselişe geçmişti; "Günümüzün en çok satan yayınları" demişti Melville, İngiliz yayınevine. Yüz binlik dağıtımı olan *Harper's*, Dickens ve Thackeray gibi İngiliz yazarlarına ağırlık verdiği için eleştirilmekteydi; *Putnam's* ise özellikle Amerikan yazarlarına yönelik kurulmuştu ve Melville'in en uzun ve en tutkulu öyküleriyle birlikte, Thoreau, Cooper, Longellow, Lowell, Charles A. Dana ve Horace Greeley'in çalışmalarını yayımladı. Eğitimli, politik olarak liberal (yani kölelik karşıtı) okura odaklıydı ve satışı yirmi bini geçemedi, George Putnam tarafından1855'te satıldı ve 1857'de davalık oldu. 1868'de yeniden canlanınca yatırımcısı, "Peki... Herman Melville nerede? Bu verimli ve düş gücü geniş olan yazar kendi parasını kendisi mi ödüyor ve bu yüzden mi seviliyor?" Melville yayıncılara, "Beni, olası katkı yapacaklar listesine ekleyebilirsiniz" diye yazmış ama hiçbir katkıda bulunmamıştı.

Kısa öyküleri bir araya toplandığında, yalnız *Putnam's*'da basılanları seçmişti. Özgün adı "Benito Cereno ve Diğer Taslaklar" idi; seçki şöyle sıralıydı: "Benito Cereno", "Bartleby", "Çan Kulesi", "Büyülü Adalar" ve "Paratoner Adam". Sealts, *Putnam's* "Ben ve Bacam"ı 1855'ten önce yayınlasaydı, onun da dahil olacağını düşünüyordu. Dix and Edwards yayıncı, satın alan da *Putnam's* idi. Melville bir mektubunda, tartışmalarla ilgili şöyle der: "Seçki olarak yeni başlık altında, başlangıç niteliğinde bir şeyler

vermek istedim" sonra da "Her iki adım da yalnızca gereksiz olmayıp aynı zamanda uygun düşmeyebilir" diyerek, yine kendisiyle ters düşerek, başlığı, *Veranda Öyküleri*'ni bir ön deneme/öykü/taslak/makale olarak sunmuştu. "Veranda Öyküleri" 1856 Mayıs ayında piyasaya çıktı. Melville, Dix and Edwards'ın da yayımladığı ve vazgeçtikten sonra istenen avansı verdiği son romanı *Düzenbaz*'a odaklanmıştı. Joshua Dix'in ortağı sevilen bir yazar olan ve *Putnam's*'ın danışmanı olan George William Curtis, Dix'i "Aşırı güzel olmadıkça, Melville'den gelen her romanı geri çevir" diye öğütlemişti fakat kısa öykü seçkisi için, "Melville'in kitabının çok satacağını sanmıyorum ama listenizin iyi bir ismi. Saygınlığını yitirdi ve Putnam öykülerinin onu yücelteceğini sanmıyorum. Yine de bundan bir şey kaybetmezsiniz. 'Büyülü Adalar' ve 'Bartleby'yı çok seviyorum." *Veranda Öyküleri* 1.047 kopyadan üçte ikisi gibi şaşırtıcı bir satış yapmıştı. Bir yıl içinde, 1857'de, *Putnam's Monthly Magazine* ile birlikte, firma paniğe kapıldı. İflas şirketi Melville'e her iki kitabının da klişelerini satın alma fırsatı tanıdığında, şöyle yanıt vermişti: "Vicdan azabı duymadan satın onları. Potaya koyup eritin." Masal anlatıcısı olarak profesyonel uğraşı böylelikle sona ermişti.

Veranda Öyküleri 1922'ye dek basılmadı, o zaman Melville'in yükselmesinin bir parçası olarak İngiliz firması Constable onun tüm yapıtlarını baskıya aldı. O günden sonra onun bir öyküsü bile bilgelik savunucuları ve onu inkâr edenlerin diline çok ender olarak düşmüştür ama yaptıkları yorumlar pek çoktur. Birçok öğrenci Melville'e onun öyküleriyle ulaşır. 1980'deki birçok romanı

gibi, onlar da yoğun düz yazı niteliğinde, ayrıntıya ve ikilemeye kaçan, sıkıcı nükte ve nihilizm karşıtı eğilimi gösterir ama daha az dozlarda olduğunda bu eğilim genç okuru daha az ürkütür. *Veranda Öyküleri* eğlenceli ve karışık bir demet oluşturur: Sırasıyla, (1) bir adam çiftlik evine bir veranda yaptırır, sonra uzakta bir dağ üzerinde parıldayan bir kulübenin periler ülkesi olduğunu düşler ve oraya doğru yürür, (2) iyi huylu, yaşlıca bir avukat, not tutmak dışında bir görev almaya karşı çıkan, bitkin bir yazmanı işe alır ve işten çıkaramaz, (3) terk edilmiş bir Şili adası açıklarına demirleyen Amerikalı bir kaptan, kargosunda zenci esirlerin bulunduğu, tayfası değişmiş ve yozlaşmış bir İspanyol gemisine çıkar, (4) veranda yapımcısından pek farklı olmayan evinde yalnız bir adam, fırtınalı günlerde ortaya çıkan bir paratoner satıcısını öfkeyle kovar, (5) Pasifik'te, yanardağ kalıntılarından oluşmuş bir dizi ada bir sürü kaplumbağa, deniz kuşları, korsanlara, serüvencilere ve çılgınlara olduğu kadar Hunilla adında dul bir kadına da ev sahipliği yapar, (6) Bannadonna adında bir Rönesans "teknisyeni", çanları anlaşılması güç bir robot düzeneği ile çalan büyük bir çan kulesi yapma işine girer.

Önsöz olarak, bu gerilimli durumların sonunda ne olacağını açıklamak kadar okurun zevkini köreltecek eleştiriler yapmak da doğru değildir. *Veranda Öyküleri* ve Melville'in diğer öyküleri yine de kesinleşmiş yargılar ile canlı tepkiler uyandırmaktan paçayı kurtaramazlar. En az sivri olanlardan "Kafadarlar" bile, on dokuzuncu yüzyıl ırkçı etnolojisi gözüyle "insan ırkının çoğunluğuna yönelik bir metafor", kapitalist sömürü benzetmesi ve Melville'in bir hiciv ustası örneği" olarak nasıl okunması gibi saldırılara uğramıştır. Bununla birlikte, 50'li yılların ortalarında bir grup derginin, bu anlamda, kahverengi,

koyu renkli ve boyalı olmaktan çok gravür tarzı basıldığı gibi bir genelleme yapılabilir. *Typee*, *Omoo ve Moby Dick*'in canlı düzyazısıyla karşılaştırıldığında, onların dili daha yola gelmiş, arada bir gergin ve tutuktur. Öyküler, hem bitkinlik eğilimindedir hem de inatçı ve içsel bir enerji taşırlar. *Moby Dick*'in yazarı, kendisine kısa öykü yazarı yolunu açan Shakespeare türünden olasılıklarla coşmuştu. *Pierre* sonrası, Hawthorne tarafından terk edilen ve kendi ailesince de bir acınma konusu olan yazar, her yerde başarısızlığı tadar.

"İşte şiirlerin lanetleniyor, ölümsüz ün bana göre değil! Asla sonsuza uzanacak biri değilim. Bu yazgıya katlanılmaz!" Taslak boyutundaki ilk girişimlerinden olan "Kemancı" böyle başlar; ilk gruptan bir diğeri "Mutlu Başarısızlık", "Artık her şey sona erdi. Başarısız olduğuma sevindim evlat. Başarısızlık iyi bir yaşlı adam yarattı bende. Önce korkunçtu ama başarısız olduğum için mutluyum. Bu başarısızlık için Tanrı'ya şükürler olsun!" Anlatıcının amcası olan, ekonomik, bataklık kurutucusu buluşunu parçalayan ve tutkulu Ahab ile Herman'ın iflas eden amcası Thomas'tan esinlenen kahraman böyle konuşmaktadır. Ona inanıyor muyuz? Yoksa başarısızlıktan kazanmış olduğu bilgelik iddiası, "Ku-ku-ri-ku-ku!"daki soylu horozun yaptığı gibi boşuna bir ötüş ya da son bir gürültü müydü? Emerson'un en duru tonda dile getirdiği bir kültürle çevrilmiş olan Melville, kuşku duyma zorunluluğu duymuştur: "Kendisine büyük hayranlık duymamama karşın, Merrymusk'ın görüşlerinin doğruluğu konusunda içim tam olarak rahat değil."

Arrowhead'den gelen, "Ben ve Bacam", "Elma Ağacından Masa" ve *Veranda Öyküleri* gibi öyküleştirilmiş haberlerde, yazarın otobiyografik ses tonu, Melville'in o zamanlar, karısının kendisine iki yılda bir çocuk doğur-

duğu otuzlu yaşları ortalarındayken, şaşırtıcı derecede yaşlı bir kişinin tonundaydı. Bu taslaklardaki erkek etkinliklerinde oğullar görünmez, kız çocuklar ise büyümüştürler. "Ben ve Bacam", bu şiddetli siyatik döneminde oluşturulmuştur ve Elizabeth'in kendini savunma gereği duyduğu, tanımlarda ek bir not olarak göze çarpar: "Karısı konusunda tüm yazdıkları, çiftlik konusunda vb çok canlı ve enerjik olan annesiyle ilgilidir. Bacanın yıkılması önerisi tümüyle düşseldir." Eşi, annesi ve kız kardeşleri birer büyük ürkünç kadına dönüşmüştür. Dr. Oliver Wendell Holmes, Haziran 1855'te Melville'i tedavi etmişti ve mimar Scribe gibi yergi konusu olmuştu; sıcak bir şömine bacasının yok edilmesinde olduğu gibi kadınlarla aynı kefeye konmuştu. O baca, bir erkeklik simgesi olmasa da düzensiz yapısı ve "gizli bölmeleriyle" kendi erkekliğinin özelini ve yazınsal uğraşını temsil ediyordu. Görünüşte öykünün karanlık yanına sessiz kalan Curtis, "küllük deliği" gibi bir sözcük oyunuyla birlikte Dix'e, Melville'in tümüyle yüzeysel, önemli, içten ve komik bir taslak yazdığını söyler. Sonuçta, kahraman, bacayı savunmasız bırakmaktansa, evde yedi yıl kalır. O da Bartleby gibi, zor olsa da kendi kimliğinden uzaklaşmayacaktır. Bartleby ve Benito Cereno gibi öyküye adlarını veren kahramanlar, inandırıcılığı ve okurun sabrını zorlayan bir şizofreniyi savunmayı üstlenirler.

Bir yüzyıl süren bir yazınsal çorak alanlar sonunda, Melville'in lanetli adalarında, şeytansı esir gemilerinde, biçimsiz evlerde, yıkılan kulelerde, tıkırtı sesi gelen masalarda, ürkünç fabrikalarda, hastalıklı kulübelerde ve kentin boş tuğla duvarlarında belki de yalnız kişisel korkumuzu değil, aynı zamanda onun gerçeğini de okumuş oluyoruz. Melville'in anlatılarına duyulan inatçı ilgi, cesaretin kırılması, ters tepki veren enerjisinin büyüsü

altında olsa da gerçeği öğrenme isteğinden başka bir şey değildir. *Billy Budd*'da "Uzlaşma olmadan söylenen gerçek, her zaman pürüzlüdür" diye yazar. 1851'de, kendisinden yaşlı Hawthorne'a, *Moby Dick* ile ilgili olarak, (şimdi kayıp olan) öfkeli bir teşekkür yanıtı olarak, "Gerçek her zaman tutarsızdır" diye yazmıştı. Melville'in yanıt mektubu, dinsel bir coşkuya dönüşen, utanma duymayan bir çaba içinde, şaşırtıcıdır:

> Nereden geliyorsun sen Hawthorne? Benim yaşam kadehimden içmeye ne hakkın var? Onu ne zaman dudaklarıma götürsem, Tanrı'nın, İsa'nın son yemeğindeki ekmek gibi kırıldığını ve bizim, bölünmüş olduğumuz parçalara benzediğimizi düşünürüm. Bu sonsuz kardeşlik duygusunun kaynağı budur işte.

Bir sonraki paragrafta ise kendini toparlar:

> Sevgili Hawthorne, şu anda kuşkucu bir hava beni içine çekiyor ve sana böyle yazdığım için kendi aklımdan kuşku etmeme neden oluyor. Ama inan bana, en soylu, mutlu adam, ben deli değilim! Gerçek her zaman tutarsızdır; büyük yürekler çarpışınca, şiddeti fazla şaşırtıcı olmaz. Hoşça kal! Kitapla ilgili bir şey yazma. Bu benim perişan zevkimi çalmak olur. Senden çok özür diliyorum. Seninle ilgili yazdıklarım önemsiz şeylerdi. Tanrım, ne zaman adam olacağız?

Melville'in eşcinselliğinin boyutu belirsiz olduğu sürece, bu kuşkusuz bir aşk mektubudur; o denli tutkulu ki belki de kendini korumak için "hoşça kal" sözü edilmektedir. Hawthorne'u, balina avındaki gerçeği arayan ortağı gibi "büyük yürek" olarak görmektedir. *Moby Dick*'te, "balinaya sahip olmadıkça, Gerçek'in indinde dar görüşlü ve duygusal bir kişi olmaktan öteye gidemezsin. Net

gerçek, onun için yalnızca dev semenderlerin çarpışması gereken bir şeydir; o zaman, dar görüşlülerin şansı ne kadar olabilir ki?"

Melville'in yüksek ruhlu gerçekçiliği onu, karşısındaki bir sürü yorumcu için çok verimli ve sinirlendirici kılar. "Bekârların Cenneti ve Genç Kızların Cehennemi" ikili taslağı birçok aşırı yoruma yola açtı. Bu ikili bir arada, 1853-4 sonbaharı ve kışında en tutkulu üç adet ikili taslak oluşmasını sağladı. Bu üçlü, Melville'in Ekim 1849'dan Ocak 1850'ye dek Londra'ya yaptığı bir ziyaret sırasında tutmuş olduğu notlardan hareketle geliştirilmiştir; bunların tümü öyle ya da böyle yoksulluk ve zenginlikle ilgilidir. "Yoksulun Muhallebisi ve Zenginin Ekmek Kırıntıları"nın amacı, yeterince açıktır. "Yoksulun Muhallebisi", tatsız bir pirinç, süt ve tuz karışımı için Ozan Blandmour'un yaptığı övgü, bir gönül rahatlığı sağlıyor ama işin foyası, anlatıcının, yoksul oduncunun evinde onu yediği zaman ortaya çıkıyor; "Zenginin Ekmek Kırıntıları"nda Londra'nın yoksul insanlarına verilen bağış yemeğinde –bir önceki görkemli ziyafet gecesinden kalan yemek artıkları da– gerçeği ortaya çıkarıyor. Yoksulların perişanlığı, okyanus aşırı bir konumda, acıma ve öfke duygularımıza iki kıtadaki yönüyle sunulmaktadır, etik değeri şöyle açıklanır: "Zengin bir adam bana yoksul bir adamı yücelterek anlatırsa, bu konuyu, ona bir söz etmeden yazacağım."

Broadway Grace Kilisesi üzerinde bir hiciv olması nedeniyle, yayını ret edilen "İki Tapınak" bir Londra tiyatrosunda beş parasız kalan anlatıcının kiliseden kaba bir biçimde çıkarılmasını çelişkileriyle anlatır. Burada hedef üst sınıf Amerikan Hıristiyanlığının ikiyüzlülüğü ile İngiliz sıcaklığı ve suçtan arınmışlığının çelişkisi olmalı. İncelmiş İngiliz zevk düşkünlüğü "Bekârların Cen-

neti"nde, Melville'in anlatısını Tapınak'ın bir odasına taşıdığı, 21 Aralık'ta, Londra'da, Erechtheum Kulübünde bekârlar için düzenlenen, içkili, bol sohbetli güzel bir anı olan bir akşam yemeğinde doruğuna ulaşır; gerçek partide geçen okumuş insanlar öyküde, avukatlara ve bilge beyefendilere dönüştürülmüştür. Melville'in yemeğe, içmeye ve erkek arkadaşlığına olan düşkünlüğü başka hiçbir yerde bu denli savurganca yansıtılmamıştır. "Bir grup kardeşiz" der, o uzun, durağan, istenilen şeylerin konuşulduğu akşamda, "görgü kuralları dışında ve gürültü patırtı olmadan." Üzeri keçi başlarıyla süslü büyük gümüş boynuzdan enfiye çekerlerken bile aksırmazlar. "Acı denilen şeyden, umacı türünden sıkıntılardan" arınmış olan mutlu adamlar, konuklar, esrimiş bir biçimde sürahilerin masada cirit attığı bir ortamda, "hayranlık uyandıran bir açık yüreklilikle" gece yarısına dek, Tapınak'tan "tam da Bekârların Cenneti!" diye söz ederler. Robertson-Lorant biyografisinde, yalın olarak, "Melville bu ayrıcalıklı 'bekârları' etik açıdan körelmiş, bencil asalaklar olarak tanımlıyor" diye yazmıştı. Onun görüşüne veya herhangi bir modern görüşe göre durum böyle olabilir ama Melville'i öven yazısında bu suçlamayı çok az desteklemektedir.

"Genç Kızların Cenneti" soğuk bir Ocak günü, bitkin genç kadınların çalıştırıldığı, Şeytan Zindanı, Dar Geçit ve Kanlı Nehir gibi alegorik yorumlarla bir kâğıt fabrikasını anlatır. Edwin Miller'in Freud yanlısı biyografisinde "Makineler dokuz dakikada cinsel üreme organına benzeyen bir düzenekte üretiliyor. Bu öykü, doğum ile cinsel sürecin grotesk biçimde alaya alınmasıdır" der. Melville'in asıl etkisi, çok az para ödenen ücretli kız kölelere karşı acıma duygusu uyandırmakta ve güçlü, amansız makinelerin verdiği korkuda ortaya çıkar. "İnsanlığın köleleri olarak övünülen makineler, burada köleler eliyle yöneti-

liyor..." Taslağın önemli insancıl ve Marksist boyutları, Freud eğilimli sözcük oyunlarıyla göz ardı edilmektedir; Robertson-Lorant'ın yazısında, fabrikadaki pistonlar kaçınılmaz olarak "erkeklik organına" dönüşürken, kâğıt yapımında kullanılan, parçalanarak pelteye dönüşen paçavralar, "kadınların adet akıntılarını durduran tamponlara" dönüşür ve yazdıkları için fabrikaya zarf almaya gelen anlatıcı "tohumcu" ayaklı bir sperm durumunda, Dar Geçit'ten "Şeytan Zindanı"na iner. Ancak tümüyle kan dondurucu, kâğıt kadar solgunlaşan ve beyazlaşan genç kızların bulunduğu, çevresi buzlarla kaplı ortam bu tür bir erotizmi desteklemez. Burada Melville'in karşı karşıya getirdiği bekârların mutluluğu ve kızların sefaleti gerçektir. Sonuç tümceleri, ziyaretçinin yansız bir ayrımla "araştırılamaz kişilikte" olduğunu belirterek, "Ah! Bekârlar Cenneti! ve Ah! Genç Kızların Cehennemi!" diye haykırarak öyküyü sonlandırır.

Melville genelde ne evet ne de hayır der. 1851'de ününün doruğundayken, Sophia Hawthorne kız kardeşine, onun "daha kendini bulamamış, görüşleri olan bir çocuk" olduğunu yazmıştı. Melville 1860-61'de "Yargıların Çatışması" şiirinin sonuna geldiğinde, büyük harflere başvurmuştu:

EVET YA DA HAYIR
HER İKİSİNİN DE SÖYLEYECEK SÖZÜ VARDIR
AMA TANRI ORTADADIR.
İKİSİ DE YOKTU ASLINDA,
TANRI GÖK KUBBEYİ OLUŞTURDUĞUNDA,
BİLGELİK DE KEHANET DE BOŞUNAYDI O ZAMAN.

Zamanın önemli sorunu olan zenci kölelik döneminde, huzur verici bir bilgelikte ya da kehanette bulunmadı.

Moby Dick'te, değişik ırklardan oluşan tayfaların, ünlü kahverengi derili yamyamların, bulunduğu balina avcılarının arasında, misyonerlik yolculuklarına karşı Polinezyalıları savunmuş ve dinsiz zıpkıncıların kahraman betimlemelerini yapmıştı. Ama Yeni Dünya'daki ırksal, katı gerçeklere olan yaklaşımı, öğretici olmaktan çok canlı bir anlatımdır. *Benito Cereno* karanlığın yüreğine giden bir gezi olduğu kadar, siyah güce de bir çağrıdır. Anlatıcı Kaptan Delano iyi yürekli bir beyaz ırkçılık tablosu çizer: "Aslında, iyi yürekli birçok insan gibi, Kaptan Delano da zencilere diğer insanların Newfoundland köpeklerine davrandıkları gibi insan sevgisiyle değil, güler yüzle yaklaşıyordu." Delano gemide dolaşırken, "uyuklamakta olan zenci kadınları... genç kol ve bacaklarını umursamadan sere serpe yaymış, küpeşte esintisinde, orman içinde bir kayanın gölgesindeki geyik gibi yattıklarını" gözlemlemişti. Bölüm şöyle devam eder: "Kaptanın dikkati, küpeştelerin altında halatlar arasından kısmen görünen, ağaçlar arasında, bir kayalığın gölgesinde bir karaca gibi genç kol ve bacaklarını kaygısızca açıp uzanmış, uyuklayan zenci kadınlara yöneldi. Üst üste binmiş göğüslerinin arasında gözleri açık çırılçıplak kapkara bir karaca yavrusu, annesinin yanında, küçük bedenini yerden biraz kaldırmış, iki patiye benzeyen elleriyle ona tırmanıyor, ağzı ve burnuyla, boşuna, hedefe ulaşmaya çalışıyor ve bu arada zenci kadının düzenli horlamasına karışan sinirli bir hırıltı sesi çıkarıyordu... İşte doğa tüm çıplaklığıyla burada, salt sevgi ve ana kucağı, diye düşündü, mutluluk duydu Kaptan Delano."

Delano, Babo'nun Kaptan Cereno'yu tıraş etmesini izlerken, "Delano, mutlu bir biçimde, 'zencinin davranışlarında yaptığı işe tuhaf bir biçimde uygun olduğunu ... görünüşe göre, hem tarağını hem fırçasını neredeyse aynı

ustalıkla kastanyet çalar gibi neşeyle kullanıyor' olduğunu düşünüyordu. Bunun da ötesinde, belirli bir sevinç içindeydi... Sanki Tanrı bu zenciye hoş bir ahenk ve kısıtlı kafa yapısına göre amaçsız bir hoşnutluktan kaynaklanan bir uysallık vermişti ve bu körü körüne bağlılık duyan alt sınıf insanlarda bazen kuşku biçimini alabiliyordu." Bu tür izlenimler Amerikan siyah-beyaz dostluğu mitini, Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amcanın Kulübesi* ve Mark Twain'in *Huckleberry Finn*'de olduğu gibi yatıştırmaya yöneliktir. Ancak "Benito Cereno"nun eyleminde genellikle göz ardı edilse de (beyazlar için) esir alınanlar kendilerini esir alanları sevmezler gibi şaşırtıcı bir gerçek ortaya çıkar.

"Görüşü olan bir çocuk" olan Mellville, yazarların en az önyargılı ve baba tavırlı olanıdır; örneğin, Dickens ve Hardy ile karşılaştırıldığında, hiç de bir şey satarmış gibi görünmez. Agatha öyküsünün zorlama, içe dönük etkisi suskun kadın kahramana kendini kabul ettirmeye çalıştığı, "Büyülü Adalar"da Sekizinci Taslak: Norfolk Adası ve Chola Dulu Hunilla bölümü büyük bir olasılıkla bunun dışındadır. Ama Melville'in sözel büyüsü isteniyorsa, bu bölüm, Hunilla'nın, deniz kıyısındaki çalılıktan dal toplarken, kocası ile erkek kardeşinin kaba saba bir katamaran ile denize açılmalarını izlerken, kendisi için yarattığı yaşamının felaketinden küçük bir tablo çizmektedir:

> Dallar, arasından mavi sınırsız denizin bir tablo gibi göründüğü oval bir çerçeve oluşturuyorlardı. Görünmez bir ressam orada, kadının görmesi için bir tablo oluşturmuştu; bir zamanlar seren direği olarak, düzgün kerestelerin dik olarak yerleştirilmesiyle yapılan ve dört koldan savaşım veren, iki kişiyle birlikte, yumuşak köpüklü sulara kapılarak dalgaların çarparak

> parçaladığı sal, yavaşça bir enkaz olarak sürüklendi ve sonunda hiçbir ses duyulmadı. Sessiz bir tabloda ölüm, gözle görünen bir düş, bir serap olarak görülebilecek yitirilen şekiller vardı. Görüntü o denli anlık, resimsel etkisi o derece düşe benziyor, kameriyesinden ve sağgörüsünden o denli uzaktaydı ki Hunilla, ne bir parmağını kaldırabilmiş ne de haykırabilmişti.

Böyle korkunç bir olayın gerçekdışı tablosu, parıldayan bir görsel ve ruhsal doğrulukla yapılmıştır. O anda okuru şaşırtarak aklını zorlayan bu parıltı aynı zamanda Melville'in, iyi bilinen bir New England öyküsünde geçen "Elma Ağacından Masa"dan sürünerek çıkan tahtakurusunu yeniden anlatmasını da çağrıştırmaktadır:

> Bu böceğin yanına asılı küçük bir kılıcı Şam çeliğinden bir kılıç, boynunda bir pırlanta kolye, pençesinde bir tabanca ve ağzında küçük bir yazıt –Chaldee* yazıtı– olsaydı, Julia ile Anna bundan daha çok büyülenmiş olamazdı.

O "Gizemli böcek, parlak yaşantısını daha fazla sürdürememiş; ertesi gün rahmetli olmuştu" ve bu anlatıcı ve kızları için olduğu kadar, okur için de acıklı bir olaydır. Melville'in bir Mısır piramidinden alınan bir tohuma benzettiği ve Hawthorne'a gönderme yaptığı bu harika anlatım çok geçmeden tohumun en iç katmanına dek iner.

1853'ten önce, popüler basının pek yabancısı değildi. "Bir Yazı Masasından Alıntılar" *Democratic Press ve Lan-*

---

* Chaldee, (Kaldi) Aşağı Dicle ve Fırat, Güney Mezopotamya'da antik bir alan ve krallık. (ç.n.)

singburgh Advertiser'de sıklıkla görülmüştü. Yalnız, Melville'in Liverpool'a ve oradan da St. Lawrence gemisiyle döndüğü ilk okyanus yolculuğundan önceki ay, 4 Mayıs ve 18 Mayıs 1839'da iki "alıntı" yayımlanmıştı. Birinci "alıntı"da, on dokuzuncu yüzyıl deneme yazarını yerel kızlarla oldukça ilgilenen ve züppece bir tarzda yazılmış, öz parodisiyle yüceltilmiş olarak görürüz. Zayıf yanları, karakterlerle örtülmüş durumda, fiziksel ve zihinsel güzelliği ile övünmektedir: "evet, bayım, evrensel bilgiyle, kibarlıkla, en ender rastlanan ve sıra dışı güçlerle donatılmışım." Melville'in resmi eğitimi ailenin parasal sıkıntıları nedeniyle çok engellenmiş fakat gençliğini geçirdiği evler kitaplarla doluydu ve sözlük zenginliğini, Thomas Campbell, Shakespeare, Lord Byron, Sir Walter Scott, Milton ve Coleridge ile beslemiştir. O dönemin eğitimli ve yetenekli 18 yaş gençlerini düşünecek olursak, bir tümceden oluşan dördüncü paragraf onun zamanından önce gelişmiş olgunluğunu ve erdemini göstermektedir.

Melville'in son yazdığı öykü *Veranda*, duyulan romantik ilgimizi düş kırıklığına uğratır. Kadın kusursuzluğu konusundaki görüş eksikliğini anlatan sesiyle birlikte Melville'in her şeyden çok sahip olduğu o sesi duyarız. Washinton Irving'in İspanya'yı moda yapmasına karşın, o beklenmeyen "Endülüs Gözleri"ni Melville'e çevirir. On yıl sonra, Melville, *Typee* ve *Omoo* ile ün kazandığında, New Yorklu bir gazeteci "Elinde purosu olan İspanyol gözlü Herman Melville" diye yazmıştı. Melville, mavi gözlü bir ırkın kara gözlü bir oğluydu. Lansingburgh'da düşlemiş olduğu gösterişli evi, *Redburn:* İlk Yolculuğu'nun kırk altıncı bölümünde daha kötücül bir tonda tanımlar.

Yazınsal başarısı Melville'e yazınsal dostlar kazandırmıştı; *New York Literary Work* editörü kibar, sevecen Piskopos, Evert Duyckinck, (kardeşi George ile birlikte) Manhattan ziyaretinde, Melville'i, Tetractys Club ya da "Yuvarlak Masa Şövalyeleri" denilen, Duyckinck'in cumartesi akşam yemeklerine götürmüş, tanıtmıştı. Bu gruptan bir üye Cornelius Mathews, *Yankee Doodle*'un, *the American Punch* olarak bilinen haftalık komik yayında düzeltmesini yapmış ve Melville'i Meksika-Amerika savaşındaki zaferleriyle kahraman olan Zachary Taylor üzerine alaycı öyküler yazmasını istemişti. Dokuz anekdot ile yedi bölümden oluşan seri, başladığı enerjiyi yakalayamamıştı ve çok uzundu. Birçok liberal gibi, Melville de savaşı, köleliğin sınırlarını genişletmek için Güney yanlılarınca beslenen emperyalist bir saldırı olarak görüyordu. Taylor'un kendisinin de bir kölesi vardı ve askerlik uğraşının çoğunda Kızılderililerle savaşmıştı; 1830'da ABD'nin başkanı olarak iktidara gelmesinden birkaç ay sonra ölmeseydi, bu densiz yaşlı askerin kölelik yanlısı tutumunun iç savaşa götürecek olan olayların gidişini değiştireceğini ne Melville ne de başkası öngöremezdi. Melville'in hicvi, bir politik tartışmaya yol açmadı; popüler "Yaşlı Kaba Kuvvet" aristokratik küçük görme olması yanında, Amerikan Barnum (şovmen) kültürüne de bir karşı çıkıştır. Barnum 1842'de New York'ta, Amerikan müzesini açmıştı; Yaşlı Zack'ın eşyalarını (pantolonu, tütün tabakasını) gün ışığan çıkarmak ve "meraklısının merakını gidermek" için elde etmek amacıyla onu dört kez betimlemişti. Amerikan ünlülerine tapan biri olarak burada eski bir hiciv gelişir. Dış görünüşüne önem veren biriyle alay ederken, Melville, Melville tarzı bir görkeme ulaşır:

> Gözleri, gri olmakla birlikte, Webster'inkilere* benzer. Sol gözü sağ gözünü biraz etkisi altına almış gibidir, güçlü bir dürbünle incelendiğinde, sinsi gözbebeğinde küçük benekler görülür. Ancak bu durum majestelerinin yüz anlatımını bozmaz, güneşin de lekeleri vardır.

Komiklik duygusu Melville'in en önemli anlatılarında hüküm sürerken –*Moby Dick*'te, "Yaşam dediğimiz bu garip, karmaşık olguda anlaşılmaz süreçler var" der; "Bir kişi tüm bu evreni kocaman bir şaka olarak görüyorsa, onun aklının algılama gücünde bir sorun vardır"– tartışmalı konular onun tarzı değildir. Onun mizahının tadı acıdır; *Dolandırıcı* ile değersiz işler ve düzenbazlıkla dolu olan karamsar bir alana giriyoruz. Bununla birlikte, "Yaşlı Zack"ın bu 'Gerçek Anekdotları'"nın Melville tarzı olduğu açıktır (örneğin, giysilere olan ilgisini göstermesi) ve 1840'da ilk kez bir dergide boy gösterir.

"Hawthorne ve Yeşillikleri" 1850 yazında yayınlandı ve düşsel enerjisi ile anlatı özelliği açısından taslak seçkilerinde yer aldı. "Vermont"da temmuz ayını geçiren bir Virginialı tarafından yazılmıştı ve "kuzenim olan dağlı bir kız" Hawthorne'un *Eski bir Papaz Evinin Yeşillikleri* yapıtını yazmasını istemişti. Öykü, iki duygusallığın karşılaşmasını ya da daha çok bir diğerini elde etmeye çalışmasını anlatır; yazınsal değerlerin en kişiselleştiği kadar, en coşkulu olanıdır da. Anlatının birçok tümcesi Amerikalı üst düzey insanlarının defterlerine kaydedilmiştir:

---

* Daniel Webster, (1780-1852) Birleşik Devletler Temsilciler Meclisinde görev yapan Amerikalı siyasetçi. (ç.n.)

> Dünya bu gün de yaratıldığı gün kadar gençtir ve ayağımın üzerine yağan şu Vermont sabahının çiği Âdem'in Havva'da hissettiği çiğ kadar nemlidir.
> Dostlarım, bana inanın, bugün Shakespeare'ler Ohio yamaçlarında doğmaktadır.
> Fakat özgünlükte başarısız olmak, taklitte başarılı olmaktan daha iyidir.
> Tüm dünyada, dehalar el ele tutunursa, bir tanınma sarsıntısıyla tüm çember harekete geçer.

Sanatın gökyüzünde bir av kuşu dolaşıyor ve onun adı Gerçektir: "Bu yalanlar dünyasında Gerçek, ormanlık alanlarda korkmuş beyaz bir geyik gibi kaçmaya zorlanıyor ve ancak Gerçeği Dile Getirme büyük Sanatı'nı bilen Shakespeare ve diğer büyük sanat ustaları gibi kişilerin kurnaz bakışlarına görünebilir, gizli ve kabaca yakalama girişimleriyle olsa da."

Melville'in *Literary World* için yaptığı birkaç kitap eleştirisi dışındaki şakacı ton, Fenimor Cooper ve Francis Parkman gibi Amerikalı öncülere olan içten saygısını açıklar. Hawthorne'un kısa öykülerinde, içsel, dürüst bir karanlıkta, parlayan bir gerçeklikte, Shakespeare tarzı bir beyin ile gönlü keşfeder. Bu keşif onu vatansever bir uyarıya götürür. "Gerçek şu ki görüşümüze göre, bu ulusal edebiyat konusu öyle bir aşamaya geldi ki bir anlamda kabadayılığa başvurmamız gerekiyor yoksa günü yitiririz..." Yüzyılın ortalarına odaklanan bu uyarı Melville'in kendisine yöneliktir, her şeyden önce kendisiyle söyleşmektedir; Hawthorne örneğindeki esinlenme örneği, Hawthorne'nun algılanan erdemleri, "büyük siyahi güç"-te yücelmesi yardımıyla, metaforik, metafizik ve "kötücül" olarak doğrudan, yazılmakta olan bir deniz öyküsü olan *Moby Dick*'i besler. Süregelen öyküde olduğu gibi, anlatı ikinci bir esinti gerektirir; Virginialı, övgüleri sıralama

acelesi içinde, *Yeşillikleri* okumadığını itiraf eder ve yirmi dört saat sonra okumuş olduğu "aşk ve hayranlık" için yeni bir neden bulur:

> Şu Hawthorne tohumlarını ruhuma ekmiş bulunuyor. Genişleyip, derinlere iniyor ve onu ne kadar çok düşünürsem, New England tohumlarının köklerini Benim Güneyli ruhumun sıcak topraklarına daha çok daldırıyor.

Bu ünlü, hatta dillere düşen açıklama, öykünün odağını oluşturur. Öykünün bölümleri; aratılan, hor görülen ve yetmiş yıl göz ardı edilen başyapıt; alevlenen ve sonra sönen sıkı dostluk ayrı bir yoruma açıktır. Bu arada, "hayran olma yeteneği olan, herkesçe hayran olunan" Melville'in bu boşalımı, bir dehanın diğerini yücelttiği dramatik bir an yaratır.

Düzenbaz'ın başarısız olmasından sonra Melville, özellikle şiire döner. Ama yaşamının sonlarına doğru ve özellikle 1885'te gümrükteki görevinden emekli olduktan sonra, beklenmedik biçimde, şiirler için yazdığı düzyazıya yine dönmüştü. Yapıtlarının Constable versiyonu çıkana dek yayınlanmayan yazıları arasında çok sayıda taslak ya da şiirlere iliştirilmiş, az çok süregelen "karakterler" vardı; onlardan beş tanesinin başlığı "Grandwin Markizi", "Daniel Orme" ve üç "Jack Gentian" ile ilgili, Warner Berthoff'un *Herman Melville'in Büyük Kısa Çalışmaları*'nda bulunabilir. Melville'in yaşarken bastırdığı ve burada yeniden basılan tek uzun taslak, bir şiirle *John Marr ve Diğer Denizciler* ile sunulan, John Marr'dır ve özel olarak 1888'de yirmi beş bölümde basılmıştır.

Dinlemek istemeyen tavırları "Doğaya karşı duyarsız kalan bir yazıya benzeyen" insanlar arasında, zengin denizcilik anıları ile kendi içine çekilen Marr, New York'un

yüreğinde, aynı Melville gibi, eski gemi arkadaşları arasında "düşsel bir dostluk" kurar:

> Çevremde dolaşır durusun, tüm endamınla:
> Dövmelerin, küpelerin, lüle saçlarınla.
> Barbar olanlardan daha uysalsın,
> Bu dünyanın dünya dışı çalışanlarındansın,
> Tüm varlığınla değerlisin ve şimdi buradasın,
> Ama karanlıklarda ya da Çin denizlerinde dolaşırsın.

Melville 1891'de, yatağında öldü. Elizabeth Shaw ondan sonra on beş yıl daha yaşadı. "Ben ve Bacam"daki yıkıcı, şirret kadına benzemezdi. Eşinin yazınsal ortamında, 1882'de dört yeni romanını (*Typee, Omoo, Beyaz Ceket, Moby Dick*) özenle, sevgiyle yönetmiş, yayınlanmamış yazılarını korumuş ve düzenlemişti. Melville'in, *Billy Budd*'ın bir sürü sayfaları için "Kitabın Sonu, Nisan 1891" olarak yazmadan önce, uzun bir öykü boyutuna ulaşan giriş notu, bu yayınlanmamış yazıların en önemlisiydi. Metin, önce Raymond Weaver tarafından 1924'te basıldı ve 1928'de yenilendi; Melville'in her zaman düzenli olmayan, tüm işaretlemelerini içeren "yazısal metin" 1948'de hazırlandı. Melville metninin Northwestern-Newberry kopyaları dizilerinden bir bölümü eksik olarak, Harvard Houghton Kütüphanesinde bulunan, Harrison Hayworth ve Merton Sealts tarafından el yazmasından derlenen versiyonunu kullanıyoruz burada. Bu el yazması Melville'in bölümleri numaralandırmadığını ama yazınsal bir mecaz tarzı ile ayırdığını gösteriyor. Bunu basılı metinden çıkarıyoruz.

Billy Budd, Moby Dick dışında tüm Melville çalışmalarından daha çok hayranlık ve yorum almıştır. Bu öykü buna benzer diğer son yapıtlarda görülen, saydam ve gev-

şek örgülü özellik taşır. Shakespeare'in *Fırtına*'sı, Tolstoy'un *Hacı Murad*'ı, Henry Green'in *Tapınma*'sı ve Hemingway'in *Değişken Şölen*'i gibi. Bu yapıtlarda bir ömür elenir. Melville, ne zaman bir gemiye binse, okurun da ayakları gemi güvertesine basar. Savaş zamanındaki denizci gruplarıyla birlikte, H.M.S. Bellipotent'in denizcilik ortamı, *Beyaz Ceket*'teki *Neversink* Amerikan firkateyni ile yakından bağlantılıdır. Her iki gemide de kötü yürekli savaş gemisi güvenlik görevlileri vardır; *Billy Budd, Beyaz Ceket*'teki en beğenilen figür olan Jack Chase'e ithaf edilir ve Melville 1844'te, özgün ABD Neversink gemisinde görevli olan kuzeni Yüzbaşı Guert Gansevoort'un, *Somers* gemisindeki bir harp divanında yargılandığını öğrenir. *Beyaz Ceket* anıların ve görüşlerin hızla aktığı bir süreçte, özgüveni olan, gücünün en üst noktaya ulaştığı genç bir yazar tarafından yazılmışken, *Billy Budd*'ın yazarı ise uzun bir başarısız aradan sonra öykü yazmaya dönen biriydi. El yazmasına yapılan birçok yenileme sırasında öykü, şiir dilinden anlatmak istediği biçime doğru kaymıştır. Ritmik argosu ve kız arkadaşı Bristol Molly'nin meleksi anısıyla birlikte, Jack Chase'in anısı öyküde gabyar Billy olarak verilir. Daha güçlü ve daha az üslup özelliği olan bir öykü, İncil alıntısı olarak, Billy'yi, düşmeyen Âdem ile çarmıha gerilen İsa ile bağdaştıran göndermeleri daha az kaldırabilirdi. Melville, aklımıza, düz yazıda, ara sıra, diğer giriş yazılarında, "karakterlerinde" olduğu gibi, Henry James'in zorlukla ilerleyişini getirmektedir. Bu üç karakter şunlardır: Birincisi, eşsiz cinsel çekiciliği ile betimlenen Yakışıklı Denizci Billy; ikincisi, "tam olarak sevimsiz olmayan ama yapısından ve kanından gelen bir bozukluk ve anormallik taşıyan", soluk benizli silah subayı (silahendaz) John Claggart; üçüncüsü, yıldız olma niteliği gerekçesiyle "Yıldızlı Vere" olarak adlandırılan Edward Fairfax Vere, "sıra

dışı bir karakter" –Billy'nin arada bir kekelemesinden ve Claggard'ın mengene gibi ve ileri uzamış çenesinden– belirsizce etkilenmişti.

Bu üç hoş kusurlu karakter birbirleriyle opera türünden bir çatışma durumundadır. Aslında, Benjamin Britten tarafından bu öykünün operası yapılmıştır. Kusursuz bir kaptan bu trajediyi önleyebilir ya da en azından amiralin huzuruna çıkararak erteleyebilirdi, çevresindekilerin önerdiği gibi fakat Vere'in "bilgiçliği" 1797, Büyük İsyan bağlamında, mutlak bir çözümü zorlamıştır. Vere, isteğinin yerine getirilmesini görmeden önce, Melville'in yazmak istemeden, dolaylı olarak değindiği, suçsuz zanlı ile bir uzlaşma çabasına girer. Vere'in yapabileceğini şeyi şöyle anlatır:

> Sonunda, Billy'yi, aynı Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı Tanrı buyruğuna boyun eğerek tam kurban edeceği sırada yaptığı gibi bağrına basmış olabilirdi. Ancak yüce Doğa'nın iki soylu kişisinin kucaklaşma girişimine benzer koşullar nerede oluşursa oluşsun, bu kutsal törenler başıboş dönen bu dünyada pek açıklanmıyor. O anda, hayatta kalacak ve kutsal bir kayıtsızlık içinde olan kişi için dokunulmaz olan bir gizlilik hüküm sürüyordu. Her şeye kadir olan Tanrı sonuçta, geleceği haber veren her yüceliğin üstünü örtecekti.

Bu dolambaçlı dilbilgisiyle yazılmış parlak yazı, ideal bir baba-oğul ilişkisinin dokunaklı etkisini ortaya koyar; bu, on iki yaşındayken babası çıldırarak ölen ve yaşarken, iki oğlundan biri intihar eden, diğeri de sakatlanan bir durumu andırır. Hz. İbrahim ile oğlu İshak benzetmesi ve kutsal kitap dilini kullanması daha büyük bir uzlaşıyı çağrıştırır: Bir yanda tanık olunan gaddarlığa ve diğer yanda sürdürülen yıldızlı kaptanın amansız sessiz kalışına karşın, yaşam boyu uzlaşma arayışı içinde olanla Tanrı

arasındaki uzlaşıdır bu. Her şeye karşın, "Tanrı Kaptan Vere'i korusun!" Kaptan Gerçekliği. Tüm ufku kuşatan Melville için geminin kaptanı, Tanrı'nın evrenin mutlak hâkimi olması gibi, din bilimsel sorunlar ortaya koyar. *Moby Dick*'te Ishmael'in söylediği gibi, tüm ufku kuşatan, "böylesi acımasız bir büyüklüğün ortasında, özüne yoğun olarak kapanması insanı, tehlikeli bir derinliği düşünmeye özendirir." Melville de, Billy Budd gibi, bir savaş gemisinde gabyar denizciyken, en yüksek direkten en geniş görüntüleri izliyordu. Ishmael şöyle der, "Sessiz güvertelerden otuz metre kadar yukarıda, seren direkleri dev uzun bacaklar gibi derin denizlerde dolaşırken, senin bacaklarının altından da bir zamanlar Rodos'taki ünlü Apollo heykelinin çizmeleri arasından geçen gemiler gibi, denizin en büyük canavarları geçmekteydi." Ishmael, "İçimde dönmekte olan evren sorun yaratıyor" diyerek bazen kayıtsız kaldığını ve aklının başka yöne çekildiğini kabul eder. Melville, en kısa çalışmalarında bile, en geniş boyutta kozmik konulara gönderme yaparak onlara içgüdüsel olarak özlem duyar.

billy budd

bir

Bu anlatı, yüce gönüllü ve şu anda yeryüzünün ya da cennetin herhangi bir köşesinde olan İngiliz Jack Chase anısına adanmıştır. Kendisi, 1843 yılında Birleşik Devletler Firkateyni (ABD) gabyarı* görevindeydi.

Buharlı gemiler döneminden önceki zamanlarda rıhtım boyunca gezinen ve bronzlaşmış, karaya çıkmış, dinlence giysileri içinde rahatlamış bir grup denizcinin, savaş gemisi tayfasının yahut ticaret gemisi adamlarının dikkatini çeken biri vardı. Bu adamlar, kendilerinden üstün gördükleri bu kişinin çevresinde Aldebaran'ın** takımyıldızı içinde nispeten daha az parlayan yıldızlardan ibaret korumaları misali dolanıp dururlardı. Bahsi geçen kişi, gerek savaş gerekse ticaret gemilerinin henüz sıradan bir hâl almadığı zamanlarda, "Yakışıklı Denizci" olarak ilgi odağı olmuştu. Gemi arkadaşlarının kendisine önem verdiğini gösteren bu yaklaşımlarını kibirle uzaktan yakından ilgisi bulunmayan hatta doğal ve yiğitçe bir tutumla karşılardı.

---

* Gabyar, eskiden yelkenli gemilerde yelken ve serenlerin bakımından sorumlu usta gemici. (ç.n.)

** Boğa takımyıldızı yönünde kızıl dev yıldız. (ç.n.)

Buna benzer belirgin bir örnek geldi aklıma. Yarım yüzyıl önce Liverpool'da, Prens Rıhtımı'nın büyük, kirli sokak duvarının -çok önceleri kaldırılan bir engel- gölgesinde sıradan bir gemici görmüştüm; öyle esmerdi ki Ham* soyundan gelen katışıksız bir Afrika yerlisi olmalıydı. Boyu ortalamanın üzerindeydi ve orantılı bir beden yapısı vardı. Boynundaki parlak ipek mendilin iki ucu, abanoz renkli, çıplak göğsü üstünde uçuşarak dans eder gibiydi; kulaklarında büyük altın halkalar, düzgün biçimli başında kuzey İskoçya'da giyilen hasır bantlı bir başlık vardı. Sıcak bir temmuz öğleniydi; terden parlayan yüzünde barbarca da olsa iyi bir mizah anlayışı seziliyordu. Gemici dostlarının arasında sağa sola neşeli şakalar yaparken beyaz dişleri parıldardı. Çevresinde toplananlar öyle çeşitli halk gruplarından ve renklerden oluşuyordu ki Anarcharsis Cloots** tarafından ilk Fransız İnsan Irkları Temsilciler Toplantısı'na çıkarılabilirlerdi. Yoldan geçenlerin bir Uzakdoğu tanrısını andıran bu kara derili kişiye gösterdikleri ilgi -duraksamalar, bakışlar, az da olsa haykırışlar- karşısında değişik renkteki bu insanlar Asurlu din adamları gibi büyük boğa heykelinin önünde yere kapanarak gösterdikleri gururu duymaktaydı.

Şimdi geriye gidelim. Bizim Yakışıklı Denizci bazı bakımlardan, söz konusu dönemde karaya çıkmış züppe ve gülünç bir kişilik olan denizci Murat'ı*** andırsa da

---

* Ham, Nuh'un üç oğlundan biridir. Ham soyundan gelenler Afrika'yı yurt edinmiştir. Afrika'nın kuzey kıyısı Hami ırkındandır. (ç.n.)

** Anacharsis Cloots, Jean Baptiste du Val-de Grace, baron de Cloots, (1755-1794) Prusyalı soylu, Fransız Devrimi'nde önemli bir kişi. "İnsanlığın sözcüsü" ve "Tanrı düşmanı"olarak adlandırılmış radikal demokrat. (ç.n.)

*** Joachim Murat, (1767-1815) Mareşal Berg Dükü ve Napoli Kralı. Napolyon'un kız kardeşiyle evlendi, onun yaverliğini yaptı. (ç.n.)

onunla alakası bile yoktu. Ama şimdi, fırtınalı Eire Kanalı'nda tekne yekesi tutmuş ya da büyük bir olasılıkla yol üzerindeki meyhanelerde çene çalmış, aslından daha da komik bir kişi ve artık pek de züppe sayılmayan Bela Billy olarak ara sıra karşımıza çıkabilir.

Tehlikeyi çağrıştıran adına münhasır az çok güçlü bir boksör ya da güreşçi olduğu söylenebilirdi. Yani, güç ve güzellik bir aradaydı. Yiğitliği dillerde dolaşırdı. Karada şampiyon, denizde sözcü; imkân varsa her durumda herkesten daha ön planda olurdu. Fırtına çıktığında, yelkenleri camadan ile sıkıca küçültür, gabya yelken serenine, bir ayağı "üzengi" üstünde, iki eliyle miyama halatını, bir Flaman atına binercesine dizgin gibi çekerken azgın atı Bukefalos'u dizginleyen genç Büyük İskender'in duruşunu anımsatırdı. Gürleyen gökyüzünde boğayı boynuzlarından yakalayıp silkeleyen bir figürmüşçesine yatay serenler üstüne dizilerek çalışan tayfaya coşkuyla seslenerek onları yüreklendirirdi.

Ahlakı da fiziksel yapısıyla örtüşürdü. Aslında ahlakı böyle olmasa Yakışıklı Denizci, daha az yetenekli arkadaşlarının gösterdiği gerçek saygıyı sadece çekiciliğinin ardındaki güzelliği ve gücü ile kazanamazdı.

En azından dış görünüş ve kişisel bir özellik olarak dikkat çeken bu yanı, öykümüz ilerledikçe önemli değişiklerle öne çıkacaktır; on sekizinci yüzyılın son on yılının sonlarına doğru, yirmi bir yaşında, İngiliz donanmasında pruva gabya adamıyken sonra oluşan şartlar doğrultusunda daha içten bir kişi olarak, gök gözlü "Billy Budd" ya da "Bebek Budd" diye anılacaktır.

Kralın hizmetine girmesi bu öykünün anlatılmasından çok önce değildi, Manş Denizi'nden evine dönmekte olan bir İngiliz ticaret gemisinden yetmiş dört toplu açık denizlere yol alan H.M.S. Indomitable'a gemi tayfası olarak

alınmıştı; o karışık günlerde sıra dışı sayılmayan bu gemi, adamlarını tamamlayamadan yola çıkmıştı. Güverte subayı Ratcliff, daha ticaret gemisinin tayfası kıç güvertesinde resmî yoklama için toplanmadan, Billy'yi borda iskelesinde görür görmez kararını vermişti. Yalnızca onu seçti. Billy ile karşılaştırıldığında, diğer tayfanın daha az şansı olması ya da tacirlerin adam sıkıntısı içinde olmaları bakımından gönlü elvermemesi nedeni ile alınabilecek bir kararla ilk seçimiyle yetindi. Yüzbaşı durumdan hoşnut kalsa da Billy'nin karara karşı çıkmaması tayfayı şaşırmıştı. Gelgelelim zaten herhangi bir karşı çıkış da kafese kapatılmış bir saka kuşunun direnişi kadar anlamsız olacaktı.

Direnme göstermeyen, neşeli bile sayılabilecek bu kabullenme, gemiciler arasında sessiz ve şaşkın bakışlarla bir eleştiriye dönüştü. Gemi süvarisi, en alçakgönüllü olsa da her meslekte görülen değerli bir kişi, herkesin "saygın" diyebileceği bir kişilikti. Açıklanmasında bir sakınca olmadığı için, azgın denizlerde tarlasını süren bir adam gibi dolaşıp yaşam boyu, yola gelmez sorunlarla dalaşan bu insanın gönlünde barış ve huzur dışında bir şey yatmıyordu. Kısacası ellili yaşlarında, yanaklarında sakalı bulunmayan, normal renkte, çekici –insancıl, akılcı, oldukça dolgun– bir yüzü olan, kilo almaya meyyal bir adamdı. Güzel bir günde, güzel bir esintide, her şey yolundayken, gerçek bir adamın içinden gelen engellenemeyen sesinin melodik yankısını duyar gibi olurdunuz. Oldukça basiret sahibiydi, bilinçliydi ve bu erdemlerin, içinde aşırı huzursuzluk yarattığı durumlar da oluyordu. Gemisinin karaya yakın yol almakta olduğu anlarda, Kaptan Graveling'in gözüne uyku girmezdi. Bazı gemi süvarilerinin gereğince önem vermedikleri bu ciddi sorumlulukların bilincindeydi.

Billy Budd şimdi Indomitable'ın iri yapılı, patavatsız yüzbaşısı ile birlikte ticaret gemisinin baş kasarasındaydı; yüzbaşı, kendisine yabancı gelen bir ortamda, bir ön yargıyla, Kaptan Graveling'in geleneksel konukseverliğini yok sayarcasına, çağrılmadan girdiği kaptan köşkünde, deneyimli gözleriyle keşfettiği içki dolabından kendine bir bardak içki ikram etmişti. Aslında zamanında, uzun süren savaşlarda deniz yaşamının zorluk ve tehlikelerinin keyif verici durumlarında içgüdülerini asla kötüye kullanmamış olan deniz kurtlarındandı. Görevini her zaman bağlılıkla yerine getirirdi ancak görev bazen kuru bir zorunluluk olduğundan fırsatını bulduğu her seferde canlandırıcı sert bir sıvı karışımıyla susuzluğunu gideriyordu. Kamaranın gerçek sahibi için konuğuna karşı zorlama kibar ve hoşgörülü bir rol oynamaktan başka başvurabileceği bir yol kalmamıştı. Kontrolden çıkmış konuk için şişenin yanına sessizce bir bardak ile su sürahisini koymak kaçınılmaz olmuştu. Bu densiz subaydan ona katılmayacağı için kendisini bağışlamasını istedi ve içkisini biraz sulandırıp üç yudumda içmesini, boş bardağı yeniden erişebileceği bir uzaklığa kadar itmesini, yerine iyice yerleşmesini ve kamara sahibine gözlerini dikerek ağzını büyük bir hoşnutluk içinde şapırdatmasını izledi.

İşlemler sona erince, kaptan suskunluğunu bozarak, içinde hüzün ve kınama gizli bir ses tonuyla, "Yüzbaşı, benden en iyi adamımı alıyorsunuz, o diğerleri arasında bir pırlantaydı" dedi.

"Evet, biliyorum" diye yanıtladı yüzbaşı, içkisini tazelemek için bardağı kendine çekerek, "Biliyorum. Üzgünüm."

"Kusura bakmayın ama anlamıyorsunuz yüzbaşı. Şuraya bakın. Bu genç adamı gemiye almadan önce baş kasarasında hır gür eksik olmuyordu. İnsan Hakları açısından karanlık zamanlardı. Pipomdan bile zevk alamıyordum; o

denli kaygılıydım. Ancak Billy'nin gelişi bir Katolik papazın İrlandalıların kavgasını bastırması gibi barışı sağladı. Tayfaya bir söylev ya da özel bir şey vermese de erdemli tutumu azgınları yatıştırdı. Grubun iri kıyım, bol küllü, kızıl sakallı elebaşı dışında herkes bala gelen eşek arıları misali herkes onun çevresinde toplanıyordu. Yeni gelen denizciyi, belki de kıskanarak alay konusu yapmış, yandaşlarına dövüşten anlamayan, "tatlı, hoş delikanlı" olarak tanıtmış, onunla çirkin bir çatışma ortamı yaratmaya çalışmıştı. Billy ondan uzak durmaya ve onu alttan almaya çalışıyordu; yüzbaşı, o da bana benzer, o da kavgadan nefret eder ama yaklaşımı işe yaramadı. Bir gün ikinci akşam nöbetinden sonra Kızıl Sakal, bir zamanlar kasap olduğu için diğerlerinin önünde sırt filetosunun nasıl kesildiğini gösterme bahanesiyle onu aşağılayarak göğüs boşluğuna bir darbe vurmaya kalkmıştı. Billy, bu darbeyi şimşek gibi yana çekilerek boşa çıkardı. Adama asla fazla bir zarar vermek istemediğini söyleyebilirim ama kalın kafalı kabadayıya iyi bir dayak atmıştı. Dayak yarım dakika sürdü. Tanrı sizi inandırsın, ahmak adam bu çeviklik karşısında çok şaşırdı. İnanmazsınız yüzbaşı, Kızıl Sakal, Billy'yi gerçekten de sevmeye başladı. Sevmiyorsa da şimdiye dek gördüğüm en ikiyüzlü adamdır. Onu tüm tayfa sever. Kimi çamaşırını yıkar, kimi pantolonunu onarır; marangoz boş zamanlarında ona küçük bir çekmeceli dolap bile yaptı. Billy Budd için herkes bir şeyler yapmaya can atar. Biz burada mutlu bir aileydik. Ama şimdi yüzbaşı, bu genç adam giderse gemideki insan haklarına ne olacağını biliyorum. Bundan böyle, artık akşam yemeğinden sonra gelip bocurgat üzerine yaslanarak gönül rahatlığıyla pipo içeceğimi sanmıyorum. Evet, yüzbaşı, elimden bir pırlantayı alıyorsunuz, o tüm tayfanın barış gönüllüsüydü!" Bu iyi adam hıçkırıklarına mani olmak için hayli uğraşarak konuşmaya devam etti.

"Evet" dedi subay, tüm anlatılanları ilgi ve mutlulukla dinleyip içkisiyle neşesini tazeleyerek. Kaptan kamarası penceresinden Indomitable'ı göstererek, "Evet, barış gönüllüleri, özellikle dövüşen barış gönüllüleri başımızın tacıdır! Şurada bize dönük, demirli savaş gemisinin lombar ağızlarından burunlarını çıkarmış olan yetmiş dört güzel de bizim gözdemizdir" dedi. "Ancak cesur olun! Böyle bezgin durmayın beyefendi. Size, şimdiden kraliyetin onaylayacağı bir söz veriyorum. Bazı gemi kaptanlarının kendilerinden bir iki gemici alınmasına gücendikleri, içinden geçtiği bir zamanda, bu zor döneme, denizcilerinin gerektiği gibi ayak uydurup uydurmadığını Majesteleri bilmek isteyecektir; Majesteleri, en azından bir gemi kaptanının tayfasından en sevdiği ve kendisine de aynı bağlılığı gösteren denizcisini seve seve sunarak Kral'a karşı gelmediğini duymaktan mutlu olacaktır. Benim güzel neredeymiş? Ah..." dedi, kamara penceresinden bakarak, "İşte geliyor, Tanrı'm, sandığını da göğsünde taşıyor, Portmantolu Apollo! Evladım" dedi ona doğru yürüyerek, "bu koca sandığı bir savaş gemisine sokamazsın. Oradaki kutular genellikle mermi kutusudur. Pılını pırtını bir torbaya koy delikanlı. Süvariler çizme ile eyer, savaş gemisi adamları da torbayla hamak taşır."

Eşyalar sandıktan torbaya aktarıldı. Adamını filikaya gönderdikten sonra yüzbaşı da İnsan Hakları'ndan avara etti. Geminin bu adı kaptanı ve tayfası tarafından, denizci tarzı "Haklar" olarak kısaltılmıştı. Geminin dik kafalı Dundeeli sahibi, Fransız Devrimi'ni suçlayan Burke'in* kitabına yanıt yazdığı kitap bir süre basılarak her yere

* Edmund Burke, (1729-1797) İrlandalı- İngiliz devlet adamı, filozof, hatip ve yazar. İnsan hakları savunucusu, İngiltere Avam Kamarası'nda milletvekilliği yaptı. (ç.n.)

yayılmış olan koyu bir Thomas Paine* hayranıydı. Gemisine Paine'in kitabının adını veren Dundeeli adam, çağdaşı Philadelphialı Armatör Stephen Girard'a benziyordu, o da öz vatanına olan sevgisiyle gemilerine Voltaire, Diderot gibi liberal filozofların adlarını vermişti. Filika, subay ve kürekçileriyle -bazılarının hüzünlü, bazılarının sırıtan bakışları altında- ticaret gemisinin gösterişli adının yanında, kıç tarafından ayrılırken, yeni alınan tayfa serdümenin oturmasını buyurduğu yerden ayağa fırlayıp kendisine kıç küpeştesinden kederli gözlerle bakan arkadaşlarına şapkasını sallayarak veda etti. Sonra, eski gemisini de selamlayarak, "Sen de hoşça kal, ihtiyar İnsan Hakları" dedi.

"Yerine otur beyefendi!" diye kükredi gülümsemesini bastırmaya çalışan yüzbaşı, rütbesinin tüm ağırlığını kullanarak.

Billy'nin bu davranışı denizcilik kurallarının açıkça çiğnenmesinden başka bir şey değildi. Ancak bu konu daha önce kendisine asla öğretilmemişti; gemisine o son veda edişi yüzbaşıya dokunmuş olacak ki onu bu denli sert azarlamıştı. Yüzbaşı bu yeni tayfanın davranışını, genelde ve özellikle de kendisine yönelik kurnaz bir alay olarak algılamıştı. Aslında etkili olabildiyse de neşeli, sağlıklı, genç ve açık yürekli Billy'nin asla böyle iğneleyici bir amacı olamazdı. Ondan bu tür içten pazarlıklı bir yaklaşım beklenemezdi. Çift anlamlı, üstü kapalı anlatımlar onun kişiliğine tamamen aykırıydı.

Bu zoraki askere alınma işi ona, alışkın olduğu hava değişikliklerinden biri gibi görünüyordu. Bir düşünür

---

* Thomas Paine, (1737-1809) ABD'li siyaset kuramcısı, yazar. Devrimci düşünceleriyle Amerikan Bağımsızlık Savaşı ile Fransız Devrimi'ni etkiledi. (ç.n.)

değildi belki fakat farkında olmasa da hayvanlar misali kaderciydi. Kendisine yeni dünyalar açacak, savaş coşkusu yaratacak olan işin serüvenci yanını bu nedenle seviyor olmalıydı.

Ticaret gemisi denizcimize, Indomitable gemisine gelir gelmez usta gemici olarak pruva çanaklığı sancak nöbeti görevi verildi. Yeni görevine kısa sürede alışmıştı; gösterişsiz görünümü, içten, neşeli tavırlarıyla ondan hoşnut kalmayan yok gibiydi. Sofra arkadaşları içinde ondan daha neşelisi yoktu. Kendisinin de içinde olduğu zorla silah altına alınmış olan diğerlerinin tam aksi idi çünkü bu adamlardan bazılarının etkin görevde olmadıklarında, özellikle alaca karanlıkta, son akşam nöbeti sırasında yüzleri gülmez ve karamsarlığa varan düşüncelere dalarlardı. Ayrıca, onlar bizim gabyar kadar genç değillerdi ve çoğu, öyle ya da böyle yuva sıcaklığının ne olduğunu biliyordu; kiminin, ne hâlde oldukları meçhul, geride bıraktığı eşleri ve çocukları, kiminin yakını, dostu varken, yakında görüleceği gibi Billy'nin tek ailesiyse kendisiydi.

iki

Yeni gabyarımız, çanaklıkta ve topların bulunduğu güvertede hoş karşılandıysa da eski ticaret gemisindeki az sayıda gemi arkadaşı arasında olduğu kadar ilgi odağı olmuyordu.

Gençti ve yapılı biri olmasına rağmen yaşından daha genç gösteriyordu;; pürüzsüz yüzünde rastlanan erişkin anlatımdaki yalın, doğal bir düşsellikle birlikte denizlere açılmış bir kişi olarak, o temiz beyaz zambak görüntüsü hayli baskılanmış, güneş yanığı teni çarpıcı bir gül rengine çalıyordu.

Gösterişli yaşamın karmaşıklığındaki bir aceminin basit bir ortamdan bir savaş gemisinin daha kapsamlı dünyasına böyle ansızın geçiş yapması, içinde duyabileceği gurur ya da kibir açısından onda çekingenlik yaratabilirdi. Indomitable gemisinin değişik insanlardan oluşan tayfası arasında daha düşük düzeyli, farklı türde denizciler, sürekli bir savaş disiplini havası içinde, ortalama bir insandan daha duyarlı kişiler vardı. Yakışıklı Denizci Billy Budd'ın yetmiş dört toplu savaş gemisindeki konumu, kırsaldan alınıp sarayın soylu kadınlarının bulunduğu ortama getirilen bir köylüyü andırıyordu. Ne var ki bu değişikliği önemsemiyordu. Kendisinde bulunan

bazı özelliklerin, mavi üniformalı tayfaların içinde bir iki sert bakışlının birden fazla şeye yorulabilecek türden sırıtmalarına neden olduğunun pek bilincinde değildi. Kişiliğinin, subay güvertesindeki daha okumuş beyefendiler üzerinde bıraktığı özel izlenimin de çok farkında sayılmazdı. Bunun tersi olabileceği de aklından geçmezdi. Sakson soyundan gelen İngilizlerin en güzel fiziksel özelliklerini taşıyan kalıpların birinden çıkmış ama bir Norman ya da başka bir karışıma uymayan yüzünde, o Yunan heykeltıraşının güçlü kahraman Herkül'e vermiş olduğu dingin, iyi kişilikli, insancıl özelliği yansıyordu. Yüzüne yayılan diğer özellikler, ona yeni, incelikli bir biçim katıyordu. Küçük ve biçimli kulakları, ayağının kemeri, ağzının ve burnunun kıvrımı hatta bir tukan kuşunun turuncu-sarımsı kahverengi gagasının rengine dönmüş, yelken halatları çeken, katran kovaları taşıyan elleri ama her şeyden önce, canlı yüz ifadesi, her davranışı ve tutumu, yüreği sevgi ve iyilikle dolu bir anneyi çağrıştırıyor, şu andaki yazgısıyla ilginç bir biçimde, doğrudan ters düşen bir soyluluğun göstergesi oluyordu. Billy'den, resmî olarak bocurgatın başına geçmesi istendiğinde gizemi biraz daha açığa çıkmıştı. Kısa boylu, uyanık bir subay, laf arasında doğum yerini sorunca, "Bilmiyorum, efendim" diyeyanıtladı.

"Nerede doğduğunu bilmiyor musun? Baban kim?"

"Tanrı bilir, efendim."

Verilen bu açık sözlü, yalın yanıtların ardından, subay yine sordu, "Çocukluğunla ilgili bir şey biliyor musun?"

"Hayır, efendim. Ama bir sabah Bristol'de, iyi bir adamın beni kapı tokmağına asılı, içi ipek astarlı bir sepet içinde bulduğunu duymuştum."

"Bulunmuşsun demek, öyle mi?" dedi, başını arkaya yatırıp yeni askeri tepeden tırnağa inceleyerek. "Çok iyi

olmuş. Umarım, senin gibi başkalarını da bulurlar delikanlı, filomuz senin gibilere çok gerek duyuyor."

Evet, Billy sokakta bulunmuştu, büyük bir olasılıkla gayrimeşruydu ama onursuz değildi. Onun soyluluğu safkan bir atınki kadar ortadaydı.

Bir yılan gibi keskin zekâ izleri taşımıyordu ve daha aklını başına getirecek sorunlu elma ona sunulmamıştı; bir güvercin kadar olmasa da doğru, tutarlı bir insanın basmakalıp kafa yapısına sahipti. Okuryazar değildi; okuyamaz ama şarkı söyleyebilirdi, bilgisiz bir bülbül gibi bazen kendi şarkısını bestelerdi.

Öz benlik duygusu yok gibiydi ya da varsa da Saint Bernard türü bir köpeğinki kadardı.

Açık havada yaşamaya alışkın olduğu ve kıyıları, kara içlerinden daha çok tanıdığı için bu sudan ve karadan oluşan dünyanın dans salonları, fahişeler ve meyhaneciler için ayrılmış kesiminde, gemicileri arasında kısaca "denizcinin cenneti" denilen yerlerde, yalın kişiliği, saygınlık olarak bilinen yaratılabilir bir şeyle her zaman uyumlu olmayan etik eğilimlerden etkilenmeden ve değişmeden kalmıştı. Peki, "denizcinin cenneti"nin sürekli müşterileri için sütten çıkmış ak kaşık denilebilir mi? Hayır, onların, denizde uzun süreli tutsak yaşamlarından sonra coşan yürekleriyle doğa yasaları uyarınca yaptıkları yaramazlıklar birçok kara insanına göre daha az sayılır. Çevresindeki bu olgulardan etkilenen Billy, özgün duruşuyla birçok bakımdan, bir tür dürüst barbardan biraz daha iyiydi, kentli bir yılanın Âdem babamızın yanına sokulmasından önceki durumunu andırıyor gibiydi.

Günümüzde halk arasında göz ardı edilen, insanın ilk günahı işlediği görüşünü ele alırsak, kişilerin uygarlık adı verilen dış üniformasıyla tanındıkları bir ortam-

da arı ve bozulmamış belirli erdemlerin, araştırıldığında gelenek göreneklerden değil de bu gelenek göreneklere göre dışlandığı görülmektedir; bu, aslında, aynı Kabil'in kentinden önceki dönemden kalma bir duruma benziyor. Bu niteliklerle belirlenen bir kişilik, böğürtlen yediğinde ağız tadı bozulmayan insan gibidir; öte yandan soyunun tümüyle iyi yetişmiş bir örneği olsa da uygar bir insan, o meyveyi yediğinde, tadı bozuk bir şarap içmiş gibi tat alır. Günümüzde herhangi bir Hristiyan başkentinde Kaspar Hauser gibi şaşkın dolaşmakta olan ve bu ilkel nitelikleri miras almış bir kişi için yaklaşık iki bin yıl önce, Sezar'ların Roma'sının kırsal kesiminden çıkma, iyi yürekli ünlü bir ozanın yakardığı şu dizeler uygun olacaktır:

> "Özünde sözünde dürüst ve de yoksul Fabian,
> Nedir seni bu kente getiren?"

Yakışıklı Denizci'miz bir erkekte bulanabilecek güzelliğe fazlasıyla sahip olmasına karşın, Hawthorne'nun kısa öykülerinden birindeki güzel bir kadında olduğu gibi eksik bir yanı vardı. Aslında, bu, o kadında da olduğu gibi gözle görülebilir bir kusur değil arada bir oluşan konuşma güçlüğüydü. Doğa güçlerinin kükrediği tehlike anlarında bir denizcinin yapması gerektiği gibi davranmasına karşın, bir kışkırtma anında yüreği ansızın güçlü bir biçimde çarpınca ahenkli sesi, kendiliğinden bir duraksamayla kekelemeye hatta daha kötüsüne dönüşüyordu. Billy bu özel durumu, cennette her şeye burnunu sokan, kıskanç, baş arabozucu, bu yeryüzü gezegenine doğan aşağı yukarı her insanı ilgilendiren çarpıcı bir örnekti. O arabozucu bize, her işte parmağı olduğunu, elinden geldiğince anımsatmak amacıyla her konuda şöyle ya da böyle araya girer.

Yakışıklı Denizci'nin bu kusurunun açıklanması onun yalnızca geleneksel bir kahraman olarak sunulmamasının değil aynı zamanda başkarakteri olduğu bu öykünün romantik bir anlatı olmadığının kanıtı sayılmalıdır.

üç

Billy Budd Indomitable'a asker olarak alındığında gemi, Akdeniz filosuna katılmak için yol almaktaydı. Bu katılım uzun bir süre geçmeden gerçekleşti. Yetmiş dört toplu gemi, üstün seyretme nitelikleriyle bu filonun bir gemisi olduğu için firkateynlerin yokluğunda, ara sıra keşif amacıyla uzun süreli görevlere gönderiliyordu. Ancak bu öykü bu konuya fazla eğilmeden, belirli bir geminin iç yaşantısı ve bir denizcinin bireysel uğraşıyla sınırlı kalacaktır.

1797 yılının yazı idi. O yılın Nisan ayında, Spithead gemisinde bir karışıklık çıkmış ve Mayıs'ta Nore gemisinde onu bir ikincisi izlemişti. İkincisi, abartısız, Büyük İsyan olarak bilinir. Bu olay İngiltere için gerçekten, eş zamanlı Fransa Direktuvarı'nın* bildirgeleri ve din değiştiren baskıcı ordularından daha korkutucuydu. Nore İsyanı, Londra'nın genel olarak kundaklanması sırasında itfaiyenin bir grev yapması kadar ürkütücü bir olaydı. Krallık, İngiltere'nin İngilizlerden görev yapmaları beklentileri olduğunu bildiren o bilinen sloganı birkaç yıl

* Fransız Direktuvarı, (1795-1799) Fransız Devrimi'nden sonra gelen yönetim şekli. 5 direktör vardı, 4 yıl içinde 13 direktör görev yaptı. Napolyon tarafından yıkıldı. (ç.n.)

sonra donanmada yaşanacak bu bunalım dönemini düşünerek çıkarmış olmalıydı; üç güvertesinde de topları olan yelkenlilerin ve dış limanlara demirlemiş yetmiş dört toplu geminin serenlerinin tepelerinde -o zamanlar Büyük Güç'ün sağ kolu olan bu gemiler Eski Dünya'nın tek tutucu donamasını oluşturuyordu- binlerce mavi üniformalı denizci hurra çekip üzerinde haç bulunan İngiliz bayraklarını indirerek, adaleti ve özgürlüğü tanımlayan bayraklarıyla, düşmanlarının dizginlenemeyen ve sınır tanımayan bir başkaldırının kızıl göktaşlarıyla değiştiriyorlardı. Donanmadaki huzursuzluktan kaynaklanan akla yatkın hoşnutsuzluk, Fransa'dan atılıp Manş Denizi'ni aşan yanar kor parçaları gibi, akıldışı bir patlamayı ateşlemişti.

Bu olay, Dibdin'in* coşkulu ezgilerinde bir süre alay konusu olmuştu; bir besteci olarak İngiliz Hükûmeti'ne, Avrupa bağlamında, küçümsenmeyecek anlamda yardımı dokunmuş biri olarak şarkılarında İngiliz gemicilerin vatanseverlik bağlarını dile getirmişti: "Bir canım var, o da kralımın!"

Büyük Britanya Adası'nın şanlı deniz anlatılarına geçmiş bu olgu, donanma tarihçilerince doğal olarak kesintiye uğratılmıştır; bunlardan biri olan (G.P.R. James) açıkça, "yansız olmak, seçici olmama engel olmasaydı" diyerek durumu örtbas etmeye çalışmıştır. Bu sözleri, ayrıntılarla ilgisi olmayan bir göndermeden daha az önem taşıyor. Bunlara kütüphanelerde bile rastlanmıyor. Amerika dahil olmak üzere her çağda, devletlerin başına gelen bu Büyük İsyan, politik görüşlerle birlikte, ulusal gururu tarihsel arka plana atacak nitelikteydi. Bu tür olaylar göz

* Charles Dibdin (1745-1814), İngiliz besteci, müzisyen, tiyatrocu, romancı. (ç.n.)

ardı edilemez ancak onları tarihsel açıdan bilinçli olarak ele alma yolları vardır. Tutarlı insan, ailesi içinde oluşan bir sorunu ya da kötülüğü nasıl açığa vurmaktan kaçınırsa, aynı durumdaki bir ulus da benzer bir şekilde öfkeye kapılmadan tutarlı davranabilir.

Hükûmet ile kalkışmanın elebaşlarının görüşmeleri ve hükûmetin tanıyacağı ayrıcalıklar sonucunda, ilk ayaklanma –Spithead'deki– güç bela bastırılmış ve yatıştırılmıştı bununla birlikte Nore'da daha büyük çapta ve yetkililerce yalnızca kabul edilemez değil, aynı zamanda saldırganca bir densizlik olarak nitelenen bir kalkışma yeniden baş gösterdi, bunun nedeni Kızıl Bayrak değilse insanları tetikleyen başka bir şey olamazdı. Fakat sonunda kalkışma bastırılmıştı ve bu, belki de deniz piyade birliklerinin bağlılığı ve tayfaların görevlerine gönüllü bağlılıklarıyla gerçekleşebilmişti.

Nore İsyanı, bir açıdan, sağlıklı yapısı olan bir bedenin bulaşıcı bir hummaya yakalanması ve kısa bir süre içinde onu yenmesine benzetilebilir.

Ne olursa olsun bu binlerce isyancı arasında, daha sonra –salt vatanseverlik uğruna ya da savaşçı içgüdüleriyle– Nelson'un Nil'de zafer kazanmasına ve Trafalgar'da deniz taçlarının tacını giymesine yardımcı olan denizciler vardı. Bu isyancılar için bu savaşlar, özellikle Trafalgar Savaşı, günahlarının kesinlikle bağışlanmasını sağlayan büyük bir savaştı. Bir deniz savaşı gösterisi, silahlarla gerçekleşen görkemli bir kahramanlık olarak, özellikle Trafalgar, insanlık tarihinde eşsiz olarak yerini alacaktır.

dört

İnsan yazma konusunda anayolu izlemekte kararlı olsa da bazı yan yolların ayartısına cevap vermekten kendini alamıyor. Şimdi böyle bir yan yola sapacağım. Okur da bana eşlik ederse mutlu olurum. Hiç olmazsa günah işlemekten hoşlandığımız şeytanca söylendiğinde, kendimize bu zevkleri tatma sözü verebiliriz çünkü yazınsal etkinlikte yoldan sapma da günah sayılacaktır.

Barutun önce Çin'den Avrupa'ya gelmesiyle değişen tüm savaş koşullarındaki devrimle uyumlu olarak deniz savaşlarında da yapılan buluşlar ilk kez dile getirilmiyor. Hantal bir düzenek olan Avrupa'nın ilk ateşli silahı, iyi bilindiği gibi şövalyelerin çoğu tarafından adaletli dövüşlerde, büyük bir olasılıkla ancak çeliğe karşı çelikle karşı koyamayacak derecede korkak dokumacı sınıfının işine yarayacak bir şey olarak küçümsenmişti. Bununla birlikte, şövalyeliğin şanı, parıltısını yitirmiş olsa da karada olduğu kadar denizlerde de sürmekteydi oysa günümüzdeki çarpışmalarda sergilenen belirli, modası geçmiş kahramanlıklar değişen koşullarla bağdaşmıyor. Avusturyalı Don Juan, Doria, Van Tromp, Jean Bart, bir dizi

İngiliz amirali ve 1812'de Amerikalı Decatur* gibi önemli denizcilerin soylu nitelikleri ahşap gemi duvarlarıyla birlikte tarihe karışıyor.

Ama yine de geçmişe olan saygısını yitirmeden, bugünün de değerini bilenler için Portsmouth'da terk edilmiş Nelson'un Victory adlı eski teknesi tek başına, silinmez ünüyle çürümekte olan bir anıt olarak değil fakat Avrupa'nın daha güçlü zırhlılarına karşı resimsi güzelliği ile yumuşatılmış şiirsel bir yakınmayla su üstünde durmaktadır. Bu durum, geminin hoş görünmemesi, elinde olmayan nedenlerle bakımlı olmaması ve eski savaş gemilerinin güzel çizgilerinden yoksun olmasına değil de başka nedenlere bağlıdır.

Bu şiirsel yakınmayı az çok duyabilenler, belki de yeni düzenin yanında olmakla gerektiğinde put kırıcılık derecesine varan bir eğilimde oluyorlar. Örneğin, bu savaş çıkarcıları, Victory'nin kıç güvertesinde, Büyük Denizci'nin düştüğü yeri göstermek amacıyla çakılan yıldız için Nelson'un savaştaki kişiliğini şatafatlı bir biçimde sergilemesinin gereksiz olması yorumunun yanı sıra askerlikle ilgisi olmadığı, ahmaklık ve boş bir kibir sayılabileceği yorumunu yapabilirler. Ayrıca, Trafalgar Savaşı'nın azrail meydan okumaktan başka bir işe yaramadığını, ölüm getirdiğini, savaşı kazanan amiralin kahramanlık taslamasaydı savaştan sağ çıkacağını ileri sürebilirler; buna bağlı olarak, yiğitçe ölürken verdiği buyrukların hemen ardından kumandayı eline alan kişi tarafından geçersiz kılınması yerine, savaşa karar verildiğinde zarar görmüş filosunu demirleyebileceğini ve böylece savaş sonrası

* Stephen Decatur (1779-1820) Akdeniz'de korsanlara karşı çarpışmış, sonra tuğamiral olan Amerikalı deniz subayı. (ç.n.)

çıkan fırtınada enkaza dönen gemide acı can kayıplarının önlenmiş olacağını da pekâlâ söyleyebilirler.

Evet, çeşitli nedenlere bağlı olarak donanmanın demirlenme olasılığının olup olmaması gibi tartışılabilir bir sorunu bir kenara bıraksak bile Bentham* yanlıları savaş meselesinde bu söz konusu sorunu akla yatkın bulabilirler. Ancak olasılıklar, güvenilir çıkış noktaları değildir. Önünüzde daha büyük bir çatışma varken, kaygı içinde hazırlıklar yapılırken –Kopenhag'da olduğu gibi– ölümcül bir rotanın şamandıraları döşenirken çok az komutan, kendini tehlikeye atan Nelson kadar özenli ve tedbirli olabilirdi.

Bencil yaklaşımlardan uzak olarak ileri sürülse de kişisel sağgörünün bir asker için erdem olmadığı su götürmezdir; aksine, dürüst bir görev duygusuyla daha zayıf da olsa, bir zafer kazanma dürtüsünü ateşleyen aşırı şan şeref düşkünlüğü ön planda gelir. Wellington** adı, Nelson'un daha basit adı kadar kanımızı kaynatmıyorsa bunun nedeni yukarıda sözü edilenler olabilir. Alfred, Waterloo kahramanı üzerine yazdığı kasidesinde onu, cenazesinde, tüm zamanların en büyük askeri olarak göstermez ama aynı kasidede Nelson'u "dünyamızın başlangıcından bu yana gelmiş geçmiş en büyük denizci" olarak betimler.

Nelson, Trafalgar'da savaşın eşiğindeyken oturup son vasiyetini ve görüşlerini yazmıştı. Şanlı ölümüyle taçlanan tüm zaferlerinin önsezisi onu parlak kahramanlıklarının göstergesi olarak mücevherli giysilerini, bir papaz gibi

---

* Jeremy Bentham (1748-1832) İngiliz filozof, hukukçu, kuramcı, toplum reformcusu. Faydacılığın kurucusu olarak bilinir. (ç.n.)

** Wellington dükü (1769-1852), Avrupa'da Napolyon'un hâkimiyetine son veren ünlü İngiliz generali. (ç.n.)

giymeye yönelttiyse sunak için böyle süslenmesi gösteriş yapmak oluyorsa, o zaman daha büyük destan ve tiyatro oyunlarındaki kahramanlık dizelerinin her biri yapmacık ve saçma sayılmalıdır çünkü ozan, duygu taşmalarını, gerektiğinde eyleme dönüştürebilecek bir kişilik olan Nelson gibi bir insanı bu tür dizelerle dile getirmeden edemez.

beş

Nore Ayaklanması bastırılmıştı ancak tüm sorunlar çözülmemişti. Örneğin, sözleşme yapılan tedarikçilerin, kalitesiz kumaş, kötü ya da gramı düşük tayın sağlamak gibi kendi gruplarına özgü bazı uygulamalarına izin verilmese de zorla askere alma işlemleri sürmekteydi. Geleneksel olarak yüzyıllar boyunca uygulanan ve yasa olarak Adalet Bakanı tarafından Mansfield dönemine dek sürdürülen ancak o yıllarda askıya alınsa da asla vazgeçilmeyen filoya adam alınması biçiminden ayrılma olanağı yoktu. Bu yolun ortadan kaldırılması, buhar gücüyle değil salt rüzgâr gücüyle çalışan, sayısız yelkenleriyle ve toplarıyla, kısaca her işin kas gücüyle yürütüldüğü bu olmazsa olmaz filoyu yıpratabilirdi; o dönemde çalkantılar içindeki Avrupa kıtasında yaşanan ve yaşanabilecek olaylara karşı her türde gemiye gerek duyulduğu için donanmaya giderek daha çok adam alınmasının sonu gelmiyordu.

İki isyanı da hazırlayan hoşnutsuzluk, isyanlardan sonra da az çok baş göstermişti. Bu nedenle sorunların, bir daha genel ya da yaygın olarak ortaya çıkmasından korkulabilirdi. Bu korkular için akla gelen ilk örnek şuydu: Bu öykünün yazılmasıyla aynı yılda İspanyol kıyıları açık-

larındaki donanmasındayken Nelson'a, o zaman koramiral olan Sör Horatio tarafından kaptanlık flamasını Theseus gemisine devredilmesi emredildi. Bu yüzden, Büyük İsyan'a katılıp ülkesinden demirleme noktasına yeni gelmiş olan bu gemiden, adamlarının ruhsal durumu ve Nelson gibi bir subayın tayfayı korkutarak boyun eğmeye zorlayacak bir kişi değil onları varlığıyla, kendi coşkusu kadar olmasa da anlaşmaya yönlendirerek kazanacak bir kişi olması nedeniyle korkulduğu düşünülüyordu.

Huzursuzluk bir süre için, kış güvertesinden başka yerlerde de sürmüştü. Olaylar yinelemesin diye gemiler denize açılınca önlemler artırıldı. Her an bir çatışma çıkabilirdi. Böyle bir durumda, bataryalardan sorumlu teğmenler, toplarda görevli tayfanın arkasında, kılıçları çekilmiş olarak beklemede olacaktı.

altı

Şu anda, Billy'nin hamağında sallanmakta olduğu yetmiş dörtlük kalyonda, sıradan bir gözlemci, tayfanın davranışlarından ve subayların belirgin tutumlarından Büyük İsyan'ın yeni bir olay olduğu izlenimi edinemezdi. Bir savaş gemisinin görevli subaylarının genel davranışları ve tutumlarını belirleyen şey, doğal olarak, komutanlarının takındığı, sahip olması gereken kişilik üstünlükleridir.

Tam olarak anlatmak gerekirse, şanlı Edward Fairfax Vere, kırk yaşında bir bekâr, birçok ünlü gemici arasında bile fark yaratan bir kaptandı. Daha yüksek bir soylu sınıfla bağlantılı olsa da görevinde yükselmesi tümüyle bu koşula bağlı değildi. Birçok görevde bulunmuş, çeşitli savaşlara girmiş, her zaman için adamlarının iyiliğini gözetmiş, disiplin konusunda asla hoşgörülü olmamış, yaptığı işin bilimini en ince ayrıntısına kadar bilen, gerçekte öyle olmamakla birlikte, çılgınlık derecesinde cesur bir komutandı. Kahramanlığı nedeni ile Karayip sularında, Amiral Rodney'in De Grasse karşısındaki zaferinde, sancak subayı olarak gösterdiği kahramanlık sayesinde rütbesi albaylığa yükseltildi.

Karada, sivil giysileri içindeyken, uğraşı dışındaki konuşmalarını asla denizci terimleriyle süslememesi, mizaha çok az yer vermesi ve ağırbaşlı oluşu nedeniyle denizci olduğunu kimse pek anlamazdı. Bu tür davranışlarıyla, kendisinden önemli işler beklenmediği bir yolculuk sırasında, en göze batmayan kişilerden biri o olurdu. Üzerinde gösterişli bir nişan ve üniforma olmayan bu beyefendiyi, kamarasından güverteye çıkarken gözleyen herhangi bir kara adamı, rüzgâr altına çekilen subayların sessiz saygısını görse onu kralın konuğu, gemide bir sivil kişi sanabilir; önemli bir görev için gemiye binmiş, çok saygıdeğer özel bir elçi olduğunu düşünebilirdi. Ama aslında, bu sıkıntı yaratmayan davranış, tutarlı bir kişilik ile birlikte gelişen, ortaya konulan bir eylemle değil yaşamın her aşamasında soylu bir erdem biçimi olarak göze çarpan, etki altında oluşmayan bir alçakgönüllülük göstergesi olabilir. Yerine göre yeterince çalışkan bir kişi olmasına karşın, dünyada daha çok kahramanlık gerektiren çeşitli görevlerde bulunmuş diğerleri gibi Kaptan Vere de arada birtakım düşlere kapılıyordu. Kıç güvertesinin rüzgâr üstü bir yerinde, bir eli geminin armasında, tek başına dikilip uçsuz bucaksız denize boş gözlerle bakardı. O sırada, düşüncelerini kesintiye uğratacak ufak tefek şeylere biraz tepesi atsa da kısa sürede kendini toparlardı.

Donanma topluluğu içinde Yıldızlı Vere olarak bilinirdi. Değerli nitelikleri ne olursa olsun, parlaklık anlamında hiçbir niteliği olmayan bir kişiye bu pırıltılı adın verilmesinin nedeni şudur: Karayipler seferinden İngiltere'ye dönüşünde onu ilk tebrik eden sevdiği, cana yakın bir akrabası Lord Denton olmuştu ancak bir gün önce, ilk kez olmasa da Andrew Marvell'in yedinci yüzyıl Alman savaşları kahramanının ortak atalarından birinin yaşadı-

ğı yer olan *Appleton House* adını verdiği bir şiirinin dizelerine dalmıştı:

"Göklerin yetiştirip bağrına basan,
Katı disiplin içinde büyüyen
Fairfax ile Yıldızlı Vere'den kalan,
İşin başından bugüne gelen."

Kendisinin de yiğitçe bir rol oynamış olduğu, Rodney'in büyük zaferinden yeni dönen kuzenini kucaklarken, aile olarak evlerinde bu denizci ile duyduğu gurur ve coşkuyla haykırdı, "Çok yaşa, Ed' Çok yaşa, benim Yıldızlı Vere'im!" Bu yeni, yıldızlı ön ek, Indomitale'in kaptanını, donanmada, kendisinden yaşça ve rütbece daha büyük uzaktan bir akrabadan ya da diğer bir subaydan ayırt etmek için soyadına eklenip öyle kalmıştı.

yedi

Indomitable'ın kaptanının az sonra oynayacağı önemli rol açısından, önceki bölümde ana hatları çizilmiş olan taslağa son biçimini vermek yerinde olur.

Taşımış olduğu deniz subayı nitelikleri yanında, Kaptan Vere, eşine ender rastlanan bir kişilikti. Birçok ünlü İngiliz denizcisinden farklı olarak, aşırı bağlılıkla yerine getirdiği uzun süreli ve zorlu hizmetleri onu tümüyle bir deniz kurdu yapmakla sonuçlanmamıştı. Aydınlatıcı her türlü bilgiyi öğrenmeye karşı özel bir eğilimi vardı. Kitapları sever, yenilenmiş, az ama en iyisinden bir kitaplığı yanında olmadan asla denize açılmazdı. Savaş yolunda, kendi kabuklarına çekildikleri anlarda, ara sıra komutanların üzerine çöken bezginlikler gibi duygular Kaptan Vere için asla can sıkıcı bir durum olamazdı. Bir anlatım aracından çok anlatılacak nesneye önem veren bir edebiyat anlayışı yanlısıydı; dünyanın doğal olarak yakınlık duyduğu, etkin görevlerde, üst düzeyde, ciddi kafa yapılarına sahip insanların okuduğu kitaplara yönelirdi; yaşadığı çağ ne olursa olsun, Montaigne gibi dürüst ve gerçekleri sağduyu ile yorumlayan, tarih, biyografi yazarlarına yapmacık olmayan, sıra dışı yazarlara yakınlık

duyuyordu. Onayladığı bu tür okuma biçimi ona daha akla yatkın geliyordu. Toplum içi söyleşilerde ise, boş yere aradığı, onaylayacak şeyleri bulamıyordu ve en temel konulara değinecek aydın yanı zarar görmeden kaldığı sürece, olumlu inançlarının içinde yerleşik olduğunu önsezisiyle anlıyordu. Alın yazısının yazılmış olduğu sorunlu dönem düşünülecek olursa, bu önsezi onun işine yarıyordu. Onun bu yerleşik bakış açısı, sel sularını andıran ve kendisinden aşağı kalmayan, oldukça çok kişiyi sürükleyerek her yeri kaplayan, toplumsal, politik ve benzeri yeni görüşlere karşı bir set oluşturuyordu.

Doğuştan bağlı olduğu aristokrat sınıfının öteki üyeleri, bu yenilikçilere, kendi kuramları ayrıcalıklı kesime ters düştüğü için düşman oluyordu; Kaptan Vere ise yalnızca kalıcı kurumların oluşturulmasında yetersiz göründükleri için değil aynı zamanda dünya barışı ve insanlığın refahıyla sulh içinde olmamaları sebebiyle de karşı çıkıyordu.

Gerektiği gibi danışmış olduğu, kendi kafa yapısından ama daha az birikimli ve daha az ciddi olan aynı rütbedeki bazı subaylar Vere'yi arkadaşlık anlayışı kıt, soğuk ve kitap düşkünü biri olarak görüyorlardı. Arkadaş toplantısından ayrı kaldığı bir anda içlerinden birinin, ötekine şöyle sözler ettiği akla gelebilirdi: "Şu Vere, Yıldızlı Vere, soylu bir kişi. Gazetelerde Sör Horatio* (Lort unvanı almış olarak) ile ilgili çıkan haberlere karşın, aslında, ondan daha iyi bir denizci ve savaşçı. Ama laf aramızda kalsın, onunla başkaları arasında, tuhaf bir bilgiçlik taslayan kişi olarak ayırıcı bir çizgi olduğunu düşünmüyor musunuz? Evet, aynı kraliyet donanmasında sarmal bir halatın içindeki iplik gibi, değil mi?"

---

* Horatio, Amiral Sir Horatio Nelson. (ç.n.)

Aramızda kalan bu tür eleştirilerin de görünürde bir dayanağı vardı; kaptanın konuşmaları asla şakacı ve candan olmuyordu; o, aynı zamanda dönemin önemli kişilerini ve olaylarını, bazı tarihsel ya da çok eski özelliklerine değinerek yaptığı açıklamaları çağdaş olgularmış gibi dile getiriyordu. Gerçekten ilişkili olsa da bu uzak değinmeler, okumaları gazeteler ve dergilerle kısıtlı olan açık sözlü dostlarına tümüyle yabancı kalıyor ve kaptan, bu durumu görmezden geliyordu.

Ancak Kaptan Vere gibi kişiler için bu tür konulara girmek kolay değildi. Onun gibi insanların dürüstlüğü onları doğru yola yönlendirir, öyle ki göçmen kuşlar misali çok uzaklara uçarken asla sınır tanımazlar.

sekiz

Kaptan Vere'in, kurmaylarını oluşturan, yüzbaşılar ve diğer ileri gelen subayları burada ayrıntılarıyla anlatmak gerekmiyor. Ancak daha küçük rütbeli subaylar arasında, ileride açıklanacağı gibi, bu öyküyle çok daha bağlantılı bir kişi var. Kendisini betimleyeceğim fakat tam anlamıyla işin özüne inmem mümkün değil. Bu kişi gemi silahları sorumlusu John Claggart idi. Karada yaşayanlar için bu görev biraz ikilemli görülebilir. Önceleri, küçük rütbeli subayların görevi, kuşkusuz, tayfaya silahların, kılıçların ya da bahriye kılıçlarının nasıl kullanılacağını öğretmekti. Savaş araç gereçleri konusundaki ilerlemeler yakın geçmişte, yüz yüze çarpışmaları azalttı ve bu çatışma biçimi potasyum nitrat ile kükürdün çelik kılıçlara karşı üstünlük sağlamasıyla ortadan kalktı; gemi silahları sorumlusu, diğer görevleri arasında topların bulunduğu alt güvertede düzeni sağlamakla sorumlu bir tür polis şefine dönüştü.

Claggart otuz beş yaşlarında, ince, uzun yapılı ve düzgün görünüşlü bir adamdı. Elleri, zor işlere alışkın olmayacak kadar ufak ve biçimliydi. Düzgün, biçimli çenesi dışında Yunan madalyonlarının üstündeki bir yüz gibi

dikkat çeken bir suratı vardı ama bu çene, Tecumseh'inki* gibi sakalsız, yapısı gereği ileri fırlamış ve II. Charles döneminde papalık komplosunu hazırlayan düzenbaz ve ağır dinsel konuşmalarıyla tarihe yeminli tanıklık eden Muhterem Peder Dr.Titus Oates'in** baskı resimlerini andırmaktaydı. Gözlerinin eğitmen ağırlıklı bakışı, görevini yerine getirirken yardımcı olurdu. Alnı frenolojik*** açıdan, ortalamanın üzerinde bir zekâsı olduğunu göstermekteydi; kaşları üzerine kısmen demet gibi düşen, ipeksi lüleleri altındaki soluk benizli cildinin donuk kehribar rengi eski, damarlı mermerlerin renk tonlarını andırıyordu. Yüz rengi, denizcilerin kırmızı ya da koyu bronz renk tonuyla zıtlık oluşturur nitelikteydi; görev yeri nedeniyle, olumsuz bir şey olmamasına karşın, tam anlamıyla güneşten uzak kalabilmişti ama bu renk, onun bedeninde ve kanında kusurlu veya anormal bir şeylerin olduğunu gösteriyordu. Düzgün çalışan, eğitimli bir kişi izlenimi bırakan davranışları, donanma göreviyle öylesine ilintisiz görünüyordu ki kendini işine tam anlamıyla vermediği zamanlarda, toplum ve etik alanda, kılık kıyafet değiştirmiş, üst düzey nitelikleri olan bir kişiyi andırıyordu. Geçmişteki yaşantısı konusunda bir şey bilinmiyordu. İngiliz olabilirdi ama doğuştan öyle olmadığı aksanında ortaya çıkıyor ve çocukluğunda İngiliz uyruğuna geçtiği izlenimi yaratıyordu. Topların bulunduğu güvertede ve baş kasarada dönmekte olan gizli ge-

---

* Tecumseh (1768-1813), beyazların Batı Amerika'da yerleşmesine karşı çıkan Shawnee Kızılderililerinin reisi, askeri ve politik önderi. (ç.n.)

** Titus Oates (1649-1705), Papalığa karşı komplo düzenleyen Anglikan papazı, 1685'de yalancılık ve sahtekârlıkla suçlanarak hapsedildi. (ç.n.)

*** Frenoloji, insanın kafatası ve zihinsel yetisini kafatasının dış biçimine bakarak incelenmesi. Franz Josef Gali'nin (1758-1818) çalışmalarıyla gelişti. (ç.n.)

mici dedikoduları, bu güverte güvenlik görevlisinin, kralın şövalyelerinden olup, karıştığı bir dolandırıcılık olayı nedeniyle kraliyet mahkemesinde yargılandığını ve gönüllü olarak kraliyet donanmasına katılarak aklanmayı başardığını dile getirmekteydi. Bu söylentileri kimsenin kanıtlayamaması, onların hiç de gizli kalmasını sağlamıyordu. Topların bulunduğu güvertede, o dönemde, bir subayın altındaki yaklaşık herkesi ilgilendiren böyle bir söylenti çıkmaya görsün, savaş gemisi tayfasının çokbilmiş kıdemlileri anlatılanların güvenilir olmasına hiç bakmazlardı. Aslında, Claggart gibi başarılar kazanmış bir kişi, daha önceden, denizcilik deneyimi olmadan, olgun bir yaşta, en alt derecede donanmaya katılarak, asla karadaki yaşamı konusunda bir ipucu vermezse doğru bilgiye ulaşılması adına, kıskançlık uyandıran, hoşa gitmeyen, belirsiz öngörülere açık bir ortam yaratılmış olur.

Ancak denizcilerin onu çekiştiren gece vardiyası dedikoduları, İngiliz donanmasının, mürettebat listesi tutmakta fazla titizliğinin su götürür olduğu belirsiz bir dönemde ortaya çıkıyordu; gemiye zorla tayfa alan ünlü devriyelerin varlığı gerek denizde, gerek karada bilinmeyen bir durum değildi, üstüne üstlük, Londra polisi sağlam yapılı, sorunlu, kaçak bir zanlıyı, yakalayıp limana ya da donanmaya katmakta yetkiliydi. Dahası, gönüllü olarak askere yazılanlar arasında bile donanmaya ne vatanseverlik ne de denizde yaşamak ve savaşmak amacı doğrultusunda katılanlar vardı. Etik kurallarıyla sorunları olanların, iflas etmiş borçluların gözünde donanma, güvenli bir seçenekti ve sığınmak için biçilmiş kaftandı. Güvenliydi çünkü kralın gemilerinden birine bir kez askere alındığında, Orta Çağ'daki suçluların kiliselerin gölgesine sığınmalarına benzer bir şekilde koruma altına alınmış oluyorlardı. Bu, o günlerde bilinen nedenlerle

hükûmeti taçlandıracağı bir olay değildi ve sonuçta, en az sözü geçen kesimin bireylerini etkileyen ve onaylanan bu tür kuralsızlıkların tümü unutuldu ama onlar burada doğrulamak istemediğim bir gerçeğe ışık tutuyor. Bu gerçek, adını anımsamadığım bir yerlerde okuduğum ve bana kişisel olarak kırk yıl önce, kendisiyle ilginç bir söyleşide bulunduğum, Trafalgar Savaşı'na katılmış, Baltimorelu kıvrık şapkalı yaşlı bir emekli zenci tarafından, Greenwich'te bir terasta söylenmişti. Olay şuydu: Adam sıkıntısı çekilen, kısa zamanda denize açılması gereken bir savaş gemisindeki bu açık, doğruca cezaevlerinden adam alımıyla kapatılacaktı. Daha önce belirtilen nedenlerle bu iddiayı kanıtlamak ya da çürütmek o gün için kolay olmayabilirdi. Ancak gerçek olduğunu kabul edersek, o dönem, düşen Bastille'in toz dumanı içinden yükselen Harpy'lerin* çığlıklarla uçuşması gibi savaşlarla karşı karşıya olan İngiltere'nin düştüğü dar boğazın önemini de kavramak gerekir. Geriye bakıldığında, o dönem bugünle karşılaştırıldığında gözümüzde ancak ve ancak okumakla netleşir. Ama büyükbabalarımız, aksakallı büyüklerimiz ve daha bilge olanlar için, o günler, Camoes'in** eseri Ümit Burnu'nun Ruhu gibi gizemli, kocaman, her yere gölge düşüren bir tehlike niteliği taşıyordu. Amerika bile bu tehlikeden uzak kalamadı. Kıyamet günü için anlatılanların gerçekleşecekmiş gibi göründüğü Napolyon'un o eşsiz fetihlerinin dorukta olduğu zamanlar, dev-

---

* Harpy, Yunan mitolojisinde yüzü ve vücudu kadına, kanatları ile ayakları kuşa benzeyen lanetli, iğrenç canavar, yaratık. (ç.n.)

** Luis de Camoes (1524-1580), Portekiz edebiyatının önde gelen ozanlarından. Portekiz'in Hıristiyanlık düşmanları ve Vasco da Gama'nın zaferleri üzerine odaklanmıştır. Vasco da Gama'nın yolunu izleyerek Hindistan'a gitmiş, bu yolculuğu "Os Lusiadas" adlı epik şiirine konu yapmıştır.

rimci bir karmaşa içindeki Fransız kalkışması karşısında Atlantik Okyanusu'nun bir sınır olamayabileceğini öngören, Bunker Hill'de* çarpışmış Amerikalılar vardı.

Bir savaş gemisinde görevli olan hiç kimse tayfa arasında sevilen biri olamayacağı için Claggart'ı çekiştiren o top güvertesi dedikoduları fazla önem taşımıyordu. Ayrıca, garaz bağlanan ya da nedeni olsun olmasın seçilen bir kişi için yapılan karalayıcı yorumlar karadaki insanlarınkine benzer; ya abartılıdır ya da düzmece bir eğilim gösterir.

Indomitable'ın güverte görevlisi olarak işe başlamalarından önce gemiciler konusunda bilinenler, bir gökbilimcinin bir kuyrukluyıldızın gökyüzünde ilk gözlemlenebilir anından önceki seyri konusundaki bilgisine benzer. Meraklı gemicilerin, bir kişi üzerinde verdikleri karar ancak eğitimsiz ve kaba kişiler üzerinde bıraktığı etik izlenimlere bağlıdır. Bu kişilerin, insanların kötülüğü konusundaki düşünceleri yabanıl bir alçaklık kavramıyla kısıtlıdır. Tıpkı bir gece nöbetinde sallanan hamaklar arasında dolaşan bir hırsız ya da limanlardaki insan tüccarları ve dolandırıcılarının yaptığı gibi...

Daha önce dile getirildiği gibi, Claggart'ın donanmaya bir acemi olarak, bir savaş gemisinin ağır çalışmaları kapsayan en düşük düzeydeki işleri yapmak üzere girmiş olduğu ama bu işte uzun süre kalmadığı bir dedikodu değil gerçekti. Kısa süre içinde gösterdiği üstün kapasitesi, uyanık kişiliği, üstlerine duyduğu ve sevilmesini sağlayan saygısı, özel durumlara bir çakal gibi yaklaşma dehası ve tüm bunlara ek olarak sivri bir vatanseverlik

---

* Bunker Hill, Boston'u kuşatan İngiliz birliklerinin bazı tepeleri ele geçirmek için Amerikan koloni güçleriyle 1775'te yaptığı çarpışmalar. Amerikan devriminin bu muharebeyle başladığı kabul edilir. (ç.n.)

duygusu onu birden güverte güvenlik görevlisi konumuna yükseltti.

Geminin bu polis şefinin emrinde, karadaki iş dünyasının çeşitli bölümlerinde de görüldüğü gibi, neredeyse ahlak anlayışıyla bağdaşmayacak derecede görüşleri olan astları ve her şeye boyun eğen yardımcıları vardı. Şefin görevi, polis denetimi kullanarak astlarının kurnazca çalışmaları sonucu ortaya çıkabilecek huzur bozucu gizli çalışmaları, çeşitli yeraltı etkilerini ve gruplaşmaları, daha kötüsü olmadan denetim altına almaktı.

dokuz

Pruva çanaklığındaki* görevi Billy Budd'ın yaşantısıyla uyum içindeydi. Bu görev için genç ve çevik olanlardan seçilen kişiler, daha yüksek serenlerde çalışmadıklarında, yastık biçiminde sarılmış cunda yelkenleri üzerine başıboş tanrılar gibi rahatça uzanarak çene çalarlar, aşağıdaki güvertelerde yapılan işleri, yükseklerde oluşturdukları bu arkadaş grubunun neşesiyle tepeden izlerlerdi. O zamanlar, Billy yapısında bir gencin böyle bir grupta bulunmaktan mutlu olması şaşılacak bir durum değildi. Kimseye zararı dokunmaz, her çağrıya anında koşardı. Ticaret gemisindeki görevinde de aynı böyle davranmıştı. Şimdiki görevindeki titizliği ise, bazen aynı pruva işini yapan arkadaşlarını güldürecek dereceye varıyordu. Onun bu abartılı biçimde tetikte olmasının nedeni, askere alındığının ertesi günü, o ana dek ilk kez tanık olduğu, güverte iskelesindeki resmî bir cezalandırmaydı. Ceza, ufak tefek, genç, acemi bir kıç güverte tayfasına, gemi baştan dönerken, görev başında olmadığı için verilmişti; demir atılırken aşırı çabuk olunmasını gerektiren manevra sırasında oldukça ciddi bir aksaklığa yol açan bir hata yapılmıştı. Billy suçlunun,

* Gemi ön direğinde bulunan gözetleme yeri. (ç.n.)

kamçı darbelerinin ızgaraya çevirdiği kırmızı çizgili sırtını görünce ve daha da kötüsü, infaz görevlisinin yün gömleğini üzerine fırlattığında, özgür bırakıldığı sırada yüzünü kalabalıktan saklamak isteyen bu adamın suratındaki o ürkütücü ifadeyi görünce dehşete kapılmıştı. Billy, o anda, görev başında özensiz davranarak böyle bir yanlışa asla yol açmamaya ya da ne olursa olsun, sözlü azarlanmayı gerektirebilecek bir hata yapmamaya karar verdi. Torbasının saklama biçimi ya da hamağında eksik bir şey olması gibi önemsiz konulardaki şaşkınlığı ve kaygısı bazen başını derde sokabiliyor, alt güverte polis denetimi altındaki konular nedeniyle bu görevlilerden üstü kapalı tehditler bile alıyordu.

Her konuda özenli olmasına karşın bu nasıl olabilirdi? Anlayamıyordu ve bu da canını sıkıyordu. Genç pruva arkadaşlarından biriyle konuştuğunda, ona ya inanmıyorlar ya da onun bu saklamadığı kaygılarını gülünç buluyorlardı. İçlerinden biri, "Bu senin torban mı, Billy?" dedi. "İyi, gir içine ve kendini içeriden dik, dostum ancak o zaman torbanla birisi uğraşıyor mu uğraşmıyor mu anlarsın."

Gemide bir de çalıştığı uzun yıllar sonucu etkin işlerden uzak kalmaya başlamış ve grandi direği nöbetine yeni atanmış emektar bir gemici vardı ve görevi, güvertede sereni çevreleyen, halatın volta edildiği palanga dişli düzeneği ile ilgilenmekti. Genç pruva çanaklığı görevlimiz onunla yakınlık kurmuştu ve başı derdegirdiğinde danışılacak bir kişi olduğunu düşünüyordu. Bu görevinde artık İngilizleşmiş, az konuşan, kırışıklı yüzünde birkaç gurur verici yara izi taşıyan, yaşlı bir Danimarkalıydı. Zaman içinde, açık havanın etkisiyle pörsümüş, eski bir parşömen kâğıdı rengine dönmüş buruşuk yüzünde, patlayan bir top mermisinin bıraktığı yer yer morarmış lekeler vardı.

Agamemnon gemisinden bir tayfaydı; Sör Horatio Nelson'un emrinde hizmet verdiği günlerden iki yıl kadar önce, denizcilik tarihinin ölümsüz anısı olan ve kaburgalarına dek parçalarına ayrılan o gemi bugün Haydon'un gravüründe koca bir iskelet olarak görülmektedir. Agememnon'dan düşman gemisine çıkanlar arasında olması sonucu, yüzünde bir şakağı ve yanağı boyunca oluşmuş kesik, şafağın ilk ışıklarında kararmış cildi üzerinde çapraz bir çizgi olarak beliriyordu. Danimarkalı, morarmış lekeli yüzü kadar yüzüne aldığı o yara nedeniyle de Indomitable tayfası arasında "Tozkoparan" adıyla anılıyordu.

Küçük, çakal gözleri Billy Budd'ı ilk gördüğünde içinden gelen buruk bir neşe, yüzünün yıllanmış kırışıklarını kıpırdatmaya başlamıştı. Bu, kendine özgü ilkel, tuhaf, yaşlılığın verdiği duygusuzluktan mı kaynaklanıyordu yoksa Yakışıklı Denizci'de gördüğü bir savaş gemisi ortamıyla çelişkili, uyumsuz durum mu vardı? Arada bir onu gizlice incelemesi sonunda, yaşlı Merlin'in* belirsiz neşesi değişmişti; ikisi karşılaştıklarında, yüzünde sorgulayıcı ama geçici bir anlatım oluşuyor, bazen de insan avcılarının tuzağına düşülen bir dünyaya gelen böyle bir kişinin başına gelebilecek şeyleri kafasında irdeliyor, yetersiz cesaret, deneyimsizlik, kendini korumaya yarayacak çirkin bir görünümden yoksun olan bu kişinin bu dünyanın şeytanlıklara karşı gücünün yetmeyeceğini düşünüyordu. İnsanın suçsuzluğu, aciliyeti olan ahlaki bir durumda yeteneklerini her zaman güçlendirmez ya da istencini ortaya koyamazdı.

---

* Kral Arthur efsanesinde geçen, kralın danışmanı, saygıdeğer büyücü ve kâhin. (ç.n.)

Bununla birlikte, Danimarkalının, kendine özgü bilge yaklaşımıyla, Billy'ye oldukça kanı ısınmıştı. Bunun nedeni, yalnızca, onun kişiliğinde belirli bir filozofluk bulması değildi. Bunun başka bir nedeni vardı. Yaşlı adamın sıra dışı, bazen kaba saba denebilecek derecelere varan davranışları gençleri kendinden uzaklaştırırken, bunlardan etkilenmeyen Billy, onu eski bir kahraman olarak görüyor, bu Agememnon tayfasının, yaşlıların yanından huysuz ya da hayatta hangi derecede olurlarsa olsunlar, pek unutamayacakları bir saygıyla selam vermeden geçmiyordu.

Seren direği görevlisi adamda ince bir mizah duygusu vardı, Billy'nin genç ve atletik yapısına babacan bir tavırla ya da bir diğer belirsiz nedenle değinerek Billy yerine "Bebek" diyordu. Sonuçta Danimarkalının verdiği isimle anılır olmuştu.

Kırışık yüzlü ihtiyarı anlamakta zorluk çektiği o sıralarda Billy, bir akşam nöbeti sonrası, onu üst top güvertesinde mermi kutusu üstünde oturmuş, önünden geçenleri alaycı bir biçimde izlerken bulmuştu. Billy onu anlamakta çektiği zorluğu, olanlara şaşırarak anlattı. Deneyimli deniz kurdu onun hikâyesini, kırışıklıklarındaki tuhaf seğirmelerle, çakal gözlerindeki anlaşılmaz küçük pırıltılarla özenle dinledi. Grandi çanaklığı adamımız, anlatısını bitirdikten sonra sordu: "Evet, Danimarkalı, söyle bakalım, şimdi ne düşünüyorsun?"

Muşamba şapkasının önünü yukarı doğru itti, yüzündeki incelmiş saçlarının arasından uzun yara izini bilinçli bir biçimde okşayarak, bir iki özlü söz etti, "Bebek Billy, Tilki Jimmy" –güverte güvenlik görevlisi için bu adı kullanmıştı– "sana kafayı takmış."

"Tilki Jimmy mi?" diye haykıran Billy'nin gök gözleri açılmıştı, "Ne istiyor benden? Bana tatlı, güzel çocuk diyormuş, öyle diyorlar."

Yaşlı adam, "Öyle mi demiş?" diye sırıttı üzülerek; sonra, "Evet, bebeğim, Tilki Jimmy'nin sesi uzaktan hoş geliyor" dedi.

"Hayır, her zaman değil. Ama bana karşı iyi. Yanından, ender olarak geçtiğim anlarda bana hoş şeyler söyler."

"İşte, bunun nedeni sana kafayı takmış olmasıdır, Bebek Billy."

Bir acemi tayfa için anlaşılmaz olan aynı biçimde yinelenen bu sözler, açıklama gerektiren gizli bir şey olduğundan ötürü Billy'nin canını sıkmıştı. Sözlerinden daha hoşa gidecek bir sonuç çıkarmayı denedi ancak yaşlı deniz Chiron'u*, durumu genç Akhilleus'a** bir kez daha yeterince aktardıktan sonra dudaklarını büzdü, tüm kırışıklıklarına çeki düzen vererek, daha ileri gitmeye gerek duymadı.

Ömür boyu daha üstün olanların isteğine göre ikinci plana düşen, onlardan daha akıllı, yılların deneyimini edinmiş insanların varlığı, Danimarkalının özenli ve etkili alaycı özelliğini geliştirmişti.

---

* Chiron, Yunan mitolojisinde yarı at yarı insan evlilik dışı doğan mitolojik kahraman. Ailesinin reddettiği Chiron, ölümsüzlüğünü Prometheus'a verir. (ç.n.)

** Akhilleus, annesi ölümlü Thetis, babası Kral Peleus olan yarı tanrı, güçlü, öfkeli, Akhaların büyük kahramanı çeyrek tanrıdır. Chiron'un yetenekli öğrencisidir. (ç.n.)

on

Ertesi gün yaşanan bir olay, Billy Budd için söz konusu durumu tuhaf bir biçimde özetleyen Danimarkalının sözlerine inanmayışını onaylar nitelikteydi. Gemi öğlen, esinti yönünde, pupa yelken yol alırken, Billy alt güvertede, yemekte arkadaşlarıyla neşeli bir konuşmaya dalmıştı ki o anda, ne olduysa oldu, çorbasını kabıyla birlikte olduğu gibi yeni fırçalanmış döşeme üzerine döktü. O sırada, güverte güvenlik görevlisi Claggart, elinde kamış bastonuyla, top bataryaları boyunca, yağlı sıvının döküldüğü noktada, yemek yenen yerden geçmekteydi. O koşullarda, önemsenecek bir olay olmadığından, bunu yapanın kim olduğunu anlayınca, dökülen çorbanın üzerinden atlayarak yoluna devam etti. Ama yüzü değişmişti. Durdu, o anda tam denizciye bir şeyler söyleyecekken, kendini tutup yerdeki çorbayı göstererek, bastonuyla Billy'nin sırtına dokundu ve kendine özgü müzikal bir ses tonuyla ona ithafen, "Güzel iş başarmışsın, delikanlı! Yaptığın şey kendin kadar güzel olmuş!" dedi ve yürüyüp gitti. Billy'nin gözünden kaçan, Claggart'ın çift anlamlı sözlerine eşik eden, elinde olmadan gülümsemesi, aslında sırıtması, biçimli ağzının ince köşelerini aşağı doğru yavan bir biçimde sarkıtmıştı. Ora-

daki herkes onun sözlerini, üstlerinin yaptığı bir şaka olarak algılayarak yapmacık bir neşelenmeyle gülümsemiş, Billy de kendisinin yakışıklı bir denizci olmasına değinildiği için onlara katılmış ve sonra arkadaşlarına yönelerek, neşeyle haykırmıştı, "İşte, gördünüz, Tilki Jimmy'nin benimle bir derdi olduğunu kim söylemiş!"

"Kim söylemiş bunu, güzelim?" diye bir kişi şaşkınlıkla sordu. Bunun üzerine, afallamış görünen bizim gabyar, güverte güvenlik görevlisinin kendisine kafayı takmış olmasının özel bir düşmanlık olduğunu ileri süren tek kişinin Tozkoparan olduğu aklına geldi. Bu arada, güvenlik görevlisi yürümesini sürdürürken, yüzü ölçülü olmaktan uzak acı bir sırıtmadan öte, yüreğinden gelip yüzüne yansıyan çarpık bir anlatıma büründü; bunun nedeni karşı yönden güle oynaya gelmekte olan, özensiz bir trampetçi çocukla çarpışır gibi olması ve bu davranışın sinirini bozmuş olması olabilirdi. Yüzündeki o anlatım, elindeki bastonunu, o andaki tepkisiyle, çocuğun sırtına indirdiğinde bile değişmedi ve şiddetle haykırdı: "Önüne baksana!"

on bir

Bu güverte güvenlik görevlisinin nesi vardı acaba? Her ne olursa olsun, bu adamın, resmî ya da başka türlü, daha önce özel hiçbir ilişki kurmadığı, çorbayı yere döken Billy Budd ile ne alıp veremediği olabilirdi? Bir ticaret gemisinde huzuru sağlamış, kimseyi kırma eğilimi olmayan bir tayfa hatta Claggart'ın kendi deyişiyle, "tatlı ve hoş delikanlı" olan bu kişi nasıl olur da sorun çıkarabilirdi? Evet, Tilki Jimmy'nin, Tozkoparan'ın deyişiyle, Yakışıklı Denizci ile ne gibi bir sorunu olabilirdi? Daha önceki şu çarpışmaya yakın karşılaşmanın gösterdiği gibi, bir nedeni olmadan, gizliden gizliye kendisine kafayı taktığı kesinlikle içinden geçiyordu.

Şimdi, yetmiş dörtlü kalyonun güvertesinde görmesinden bir süre önce mavi üniformalı genç Billy Budd'ın hiç bilmediği ve Claggart'ın daha özel işleri ile ilgili bildiği romantik bir olay konusunda bir şeyler ortaya koyulabilir ve karşımıza, bulmacanın ne olduğunu aydınlatmaya yarayacak az çok ilginç bir öykü çıkabilir. Aslında görünürde bu tür bir şey yoktu. Sorunun nedeni,

yine de ancak kendi gerçekçiliği içinde, Radcliffe'in* özgün, romansı *Udolpho'nun Esrarı*'nın ana öğesi olan gizem kavramıyla yüklü olabilir. Sıra dışı insanlarda görüldüğü gibi, bir ölümlünün diğer bir ölümlüyü görünce, ne denli zararsız olsa da içinde uyanan ve bu zararsızlık yardımıyla ortaya çıkarılmayan, gizemli bir durum anlık ve derin bir nefretten başka ne ile açıklanabilir?

Birbirinden farklı kişilerin toplanmış olduğu, denize açılmış tam kadrolu büyük bir savaş gemisinde yaşanabilecek sinir bozucu terslikler başka hiçbir yerdeki sorunlarla karşılaştırılamaz. Gemide, neredeyse her rütbeden kişiler, her gün bir diğeriyle, şöyle ya da böyle karşı karşıya gelirler. Can sıkıcı bir nesneden kurtulmak için onun, Yunus** gibi gemiden denize atılması bile gerekebiliyordu. Tüm bu olasılıkların, bir azizin tam tersi olan bir ölümlüde ne gibi etkileri olabileceğini düşünebilir misiniz?

Normal bir insanın Claggart'ın kişiliğini tam olarak anlayabilmesi için bu ipuçları yetersiz kalır. Normal bir insanoğlundan ona geçiş yapmak için aradaki ölümcül boşluğun aşılması gerekir. Bu da en iyi dolaylı yollardan giderek olur.

Uzun yıllar önce dürüst, bilge bir büyüğüm, daha önce kendisini seven ama artık sevmeyen bir kişiyle ilgili bir olay anlatmıştı. Adamda öylesine katıksız bir saygı vardı ki kendisine karşı birkaç fısıltı dışında pek bir şey söylenmezdi. "Evet, şu X... bir kadının yelpazesiyle kırılacak

---

* A Radcliffe (1764-1823), Gotik edebiyat türünün öncüsü İngiliz kadın yazar. Doğaüstü olayları yazması gotik türe ilgi duyulmasını sağladı. *Udolpho'nun Esrarı* romanı ile Gotik romans türünün temsilcisi oldu. (ç.n.)

** Hz. Yunus, Tanrı tarafından Asurluların yaşadığı Ninova'ya halkı doğru yola yöneltmesi için gönderildi. Onları 33 yıl doğru yola çağıran Yunus sonunda bir gemiye binerek yola çıktı ancak gemiden aşağı atıldı. Bir balinanın kendisini yuttuğu, 40 yıl o balinanın içinde yaşadığı söylenir. (ç.n.)

türden bir ceviz değil. Benim herhangi bir örgütlü din ve onun üzerine kurulmuş bir felsefe ile ilgim olmadığını bilirsin. İşte bu nedenle, bu X..'in iç dünyasının labirentine girip dünya bilgisi olarak bilinen şey dışında bir kaynaktan bir ipucu elde edemeden çıkmak en azından benim için olası değil."

"Peki" dedim, "X... bir insan olarak bazıları için özel bir çalışma konusu olsa da dünya bilgisi de sonuçta, insan kişiliği ve onun çeşitliliğini tanımak anlamına geliyor."

"Evet ama yapay bilgi sıradan amaçlara hizmet eder. Daha derinlere inmek için dünyayı ve insanı tanımanın birbirinden ayrı iki bilgi dalı olduğundan emin değilim; bunlar aynı yürekte birlikte var olabilse de her ikisi bir diğerinden bağımsız olacak şekillerde var olabilir. Dünyanın bilinmezlerine kafa yoran orta düzeyde bir insanın çabası, ister kötü ister iyi olsun, belirli sıra dışı kişiliklerin özünü anlamak için gerekli ve vazgeçilmez olan o ince gizemli seziş gücünü köreltir. Genç bir kızın, önemli bir konuda, bir avukatı parmağında oynatmasına tanık olmuştum. Sorun, bunamış bir adamın genç kıza duyduğu aşk türünden bir şey değildi. Ama adam, genç kızın kalbini değil hukuku biliyordu. Coke ve Blackstone*, insanın belirsiz, gizemli ruhsal derinliklerine, İbrani yalvaçlar kadar ışık tutamadılar. Kimdi onlar? Genelde münzevilerdi."

O günlerde deneyimsizliğim nedeniyle tüm bu söylemleri tam olarak anlayamamıştım. Şimdi anlıyor ola-

* Sir Edward Coke (1552-1634), İngiliz hukukçusu ve siyaset adamı. Stuartların kraliyet ayrıcalıklarına karşı geldi. İngiliz hukuku ve anayasasının gelişiminde büyük katkıları oldu. Sir William Blackstone (1723-1780), ünlü İngiliz hukukçusu, parlamento üyesi. Oxford Üniversitesi'nde ilk hukuk profesörü. *İngiltere Yasaları Üstüne Görüşler* adlı kitabı verdiği dersleri kapsar. (ç.n.)

bilirim. Aslında, Kutsal Kitap'tan kaynaklı bir sözlük bugün de kullanılsa, belirli önemli kişileri tanımlamakta ve sınıflandırmakta daha az zorluk çekilir. Bugünkü duruma göre ise, İncil kaynaklı bir suçlanmayla karşılaşılamayacak bir yetkeye başvurmak gerekiyor.

Eflatun'un gerçek çevirisindeki tanımlamalar listesindeki bir tümce şöyledir: "Doğal ahlak bozukluğu: Doğayla uyumlu bir ahlak bozukluğudur." Bu, Kalvinizm'e yaklaşan bir tanım olmasına karşın, tüm insanlığı kapsamadığı gibi, asla Kalvin'in savlarını da kapsamaz. Bu söz, kuşkusuz, bireyleri amaçlamaktadır. Bu tür yozlaşma örneklerine darağaçları ve cezaevlerinde pek rastlanmaz. İçlerinde yabanıl, kaba, acımasız öğeler olmadığı için, bu örnekler, önemli olgularda, değişmez olarak, akılcılıkla yönlendirilir. Uygarlık, özellikle de hoşgörüsüz olanı, bu yozlaşmanın habercisidir. O, saygınlık örtüsüne bürünür. Sessiz yardımcıları, görevi üstlenen olumsuz erdemleri vardır. Şarabın yanına yaklaşmasına asla izin vermez. Kötülük ya da küçük günahlardan arınmış olduğunu söylemekle işi abartmış olmayız. Onu, çıkarcılık ya da servet düşkünlüğü gibi şeylerden uzak tutan olgusal bir gurur taşır. Sözün kısası, burada söylenmek istenen yozlaşmanın alçaklık veya şehvetle ilgisi yoktur. O ciddi bir şeydir ama sertlikten uzaktır. İnsanlığı pohpohlayan bir yaklaşımı yoktur ancak onlara karşı asla kötü bir söz etmez.

Önemli durumlarda, bu denli sıra dışı bir kişiliğin varlığını gösteren şey şudur: Dengeli ve ölçülü bir insan yapısı, özellikle, yasalara bağlı ve akılcı bir kafa yapısının göstergesi olsa da o insanın, yüreğinin bir yerlerinde, başkaldırı içinde, akıldışı olan bir anlayışı tetikleyen, iki yüzlü bir anlayış beslemesinin dışında, akılla pek ilgisi yoktur. Bunun anlamı da şudur: Bir amaca kötülük ya-

parak varmaya çalışan kişinin, deliliğe ortak olduğu anlaşılacak ve bu nedenle, aklı başında, tutarlı kararlar vermeye yönelecektir. İşte bu insanlar en tehlikelisinden, gerçek delidir çünkü onların delilikleri sürekli değil, özel bir nedenle, ara sıra ortaya çıkarılan bir deliliktir; denetimli denebilecek bu çılgınlık gizli tutulur, böylece en etkin olduğu zaman, normal düzeyde bir insan aklına göre, aklı başında olmaktan ayırt edilemez ve yukarıdaki nedenle, amacı ne olursa olsun –bu amaç asla açığa vurulmaz– izlenen yöntem ve dış işleyişi tam anlamıyla akla yakındır.

İşte, kötücüllük takıntısı kötü eğitim ve yozlaştırıcı kitaplardan ya da başıboş yaşamdan kaynaklanmayan ama doğuştan içinde olan, kısaca, doğayla uyumlu bir yozlaşma içindeki şu Claggart'tan söz edelim:

Biri çıkıp bunlar karamsar sözler diyebilir. Ama neden? Kutsal Kitap'ta geçen "adaletsizliğin gizemleri" sözünü yüceltmek için mi? Böyle bir yüceltme varsa bu amaçtan uzaklaşmak olur çünkü bu durum, günümüz okurlarının çoğunu bu sayfalara olan ilgisini azaltacaktır.

Bu bölümün yazılmasına, bu öykünün güverte güvenlik görevlisinin gizli kişiliğine yönelmesi neden olmuştur. Sofrada olan olaya ilişkin bir iki ek görüşle birlikte, anlatı, kendi yolunu kendisi çizmelidir.

on iki

Claggart'ın, kalıplı çenesi dışında, dış görünüşünde bir sorun olmadığı daha önce söylenmişti. Olumlu yanlarına karşı duyarsız görünmüyordu çünkü giyimi konusunda titiz ve özenliydi. Ancak Billy Budd'ın kahramanlara yakışan bir endamı vardı; suratında soluk benizli Claggart'ın entelektüel anlatımı değilse de yüzünü onunki kadar aydınlatan, içindeki başka bir kaynaktan gelen bir ışık vardı. Yüreğinde yanan ateş, gül rengi, güneş yanığı yanaklarını aydınlatıyordu.

Bu ikili arasındaki belirgin çelişki açısından, güverte güvenlik görevlisinin en son anlatılan olay yerinde, Billy'nin göze batan kişisel güzelliğine karşı ilk tepkisi anlamına gelen ve genç denizcilerin anlayamadığı, "yaptığın da kendin kadar güzel olmuş" sözleri, onun alaycı yaklaşımını ele veriyordu.

Akla sığmayan kıskançlık ve nefret gibi tutkular Chang ile Eng* bitişik ikizleri gibi bir batında doğmuş olabiliyor. Peki, kıskançlık böyle bir canavar mı? Evet, korkunç ey-

---

* Chang ile Eng (1811-1874), dünyaca ünlü Siyam, şimdiki Tayland'da yapışık doğan tek yumurta ikizleri. Günlük etkinliklerini yerine getiren ikizler 7 yıl gösteriler yaptı. 1829'da iki kız kardeşle evlendiler, 31 çocukları oldu. Chicago'da ABD vatandaşı olarak öldüler.

lemleri için cezalarının hafifletilmesi amacıyla suçlarını kabul eden bir sürü ölümlü var ama yaptığı kıskançlığı ciddi olarak itiraf eden biri var mı acaba? Kıskançlığın içinde, ağır suçlardan daha da utanç verici, evrensel boyutta hissedilen bir duygu vardır. Herhangi birisi, onu üstüne almaktan kaçınmakla kalmaz, ayrıca, ondan daha üstün, okumuş bir adama bile ciddi olarak yöneltildiğinde, o kişi buna karşı çıkar. Kıskançlığın yeri beyin değil, yürek olduğu için, bu duruma karşı hiçbir üst akıl güvence veremez. Bununla birlikte, Claggart'ınki yabanıl türden bir tutku değildi. Saul'un* genç, yakışıklı Davut'a karşı duyduğu ürkünç kıskançlıkla yüzünü ekşitmesi gibi bir duygu da değildi. Billy Budd, güzel görünümü, cıvıl cıvıl sağlığı ve gençliğin tadını doğru düzgün çıkarması, içinde bir kötülük olmayan ya da o yılanın tepkisel ısırığı ile ilgisi olmayan saflığı içinde, kendisine gıpta edercesine göz atan Claggart'ın çekim alanına girmişti. Claggart'a göre, Billy'nin kırmızı yanağında gamze oluşturan, pencere benzeri gök rengi gözlerinden taşan, eklemlerini esneten, sarı saç lülelerinde dans eden ruhu onun en Yakışıklı Denizci olarak kalmasını sağlıyordu. Bir kişi dışında, gemide Billy Budd'ın etik niteliklerini akla yatkın olarak, tam anlamıyla algılayabilen tek kişi güverte güvenlik görevlisiydi. İçinde çeşitli gizemli biçimler alarak zaman zaman tutkularını yoğunlaştıran iç görüsü, alaycı bir küçümsemeye dönüştürmekteydi. Ortada suçsuz olmaktan öte bir durum yoktu! Ancak onun estetik çekiciliğini, şen şakrak, yürekliliğini görüyor, bu nitelikleri

* Saul (İÖ 1047-1007) ile Davut, Kuran'da adı geçen, Musa'dan sonra İsrail Krallığı'nın ilk kralıydı. Önceleri çoban olan Davut, Kral Saul'un (Talûd) silahlarını taşırdı. Dev Callud'u (Golyat) öldürdü. Sonra kendisini kıskanan Saul onu öldürmek istedi ama yenildi ve öldürüldü. Davut Yuda Kralı oldu. 76 yaşında öldü. (ç.n.)

paylamaya can atıyor; ne var ki bundan ürküyordu. İyi olanı algılayabiliyor ama iyi olamıyor, içindeki kötülüğü yeterince gizleyebiliyor ama yok etmeye gücü yetmiyordu; hangi çözüm yolu olursa olsun, neredeyse değişmeyen bir tutumla, yalnızca Tanrı'nın sorumlu olduğu bir akrep gibi kendi içine kapanıyor, kendi payına düşen rolünü oynamayı sürdürüyordu.

on üç

Tutku, en derininden tutku, rolünü oynamak için saray sahneleri isteyen bir duygu değildir. Derin tutkular alt sınıf insanlar, dilenciler ve çöplükleri karıştıran sefil insanlar arasında boy gösterir. Onu ateşleyen koşullar, ne denli önemsiz ya da aşağılık olsa da gücünün ölçüsü olamaz. Bizim konumuza gelince, sahnemiz yeni fırçalanmış top güvertesi ve ateşleyici öğelerden biri: bir savaş gemisi tayfasının döktüğü çorbadır.

Güverte güvenlik görevlisi, ayaklarının önündeki yağlı sıvının nereden geldiğini görünce –belki de bir dereceye kadar, isteyerek– onu basit bir kaza olarak nitelendirmeden, Billy'nin kendisine karşı duymuş olduğu nefreti, o anda az çok dile getiren sinsice bir yanıt olarak algılamış olmalıydı. Bu davranışı, *Boş yere çifte atan bir düve için, nallı bir aygır olsaydı, çiftesi bu kadar güçsüz olmazdı,* der gibi yorumlamış olmalıydı. Sonuçta, Billy Budd, Claggart'ın kıskançlığının açtığı yarasına asit döker gibi bir de nefretini katmış oluyordu. Fakat emrindeki daha kurnazlardan biri olan ve denizciler arasında cırlak sesi nedeniyle, alt güvertenin loş köşelerinde, her şeye burnunu sokan kişiler arasında dolaştığı için, hicveder gibi "Viyak"

takma adı verilen, kilerdeki bir fareyi anımsatan, kısa boylu ürkünç bir tayfanın dedikodu niteliğinde taşıdığı haberler Claggart'ın kendi kendisini onaylamasına yardım ediyordu.

Şefinin kendisini, pruva gabyarını kıstırmak için güverte görevlisi zaten küçük baskılara başlamıştı küçük tuzaklar kurmak için kullanmasından efendisinin o denizciyi sevmediğine karar veren yardımcısı, sadık uşağı, ona iyi yürekli gabyarın bazı masum şakalarını çarpıtarak aktarıyor, bozuk kanını daha da kaynatmak için Yakışıklı Denizci'nin çeşitli küfürler savurduğuna kulak misafiri olduğunu ileri sürüyordu. Efendisi de bu haberlerin, özellikle de küfürlerin doğruluğundan asla kuşku duymuyordu. Çünkü eski günlerinde, aynı zor işi yapan bir güverte güvenlik görevlisinin başına geldiği gibi, gizliden gizliye nasıl gözden düşebileceğini, mavi üniformalıların kendi aralarında onu –Tilki Jimmy olarak– şakayla karışık alaya alarak ona karşı saygısızlık ve nefret besleyeceklerini çok iyi biliyordu. Ancak Claggart'ın nefrete karşı duyduğu doymak bilmez açgözlülüğü açısından, bu tutkusunu besleyecek bir habercisi olmasa da olurdu.

Daha ince düşünülmüş bir yozlaşmayla başa baş yürüyen görüş, sıra dışı bir biçimde tedbirli olmaktır çünkü o her şeyi gizlemek zorundadır. Yozlaşma kuşkulu bir yara alırsa, gizliliği, onun açığa çıkmasını ve düş kırıklığı yaratmasını kendiliğinden önler; öngörüleri kesin doğru olarak göstermek için de istekli ve bilinçli önlemler alınır. Birisine yüklenebilecek bir suç konusunda aşırı derecede orantısız bir misilleme yapılabilir; çizmeyi aşmış bir düzenbazdan başka daha iyi kim öç alabilir ki? Peki, Claggart'ın vicdanına ne demeli? Vicdan, insanların alınları gibi birbirinden farklı olmasına karşın, Kutsal Kitap'ta geçen "inanan ve titreyen" şeytanlar da dahil olmak üzere,

her akılda bir vicdan vardır. Ancak Claggart'ın vicdanı, kendi istencinin avukatı olmaktan başka işe yaramadığı için pireyi deve yapıyor, büyük bir olasılıkla, Billy'yi çorbayı dökmeye iten, tartışma konusu bir duygu ile onu suçlayan, aşağılayıcı nitelikteki sözleri birleştirilerek ona karşı güçlü bir olgu yaratıyordu; bu da düşmanlığın haklı çıkarılmasıyla misillemenin doğrulanması anlamına geliyordu. Claggart'ın iç dünyasının gizli odalarında sinsice dolaşan ikiyüzlü bir Guy Fawkes* vardı. Onların kitaplarında, karşılıklı olmayan bir kötülük kavramı gerçekten yer almaz. Güverte güvenlik görevlisinin, Billy'ye gizliden gizliye acı çektirmesi, büyük bir olasılıkla, onun sabrını sınamaya yönelikti; ama yine de resmî kılığa girmiş ya da kendini haklı çıkarabilecek düşmanlığını kullanabileceği bir nitelik kazandırmıyordu; önemsiz bir olay olsa da çorba konusu, Claggart gibi özel bir akıl hocasının kafasına yerleşmiş, kendine özgü vicdan için güzel bir bahaneydi. Diğer bahaneler ise, büyük bir olasılıkla, onu yeni deneyimlere yönlendiriyordu.

* Guy Fawkes (1590-1606), 5 Kasım 1605'te Barut Komplosu olarak bilinen olayda İngiliz Parlamentosu'nu, açılışında Kral I. James ile birlikte havaya uçurmakla görevli Katolik bir İngiliz askeridir. (ç.n.)

on dört

Anlatılan son olayın sonra geçen birkaç günün ardından Billy Budd'ın başına, önceki olaylardan daha sarsıcı bir şey geldi.

Geminin bulunduğu enleme göre sıcak bir geceydi; o saatteki nöbeti alt güvertedeydi ve bizim gabyar, bu top güvertesinde sallanamayacak denli bir diğerine yanaşık yüzlercesi arasındaki sıcak hamağından kalkıp daha üst güvertede uyuklamaktaydı. Bumba direklerinin rüzgâr altında, işkampavya denilen, geminin en büyük filikasının bulunduğu orta kısmında, yedek serenlerin yığılı olduğu, ön ve ana serenlerin arasında bir tepenin gölgesinde uzanır gibi yatmaktaydı. Alt kattan gelmiş, uyumakta olan diğer üç kişinin yanında, ön serene yakın olan bumbaların uç kısmında uzanıyordu; bir gabya pruva tayfası olarak, baş kasara adamlarının bulunduğu yerin tam üzerinde olduğu için kullanım açısından bu komşuluk ortamında kendini az çok rahat hissediyordu.

O sırada, daha önce ötekilerin uyuyup uyumadıklarını denetlemiş olan biri gabya pruva tayfasını sarsarak yarı uykulu duruma getirdi, omzuna dokunduğu vakit başını kaldırınca da kulağına hızlı bir fısıltıyla, "Ortalıkta bir şeyler dönüyor. Ön zincirlerin olduğu rüzgâr altına gel.

Ses çıkarma. Çabuk ol, seni orada bulacağım" diyerek gözden kayboldu.

Billy'nin de iyi kişilikli diğer insanlarda olduğu gibi iyi kişiliğe sahip olmanın ayrılmaz bir parçası olan bazı zayıflıkları vardı; bunların arasında, ne saçma, ne dostluğa aykırı ne de haksız olmayan bir gönülsüzlük bulunuyordu. Sıcakkanlı biri olarak, tepkisiz ve hareketsiz kalarak olumsuz bir öneriye sessiz bir biçimde kayıtsız kalmazdı. Sezgileri, dürüst ve doğal olması dışında, korku duygusu kadar hızlı oluşmuyordu. Ayrıca, o andaki uykusu daha açılmamıştı.

Nasıl olduysa, kendiliğinden ayağa kalktı, ortalıkta neler döndüğünü merak ederek, uykulu bir durumda istenen yere gitti; gittiği yer, altı yüksek küpeştenin dışında, büyük boğatalarla* çarmıklar** ve patriselerin*** bir sürü ince halatlarıyla perdelenmiş dar bir düzlüktü; o zamanın büyük bir savaş gemisinde tüm boyutlar, gövdenin büyüklüğüyle orantılıydı ama denize doğru uzayan katranlanmış bir balkon öylesine ayrı bir ortamdı ki Indomitable'ın Anglikan Kilisesi'ne bağlı olmayan, ciddi, yaşlı bir denizcisi bu ortamı, gündüz bile tapınma yeri olarak kullanıyordu.

Yabancısı olduğu adam, bu gözden uzak kuytuda, çok geçmeden Billy Budd ile buluştu. Daha ay çıkmamıştı; puslu hava yıldızların ışığını ölgünleştiriyordu. Yabancının yüzünü açıkça göremiyordu. Ancak dış görünümü ve yapısı açısından Billy onun kıç taraf tayfalarından biri olduğunu düşündü.

---

* Boğata, ağaçtan yapılmış yuvarlak, delikli makara. (ç.n.)

** Çarmık, serenleri ve gabya çubuklarını dik tutan halatlar. (ç.n.)

*** Patrise, yelkenli gemilerde direk çubuklarının bağlantısı için cundalardan aşağı ve geriye doğru inen, tekneye bağlanan meyilli armalar. (ç.n.)

Adam aynı uyarı niteliğindeki hızlı fısıldamasıyla, "Sen zorla askere alınanlardansın, değil mi? Evet, ben de öyle!" dedi ve sözünün etkisini görmek istermiş gibi duraksadı. Fakat ne olup bittiğini anlamayan Billy bir şey söylemedi. Adam, "Zorla askere alınan yalnız biz değiliz, Billy. Bizim gibi zorla burada tutulup, "Sen de bir parça yardımcı olamaz mısın?" dedi.

"Ne demek istiyorsun?" diye sordu Billy, üzerindeki uyuşukluğu tümüyle atarak.

"Hişt, hişt!" Adamın ses tonu giderek kısılmıştı, "Şunlara bir bak!" diyerek, gecenin verdiği soluk ışıkta belirsizce parıldayan iki ufak nesneyi kaldırarak öylece tuttu. "Bak, bunlar senin, Billy, eğer dediğim gibi..."

Daha fazla katlanamayan Billy, düşüncelerini öfkeyle anlatmak isterken, araya kekemeliği girdi: "La-lan-lanet olsun, ne de-de-mek istiyorsun, ne-ne-reden geldiy-sen o-oraya git!" O anda şaşıran adam, taş kesilmişti; ayağa fırlayan Billy, "Bu-bu-ra-dan uzaklaşmazsan, seni şu parmak-maklıklar-dan aşağı at-atarım!" Dediğini yapacağından bir kuşku yoktu ve gizemli ajan, bumbaların karanlığında ana serene doğru sıvışarak gözden kayboldu.

"Hey, neler oluyor?" O anda, Billy'nin sesi nedeni ile güvertedeki uykusundan uyanan bir baş kasara adamının homurdanan sesi duyulmuştu. Bizim pruva gabyarı ortaya çıkınca, adam onu tanıdı, "Ah, Yakışıklı, sen misin? Kekelediğine göre bir sorun olmalı."

"Ah!" dedi Billy, o anda kendini toparlamıştı. "Bizim bölgede kıçtan gelen bir adam gördüm ve ona geldiği yere dönmesini söyledim."

"Hepsi bu kadar mı, pruva gabyarı?" diye sordu tayfa, boğuk bir tonda. Kiremit rengi yüzü ve saçlarıyla Kırmızı Biber olarak tanınan yaşlı, huysuz bir baş kasara adamıydı. "Böyle sinsi alçakları yüzükoyun topa bağlayıp

kırbaçlamak gerek!" dedi. Bu, o günlerde uygulanan bir disiplin cezasıydı.

Her nasılsa, bu küçük sorunu araştıran kişiler, Billy'nin olayı aktarmasına karşı çıkmamışlardı; aslında, gemi tayfasının bulunduğu her kesimdeki, genellikle baş kasara adamları, kıdemliler denizle ilgili bağnaz ön yargıları nedeniyle böyle başka bölgelere tecavüz edilmesine karşı çok titiz davranır ve kızarlardı. Çoğu deniz yaşamı geçmişi olmayan, yelkenleri camadan ile küçültme ya da sarmak dışında üst direklere asla çıkmayan, kavela* kullanmasını ya da boğatanın döndürülmesini bilmeyen, beceriksiz kıç tarafı tayfasını genellikle küçük görürlerdi.

* Kavela, halat dikiş işlemlerinde kullanılan sert ağaçtan yapılmış havuç biçimindeki malzeme. (ç.n.)

on beş

Başından geçen bu olay Billy'nin aklını oldukça karıştırmıştı. Bu onun için çok yeni bir deneyimdi; yaşamı boyu ilk kez birisi ona el altından, aldatmaya yönelik bir girişimde bulunmuştu. Bu karşılaşmadan önce, o kıç tarafı tayfasını hiç tanımamıştı, biri pruvada, yüksekte, diğeri ise kıç güvertesinde olduğundan ayrı bölümlerde bulunuyorlardı.

Bunun anlamı neydi? O adamın, gözüne sokarcasına tuttuğu o iki parlak nesne gerçekten altın para mıydı? İki yedek düğme bulmanın bile kolay bulunamadığı bu deryada o adam İngiliz altın paralarını nereden bulmuştu? Konuyu irdeledikçe, şaşkınlığı daha da artıyor, keyfi kaçıyor, rahatı bozuluyordu. Anlamakta zorluk çektiği bir öneriden tiksinerek kaçınıp içgüdüsel olarak işin içinde bir tür kötülük olduğunu seziyordu. Billy Budd, çayırdan gelen ve ansızın bir kimya fabrikasının kötü kokusunu solumasından sonra horuldayan genç bir at gibiydi, ardı ardına çıkardığı hırıltılar sonucunda o pis kokuyu burnundan ve ciğerlerinden atmaya çalışıyordu. Kendisine neden yaklaştığını biraz olsun aydınlatmak istiyor ama haletiruhiyesi bunu engelliyordu. Ayrıca, karanlıkta gelen o konuğun gün ışığında nasıl görüneceğini de doğal olarak merak etmiyor değildi.

Ertesi gün öğleden sonra, ilk akşam nöbeti sırasında, tütün içenlere ayrılmış olan üst top güvertesinden onu izledi. Çilli yüzü ve tümü kırlaşmış kirpikleriyle örtülü donuk mavi gözlerinden çok, onu, genel görünüşü ve kalıbından tanır gibi oldu. Ama Billy yine de emin olamadı. Karşısındaki adam, yaklaşık kendi yaşında, şen şakrak çene çalmakta ve gülmekte olan, bir topa yaslanmış, düzgün görünüşlü, neşeli, canlı, geveze biriydi. Bir denizci hatta bir kıç güverte tayfası için oldukça tombuldu. Kısacası, ciddi bir suikast planın ardında olan ya da bir suikast yardakçısı gibi kafasında tehlikeli düşünceler dolaşan dünyadaki on kişiden biri olduğu söylenebilirdi.

Billy farkında değildi ama adam önce yan bir bakışla Billy'nin varlığını sezdi, sonra Billy'nin kendisine baktığını anlayınca bir grup tütün içenler arasında dalmış olduğu konuşmalarına ara vermeden, eski bir tanıdığıymış gibi başıyla durumu içten ve dostça onayladı. Bir iki gün sonra, bir akşam güverte gezintisinde, Billy ile karşılaştığında, ona dostça bir iki söz etmiş ve o koşullarda, kuşku yaratan bu beklenmedik sözler karşısında, Yakışıklı Denizci'nin canı öyle sıkılmıştı ki nasıl yanıt vereceğini bilememiş ve onu görmezden gelmişti.

Billy artık eskisinden daha zor durumdaydı. Kapılmış olduğu gereksiz, kendisine yabancı olan düşünceler öylesine rahatsız ediciydi ki onları içine atmak için elinden geleni yapıyordu. Ortada, son derece sorgulanabilir olması açısından, sadık bir mavi üniformalı olarak uygun makama bildirme görevinde olduğu bir konu vardı. Bu adımı atması kendisine önerilmiş olsaydı, büyük bir olasılıkla, böyle bir girişimde bulunmayacak, gençliğin verdiği yüce gönüllülükle, daha çok bir dedikoducunun kirli işleri olarak nitelendirecekti. Olanları kendine saklıyordu. Bununla birlikte, sırası geldiğinde, belki de sakin bir gece,

gemi esintisiz kalmasından etkilenerek, içini yaşlı Danimarkalıya dökmekten kendini alamadı; güvertede, başlarını küpeştelere yaslayıp birlikte oturduklarında, ihtiyar denizci, anlattıklarını çoğu zaman suskun kalarak dinledi. Ancak Billy olanları kısmen ve kişi adları vermeden anlatıyor, yersiz kuşkuları herhangi bir kişiyi tam anlamıyla açığa vurmasını engelliyordu. Bilge Danimarkalı kendisine anlatılanlardan daha fazlasını sezinlemiş gibiydi; yüzünde bazen beliren alaycı anlatımı tümüyle kapatmaya yönelik kırışıklıklarını bir noktada toplamış olduğu kısa süreli bir düşünme sonrası, "Bebek Budd, ben sana demedim mi?"

"Ne dedin?" diye sordu Billy.

"Tilki Jimmy kafayı taktı sana."

"Tilki Jimmy'nin o çatlak kıç güverte adamı ile ne ilgisi olabilir?"

"Vay canına, demek adam kıç güvertesinden. Bir ajan! Bir ajan o!" Acaba o anda denizden gelen hafif bir esinti mi yoksa o kıç güverte adamını tanıması nedeniyle mi olduğu anlaşılmayan, verdiği bu tepkiyle, bir tütün parçasını kararmış dişleriyle çiğnemekte olan yaşlı çakal, Billy'nin bu aceleci sorusunu, yinelenmesine karşın, yanıtlamadı çünkü gelecekle ilgili öngörüleri konusunda, yalnız çok belirgin olanlar değil, aynı zamanda, her konuda belirsiz, kuşkulu türde bir soru yağmuruna tutulduğunda da umutsuz bir sessizliğe gömülme alışkanlığı vardı.

Uzun yıllar edinmiş olduğu deneyimler, bu yaşlı adamı, büyük bir olasılıkla, hiçbir konuya burnunu sokmaması ve kimseye öğüt vermemesi gereken bir noktaya getirmişti.

on altı

Evet, Danimarkalının, güverte güvenlik görevlisinin Billy'nin Indomitable'da yaşamakta olduğu tüm bu tuhaf olayların ardında olduğunu ısrarla söylemesine karşın, genç denizci, kendisine her zaman için güzel söz söyleyen o adam dışında herkesi suçlayabilecek durumdaydı. Bu şaşılacak bir durumdu. Ama yine de fazla şaşırtıcı değildi. Bazı denizciler, belirli konularda, olgun yaşlarında bile yeterince saf kalabiliyor. Bununla birlikte, bizim atletik yapılı, genç denizci konumundaki pruva gabyarımız oldukça çocuksuydu. Gerçi bir çocuğun kötülükten uzak oluşu bilgisizliğinden kaynaklanır, akıl geliştikçe, suçsuzluk düzeyi az çok geriler. Gelgelelim Billy Budd'ın aklı gelişmiş olmasına karşın, saflığı büyük ölçüde, kirlenmemiş olarak kalabilmişti. Deneyim, gerçekten bir eğitmendir ancak Billy'nin ömrü bu deneyimin yetersiz kalmasına neden olmuştu. Ayrıca, insanların içindeki iyi olmayan şeyler konusunda ya da deneyimden önce gelen ve bu nedenle bazı durumlarda gençliğe de bağlı olabilen kötülükler konusunda Billy'nin sezgisel bir bilgisi yoktu.

Billy, salt denizci olması dışında, herhangi bir insan konusunda ne bilebilirdi ki? Bir eski zaman denizcisi,

gerçek bir tayfa, bir kara adamı özelliği taşısa da bazı bakımlardan tümüyle farklı, çocukluktan yetişme bir denizciydi. Denizciler açık yürekli, kara adamları da kurnaz olarak bilinir. Bir denizci için yaşam, satranç gibi uzunca bir süre kafa yormayı gerektiren, çok az kesin hamlenin yapıldığı, çapraz, dolambaçlı yollardan ilerleyen, oyun süresince, yakılan zavallı muma bile değmeyen, sıkıcı, yavan bir oyun değildir.

Evet, denizciler sınıf olarak ruhu genç kişilikte insanlardır. Yoldan sapsalar da içlerindeki gençlik ruhu ortadadır. Bu durum, özellikle Billy'nin yaşadığı dönemdeki denizciler için geçerlidir. Tüm denizciler için geçerli olan belirli özellikler, değişik konumlarda, genç denizcilerde daha çok göze çarpar. Her denizci, emirlere sorgusuz sualsiz uymaya alışkındır; denizdeki yaşamı onun için dış güçlerce belirlenmiştir; ona, karada olduğu gibi, kısa süre içinde, eşit koşullarda –en azından yapay olarak eşit olan koşullarda– engelsiz, özgürce herkesle yapılan alışverişlerde dış görünüşün güzelliği ile orantılı bir güven duyarsa insanın başına kötü şeyler gelebileceğini öğretilmez. İnsanlar kuralları konulmuş, göze batmayan bir güvensizliğe öyle alışmıştır ki iş adamlarıyla olmasa da daha az ilişki içinde oldukları belirli dünya insanlarına karşı da bilinçsizce güvensizlik duyarlar; bazıları, bu duygunun genel özellikleri durumuna geldiğini görünce belki de çok şaşırır.

on yedi

Sofradaki küçük olayın ardından Billy Budd, hamağı ya da giyim torbası gibi diğer şeylerle ilgili artık bir sorun olmadığını görüyordu. Arada bir kendisine yönelik o gülümseme ve geçerken söylenen hoş sözler, daha sık olmasa da öncesine göre daha belirginleşmeye başlamıştı.

Bunun yanında, artık başka açılımlar da oluyordu. Claggart'ın görünmeyen bakışları, gezinen öteki genç denizci kalabalığı arasından geçerken rahatça şakalaşan, üst top güvertesinde, ikinci güverte nöbetindeki Billy'ye takılınca, o neşeli Hyperion'u* düşünceli ve hüzünlü bir duyguyla izler, gözleri sıtma nöbeti başlıyor gibi yaşarırdı. O anda, Claggart kederli bir kişi havasına bürünürdü. Evet, bazen hüzünlü anlatımında görüldüğü gibi, sanki yazgısı ve yasaklar elverseydi Billy'yi, sevebilecekmiş gibi biraz yumuşak bir özlem duyardı. Ama bu durum geçici olur, hemen pişmanlık duyar, yüzü yatıştırılamayan bir bakışla, içini acıtan ve o anda kırışık bir ceviz kabuğuna benzerdi. Fakat bazen pruva gabyarının kendisine doğru geldiğini görün-

* Hyperion, Eski Yunan'da, ışığın Titanı olarak geçer, Helios (güneş) ile Selene'nin (ay) babasıdır. Olimposlu on iki Titandan biridir. (ç.n.)

ce karşı karşıya geldiklerinde ona yol vermek için biraz kenara çekilir, ona odaklanarak bir Guise* gibi parlak dişlerini göstererek sırıtırdı. Ancak beklenmedik bir karşılaşma olursa gözleri loş bir demirci dükkânından fırlayan kızıl kıvılcımlar gibi parlardı. Bu ateşli, anlık ışığın normal durumda, en yumuşak tonda derinlikli bir mor renge yaklaşan o gözlerden fırlaması tuhaf bir durumdu.

Bu kaprislerin bazıları, yönelik olduğu kişinin gözünden kaçmıyorsa da gücü, bu tür bir insan kişiliğini yorumlamaya yetmiyordu. Billy'nin güçlü kasları, bazı durumlarda kötülüğün yakınlarında olduğunu onun suçsuz bilgisizliğine öğütleyen duyarlı, gizemli içgüdüsel iç dünyasıyla pek uyum sağlamıyordu.

Pruva gabyarı güverte görevlisinin kötü niyetini kışkırtacak bir şey yapmış ya da söylemiş olsa, durum farklı olacak, Billy'nin varlığı adamın yarasını depreştirmese de onu gözden çıkarmış olabilirdi. Bu durumda, Billy'nin koruyucu meleği masumiyetiydi.

Diğer bir konuda da aynı şey söz konusu olmuştu; kendileriyle bir araya gelebileceği bir kelime bile konuşmamış olduğu iki alt sınıf subay, silahtar ile alt ambar görevlisi Billy ile karşılaştıklarında, ona ilk kez tuhaf bir biçimde göz atmaya başlamıştı ve bu bakışlardan onların birtakım ön yargılarla beyinleri yıkanmış oldukları anlaşılıyordu. Silahtar ile ambar görevlisiyle birlikte aynı sınıftaki, gemi yazmanı, eczacısı ve diğerleri gibi konuşmalarının sırdaşı oldukları güverte güvenlik görevlisinin sofra arkadaşları olan bu kişileri iyi bilmesine karşın, bu olgular Billy'de asla kuşku uyandırmıyordu.

---

* Guise, Rönesans döneminde Lorrain Dukalığından, Katolik partisi başkanı, Guise dükü, Fransa'da saltanatı tehdit eder. Onun tetikçilerinden biri Fransız Amiral de Coligny'yi öldürür ve Paris'te önemli Protestanlar katledilir. (ç.n.)

Bununla birlikte, herkesçe sevilmesi, dürüst bir erkeğe yaraşır doğruluğu, karşı konulamaz iyi yürekliliği, karşısındaki insanda düşmanlık uyandıracak üstün bir kafa yapısı olmayışı, iyi niyeti, Yakışıklı Denizci'mizin çoğu gemi arkadaşlarının, yukarıda sözü edilen, tümüyle anlayamayacağı sessiz tutumlarına aldırmamasının sebebiydi.

Yukarıda sözü edilen nedenlerle, kendisini ender görmesine karşın, Billy, gemi kıç tarafı görevlisiyle karşılaştığı anlarda, bazen bir iki hoş sözü ile birlikte, adamın neşeli davranışlarına tanık oluyordu. Genç denizcinin, savunduğu, kendine özgü düşünceleri ne olursa olsun, tanık olduğu bu davranışlara karşı olan tutumundan artık bu adama aldırmadığı kesin olarak anlaşılıyordu.

Bu adam, sahtekârlığını zamanından önce sergileyerek (her yabanıl alçak zamanından önce böyle yapar) kendini ele vermiş gibiydi, saflığından yararlanıp ağına düşürmeye çalıştığı kişi onu saflığıyla rezil etmiş, çabalarını boşa çıkarmıştı.

İleri görüşlü bazılarımız, Billy'nin kıç güverte güvenlik görevlisi ile pruva armasına gitmekten ve ansızın kesilen ilk görüşmesinde amacını anlamaya çalışmamasının pek olası olmadığını düşünebilir. Bu ileri görüşlülerimiz aynı zamanda, Billy'nin, kendisine gelen habercinin gemide isyan çıkarma gibi belirsiz önerilerinin nedenleri açısından zorla askere alınmış öteki gemi adamlarını soruşturma yoluna gitmesinin doğal olduğunu da düşünebilir. Evet, ileri görüşlülük bunu gerektirebilir. Dahası, Billy Budd gibi kişiliği doğru anlayabilmek için salt ileri görüşlülüğün ötesinde başka şeylere de gerek duyulmaktaydı.

Claggart'a gelince, adamın içindeki saplantı –gerçekten bir saplantıysa– verilen ayrıntılar sonucu o istemese de

ortaya konulmuştur ancak genel olarak, tutarlı ve akılcı bir tutum içinde üstü örtülüyorsa bu durum içinde yanan gizli bir ateş gibi giderek onu kemiriyor demekti. Bunun altından olay kesinleştirecek bir şey çıkacak gibi görünüyordu.

on sekiz

Pruva armasındaki, Billy'nin ansızın kısa kestiği gizemli görüşme sonrası öykümüzle, şu anda anlatılacak derecede özellikle bağlantılı bir olay yaşanmadı.

Daha önce sözü edildiği gibi o zamanlar İngiliz donanmasında, dar boğazların çevresindeki bölgelerde savaş gemilerinden daha iyi olan firkateynler olmadığı için Indomitable yalnızca keşif gemisi olarak değil daha önemli görevlerde filodan ayrı da kullanılıyordu. Bunun nedeni, büyük bir olasılıkla, yalnız o sınıftaki bir gemide pek görülmeyen seyir yetenekleri değil, aynı zamanda, geminin beklenmedik zor durumlarda herhangi bir göreve ayak uydurabilmesi, iyi bir denizciden beklenen bilgi ve becerileri olan yapıda olduğu düşünülen bir komutanın emrinde olmasıydı. İşte böyle zor bir görev için, filodan uzak kalacağı bir sefere çıktığında, gemi, öğleden sonrası vardiyası sonlarına doğru uzakta ansızın bir düşman gemisi göründü. Görünen bir firkateyn idi. Adam, top, silah bakımından kendisinden üstün olduğunu dürbünleriyle gören yabancı gemi, yelken basarak hızla kaçmaya başladı.

Gemi bir süre izlendikten sonra, takipten vazgeçildi ve bu işin coşkusu geçince, alt güvertedeki yuvasından çıkan güverte güvenlik görevlisi, elinde şapkasıyla ana seren direği yanında göründü. Kıç güvertesinde tek başına yürüyor, kuşkusuz, saygıyla, takibin başarısız olmasından hoşnut kalmayan Kaptan Vere'den gelecek uyarıları bekliyordu. Claggart'ın ayakta durduğu nokta, daha düşük rütbeli denizcilerin ya güverte subayı ya da kaptan ile daha özel görüşmeleri için ayrılmış olan rüzgâr alan tarafıydı. Fakat o günlerde bir denizci ya da küçük rütbeli bir subay için o kadar kolay görüşme yapılmazdı; yerleşik kurallara göre ancak sıra dışı bir neden olursa böyle bir şeye izin verilirdi.

Derin düşüncelere dalmış olan gemi komutanı gezintisi sırasında kıç tarafa doğru yönelirken Claggart'ı fark etti, adam şapkası elinde saygıyla kendisini bekliyordu. Kaptan, bu küçük rütbeli subay Claggart konusunda, geminin ülkesinden son ayrıldığında, bakıma alınmış bir gemiden Indomitable'a, çürüğe ayrılmış olan önceki güverte güvenlik görevlisi yerine alınması sırasında kişisel bilgi edinmişti.

Komutan, ayakta saygıyla kendisini görmesini bekleyen bu adamı görür görmez, yüzündebir ifade belirdi. Bu, önceden tanıdığı bir kişiyle karşılaştığında yüzünde bilinçsizce beliren, denetim dışı bir ifade değil aksine kendisinde hoşnutsuzluk yaratan biraz itici bir duygunun verdiği ifadeydi. Komutan durdu, alışılmış resmî havasını takındı ve ilk sözcüğünde bir tür sabırsızlık vurgusu yaparak, "Evet? Sorun nedir, güverte güvenlik görevlisi?" diye sordu.

Claggart, kötü haberler getirdiği için üzgün olma gereğini duyan bir haberci havasıyla, bir yandan bilinçli olarak açık sözlü, bir yandan da abartıdan kaçınmaya

kararlı bir biçimde, daha çok içindekileri dökmek amacıyla sorulan soruyu yanıtladı. Söyledikleri, eğitimsiz bir adamın ağzından çıkan sözler değildi; yabancı geminin izlenmesi ve olası çarpışma hazırlıkları sırasında gemide en az bir tehlikeli denizciyi yeterince gözlemlediğini, son çıkan sorunlarda suçlu olarak yer almayanları bir araya topladığını, söz konusu bu kişinin Majesteleri'nin hizmetine askere yazılma kurallarının dışında girdiğini aktardı.

Bu noktada Kaptan Vere sabrı taşarak onun sözünü kesti: "Kısa kesin, denizci; dışarıdan askere alınmış olanlar deyin şuna."

Claggart saygıda kusur etmeyen bir davranışla sözlerini sürdürdü. Son günlerde top güvertelerinde, söz konusu denizcinin gizlice kışkırtmış olduğu bir tür kıpırdanmaların olduğunu ancak kesinleşmediği için bu kuşkusunu rapor etme yetkisini kendinde bulamadığını söylemeye başladı. Öğleden sonra, yine bu denizciyi gözlerken, gizli bir şeyler döndüğü kuşkusunun kesinlik kazanacak bir noktaya geldiğini belirtti. Bu şüpheli kişinin başına gelebilecekleri kapsayan olası bir rapor hazırlamanın ciddi sorumluluğunu duyduğunu, ayrıca, kederli bir biçimde, yakın bir geçmişte olağan dışıbir şekilde patlak veren, bilinen o kalkışma göz önüne alınırsa, her deniz komutanının doğal olarak kaygılarını artıracağını da sözlerine ekledi.

Kaptan Vere'i şaşırtan bu konunun ilk kez açığa vurulması, huzursuzluğunu tam olarak gidermeye yetmemişti. Ancak Claggart sözlerini sürdürdükçe, ifade vermekte olan bu tanığın tutumuna karşı kaptanda bir sabırsızlık oluştu. Ne var ki yine de sözünü kesmekten kaçındı. Konuşmasını sürdürdükten sonra, Claggart, şu sözlerle sonuca vardı: "Tanrı korusun, efendim, Indomitable'ın başına böyle bir şey gelmesin de..."

"Korkacak bir durum yok!" dedi Kaptan. Claggart'ın, adını vermek üzere olduğu, komutanının yaşamını tehlikeye atan, rastlanmadık derecede üzücü Nore İsyanı'nı çağrıştıran sözleri, kaptanın yüzünü içgüdüsel olarak öfke kapladı. Bu çağrışım, o koşullarda çok sinir bozucu olmuştu. Görevli subayların son kalkışma olaylarından söz ederken çok titiz oldukları bir ortamda, bu küçük rütbeli görevlinin kaptanının huzurunda böyle uluorta bir hikâye anlatması komutana çok densiz ve haddini aşan bir davranış olarak görünmüştü Hatta o koşullarda, kaptan bunu, öz saygısını alarma geçirme girişimi olarak bile algılamıştı. Gördüğü kadarıyla, o güne dek görevini yaparken, çok özen gösteren birisinin bu özel durumda böyle bir densizlik yapmasına şaşırmıyor değildi.

Kafasını kurcalayan bu ve benzeri kuşkulu düşünceler yerini, ansızın, kötü haberleri algılamasını kolaylaştıran belirsiz bir sezgisel öngörüye bıraktı. Diğer yaşam biçimlerinde olduğu gibi çoğunluk tarafından açıklanmayan gizli tuzakları, kuşkulu yanları olan sorunlu top güvertelerindeki yaşamla ilgili olarak her şeyin uzun süreden beri bilincinde olan Kaptan Vere, emrindeki bir tayfanın verdiği haberle genel duruşunu gereksiz yere değiştirmemişti.

Dahası, son kalkışma olayları ışığında, dişe dokunur bir itaatsizliğin baş gösterme belirtisi görüldüğü anda acil önlem alınması gerektiğini, bu yüzden, tayfayı polis denetimi altında tutmakla görevli de olsa, emrindeki bir muhbirin sözüyle yersiz hoşnutsuzluk düşüncesinin ortalıkta dolaşmasının doğru olmayacağını düşünüyordu. Claggart, bir önceki olay konusunda aşırı duygusal ve gergin görünerek, biraz sinir bozan o resmî vatanseverlik duygusunu sergilemeseydi, kaptan bu derece etkilenmiş olmayacaktı. Ayrıca, güverte güvenlik görevlisinin duru-

mu anlatırken özgüvenli ve biraz da göze girmeye çalışan tavrı, Kaptan Vere'e, teğmen rütbesiyle üyesi olduğu, karadaki bir askerî mahkemede görülmekte olan önemli bir davada yalancı tanıklık eden bir bando erini anımsatmıştı.

İlgi çeken göndermeleri konusunda Claggart'tan gelecek kesin yanıt beklentisiyle şunlar söylendi: "Gemide en az bir tehlikeli adam olduğunu söylüyorsunuz. Adını verin!"

"William Budd. Pruva gabyarı, efendim."

"William Budd" diye yineledi kaptan yapmacıksız bir şaşkınlıkla; "Geçenlerde Yüzbaşı Ratcliff'in ticaret gemisinden bize geçişini sağladığı herkesçe sevildiği anlaşılan şu 'Yakışıklı Denizci' dedikleri Billy mi demek istiyorsunuz?"

"Evet, efendim ama tüm genç ve güzel görünüşü altında derin şeyler yatıyor. Kendini boş yere gemi arkadaşlarına sevdirmiyor, gerektiğinde tehlikeli olsa da herkes ona güzel şeyler söylemek için fırsat kolluyor. Acaba Yüzbaşı Ratcliffe, Budd götürülürken, ticaret gemisinin kıç tarafından filikanın pruvasına atlama becerisi göstererek yerinden nasıl ayağa fırladığını siz efendimize anlattılar mı? İçinden nefret ettiği bu zorla askere alınma olayı bir tür iyi niyetli davranışıyla görmezden gelindi. Aslında, gördüğünüz o güzel yanaklı, kızaran bir papatya gibi yüzün altında bir tuzak yatmakta."

Yakışıklı Denizci'nin, tayfa arasında göze batan bir figür olarak kaptanın da ilgisini, işin başından beri çekmiş olması doğaldı. Genelde, subayların önünde gösteriş yapmaktan hoşlanan birisi olmamasına karşın, Yüzbaşı Ratcliffe'i, cennetten kovulmasından önce heykeli yapılması için çıplak poz veren Genç Âdem'i andıran böyle güzel bir insanoğlunu gemiye kazandırdığı için tebrik etmişti.

Güverte yüzbaşısının Billy'nin İnsan Hakları adlı ticaret gemisine gerçekten veda edeceğini Kaptan Vere'e bildirdiğinde, Billy'nin deniz askeri olarak katılmasını önce şaka gibi algıladığını sanmış ama genç denizcinin gemisine keyfi olarak alınmasını neşeyle ve anlayışla karşılamasına hayran kalmıştı. Pruva gabyarının davranışları o ana dek kaptanın gözünden kaçmamış, ilk izlenimlerine göre, bu yeni erin, denizcilik becerileri nedeniyle, daha çok göz önünde bulundurabileceği, mizana gabyarı görevine yükseltilmesini sorumlu subaya önermeyi düşünmüştü. Sancak nöbetinde, o görev için yeterince genç olmadığını düşündüğü bir tayfanın yerini o alacaktı. Burada ayrıca belirtmek gerekirse, mizana gabyarları, ana seren ile ön serenlerin ağır ve geniş alt yelken bezlerini katlamak zorunda olduklarından, bu işe en yatkın ve gabyar başı olabilecek genç adamlar getirilir, emrine de genellikle yeni yetişen daha genç tayfa verilirdi. Kısaca, Kaptan Vere daha işin başında, Billy'yi, zamanın gemici dilinde, Büyük Britanya Majesteleri'nin donanması için az ya da hiç masrafı olmayan önemli bir yatırım anlamında, "kral pazarlık" olarak nitelendirmişti.

Sözü edilen anıların aklından geçtiği suskun bir aradan sonra, kaptan, Claggart'ın ileri sürdüğü, "papatya gibi bir yüzün altında bir tuzak yatmakta" sözleriyle aktardığı son görüşünü kafasında irdeledi, irdeledikçe de bu muhbirin iyi niyetine karşı duyduğu güven azaldı ve ansızın ona dönerek alçak sesle; "Karşıma böyle kesin olmayan bir hikâye ile mi çıkıyorsunuz? Budd'a yüklediğiniz genel suçlamayı haklı gösterecek bir eylem ya da bir söz söyleyin. Yanımda kalın" dedi ve muhatabına yaklaştı. "Ağzınızdan çıkanları kulağınız duysun. Böyle bir durumda, yalancı tanıkların seren cundasına asıldıklarını unutmayın."

"Ah, efendim!" diye iç geçirdi Claggart; kendisine haksızlık edilerek bir şey söylenmiş ve buna sertçe karşı çıkıyormuş gibi, biçimli başını iki yana salladı. Sonra toparlandı erdemli bir öz güven havasında dik durarak, Budd ile ilgili, toplamda ölümcül olabilecek, akla kötü şeyler getiren suçlamalar içeren bir iki söz ve eylemi anlattı. Bu suçlamaları destekleyen kanıtların uzakta olmadığını da sözlerine ekledi.

Kül rengi sabırsız ve güven duymayan gözleriyle, Claggart'ın menekşe rengi sakin gözlerinin derinliklerinin dibine kadar inerek bakan Kaptan Vere, söylediklerini duyduktan sonra bir an için düşüncelere daldı. Claggart taktiklerinin işleyip işlemeyeceğini merak eden bir ruhsal tavır içindeydi, o an için kaptanın derin araştırıcı bakışlarından sıyrılmıştı ve gözlerine anlaşılması güç bir ifade yerleşmişti. Bakışları Yakup'un* kıskanç çocuklarının sözcülüğünü yapan ve genç Yusuf'un kanlar içindeki paltosunu dertli babalarına gösteren kardeşlerden birinin bakışlarını andırıyordu.

Kaptan Vere'in sıra dışı nitelikteki etik anlayışı, ciddi bir konuda karşılaştığı insanın kişiliğinin gerçek yüzünü ortaya çıkaran bir denek taşı görevi görmesine karşın, Claggart konusundaki duyguları, aklından gerçekten neler geçtiğini anlaması, sezgisel inancından çok tuhaf kuşkularla tıkanmış güçlü bir belirsizliğe sürüklenmişti. Kafasında oluşan karışıklık ihbar edilen kişiden çok, ihbar eden kişi açısından en iyi nasıl harekete geçeceği ile ilgiliydi. Öncelikle, doğal olarak, Claggart'ın ileri sürdüğü ve uzakta olmadığını söylediği suçlamaları dayandırdığı

* Yakup'un en son ve en sevdiği oğlu Yusuf, onu kıskanan kardeşleri tarafından bir kuyuya atılır ve kurtlar parçaladı yalanıyla kanlı paltosu babasına verilir. Babası buna inanmaz. Daha sonra Mısır'da önemli bir hazine görevine gelen Yusuf, babasına kavuşur ve kardeşlerini bağışlar. (ç.n.)

kanıtlardan yola çıkacaktı. Ancak böyle bir sürecin, şu andaki aşamada, gemi personelini olumsuz yönde etkileyebileceğini düşünüyordu. Claggart yalancı bir tanık ise, bu konu zaten kapanırdı. Bu nedenle, suçun yargılanmasından önce, suçlayanı inceleyecekti ve bunun sessiz, gösterişsiz bir biçimde yapılması gerektiğini düşündü.

Almaya karar verdiği önlem, görüşme yerinin, göze batan geniş kıç güvertesi değil, daha gözden uzak bir yere aktarılmasıydı. Kaptan Vere'in rüzgâr üstü yönünde gezintisine başladığı sırada, az sayıda topçu subayının donanma kuralları gereğince rüzgâr altına çekilmelerine karşın, Claggart ile görüşmesi sırasında, kuşkusuz aradaki uzaklığı azaltma yoluna gitmişlerdi; konuşma boyunca kaptanın sesi yüksekten, Claggart'ın duru sesi ise alçak tondan gelmiş, esintinin halatlarda çıkardığı uğultu ve denizin sesi kulağa ulaşmasını engellemişse de görüşmenin uzaması yukarıdaki bazı gabyarların ve geminin en geniş yerindeki ve ötesindeki diğer denizcilerin ilgisini çekmişti.

Alacağı önlemleri kararlaştıran Kaptan Vere hemen işe koyuldu. Birden Claggart'a dönerek sordu: "Güverte Görevlisi, şu anda Budd'un nöbeti yukarıda mı?"

"Hayır, efendim."

Bunun üzerine, kaptan, "Wilkes!" diyerek en yakınındaki deniz yar subayını çağırdı, "Albert'e yanıma gelmesini söyleyin" dedi. Albert, kaptanın, kendisine bağlılığına çok güvendiği, dürüst hizmetlisiydi ve hemen çıkageldi.

"Pruva gabyarı Budd'ı tanıyor musun?"

"Tanıyorum, efendim."

"Git onu bul. Şu anda nöbette değil. Ona duyabileceği kadar yakından, pupa tarafından istendiğini söyle. Ama bunu başka kimseye söylemediğinden emin ol. Onunla

yalnız kendin konuş. Buraya gelinceye dek kaptan kamarasından çağrıldığını bilmesin. Anladın mı? Şimdi, git. Güverte görevlisi, siz de aşağı güvertede olun, Albert Budd ile geldiği sırada, denizcinin ardından sessizce içeri girin."

on dokuz

Pruva gabyarımız kamaraya girdiğinde, kaptan ve Claggart'ı birlikte görünce çok şaşırdı. Ama bu şaşkınlıkta, korku ve güvensizlik gibi duygulardan iz yoktu. Özünde dürüst ve insancıl yapıda olan, tam olgunlaşmamış bir gencin başına, kendi türünden birisinden gelebilecek ince düşünülmüş bir belanın uyarılarını alması gecikebilir. Genç denizcinin aklında beliren tek şey şuydu: *Evet, her zaman düşündüğüm gibi, kaptan bana iyi davranıyor. Acaba beni serdümen mi yapacak? Çok iyi olur. Belki de şimdi güvenlik g*örevlisi ile bu konuyu konuşuyor.

"Nöbetçi, şu kapıyı kapat!" dedi komutan. "Dışarıda dur ve kimseyi içeri alma. Evet, güverte güvenlik görevlisi, bana söylediklerinizi şimdi bu adamın yüzüne söyleyin" diyerek karşı karşıya gelen yüzleri incelemeye koyuldu.

Claggart, ölçülü ve sakin olarak önlemini almış, bir akıl hastanesi hekiminin, nöbet belirtilerinin yaklaştığı anlaşılan bir hastaya yaklaşması gibi Billy'ye doğru özenle ilerledi, suçlamalarını gözlerinin içine bakarak, hipnotize edermiş gibi kısaca yineledi.

Billy, önce ne olup bittiğini anlayamadı. Anladığında ise, pembe yanakları, cüzama tutulmuş gibi bembeyaz kesildi. Sanki ağzına bir tıkaç sokulmuş ve kazığa oturtulmuştu. Bu arada, kendisini suçlayan adamın gözleri büyüyerek çivit maviliğinden çıkmış, her zamanki koyu menekşe rengini de yitirip moraran bulanık bir çamur rengine dönen görülmemiş bir başkalaşıma uğramıştı. Denizlerin derinliklerinde yaşayan, daha kitaplara girmemiş, bize yabancı yaratıkların donuk patlak gözleri gibi insandaki akıl pırıltılarını yitirmiş bir ifade içindeydi. Adamın uyuşturucu nitelikteki ilk bakışı bir yılanın büyüleyici bakışını andırıyordu; son bakışı ise zora düşmüş bir torpil balığının açlığını anlatan bir bakıştı.

"Konuş, tayfa!" dedi kaptan, Claggart'tan çok kaptanın görünümü etkisinde kalan ve olduğu yerde donup kalmış olan gence. "Konuş! Kendini savun." Kaptanın bu sözleri Billy'nin konuşmasını sekteye uğratan tuhaf el kol hareketlerine ve hırıltılar çıkarmasına neden olmuştu; öyle ansızın gelen bir suçlamanın deneyimsiz bir genç üzerindeki etkisi ve suçlayan kişinin ürkünç görüntüsüyle, içinde gizlenen konuşma kusuru ortaya çıkmış ve yoğunlaşarak dili tutulacak dereceye gelmişti. Kendinden istenen şeyi yerine getirmek ve kendini savunmak için tüm bedeniyle acı içinde, işe yaramayan bir çabayla ileri doğru uzandı; yüzünde, diri diri gömülme cezası verilmiş Vesta* rahibelerinin, boğulmamak için ilk çırpınışları sırasında beliren bir anlatım vardı.

Kaptan Vere'in, Billy'nin bu dil tutulması sorunundan hiç haberi olmamıştı. Bununla birlikte, Billy'nin o andaki görüntüsü, öğretmeninin sorduğu bir sınav sorusu karşı-

* Vesta, eski Yunan'da Hestia olarak bilinen Vesta, yüreğin ve kutsal ateşin tanrıçasıdır. Başlangıcı ve sonu ifade eder. Vesta rahibeleri Romalılarda aile ocağının ruhudur. En seçkin soylu ailelerin kızlarından seçilir. (ç.n.)

sında, sınıfının en başarılı öğrencisi olan parlak bir okul arkadaşının düştüğü aynı şaşırtıcı dil tutulma olayının aklında canlanmasına neden olduğundan, durumunu anlamıştı. Genç denizciye yaklaştı, yatıştırmak için elini omzuna koydu ve "Acelemiz yok, evlat. Zamanımız var, acele etme" dedi. Babacan tonda söylenen bu sözler, istenen etkiyi yaratacak yerde, tam tersine, o anda, hemen konuşmak için daha büyük çaba harcayan Billy'nin yüreğine düşüvermişti. Bir inme inmiş gibi katılaşınca çabalamaya da son verdi, yüzü çarmıha gerilmiş bir kişinin görüntüsünü andırıyordu. Az sonra, sağ kolu, o anda ateşlenen bir top mermisi gibi yukarı doğru fırladı ve Claggart güverteye yığılıp kaldı. Bilinçli olarak mı yoksa pehlivan yapılı gencin iri yarı yapısı nedeniyle mi güverte güvenlik görevlisi, biçimli, entelektüel görünüşlü alnının tam ortasına darbe almıştı. Bedeni, dik dururken, yere uzunlamasına düşmüş ağır bir kalası andırıyordu. Bir iki iç çekişten sonra, kımıldamadan yere uzandı.

"Yazgın böyleymiş, çocuk." Neredeyse fısıltı derecesinde bir tonda söylendi Kaptan Vere, "Ne yaptın böyle! Ama dur, bana yardım edeceksin."

İki kişi yerde yatan adamı belinden kaldırarak oturur duruma getirdi. Adamın kıpırtısız, sıska bedeni esnekliğini koruyordu. Sanki ölü bir yılanı kaldırıyorlardı. Yeniden yere yatırdılar. Doğrulup ayağa kalkan Kaptan Vere, ayaklarının dibinde yatan kişi kadar kıpırtısız durmuş, bir eliyle yüzünü kapatıyordu. Yapılacak en iyi şey olarak olayın getireceği tüm olası sonuçlara mı odaklanıyordu yoksa yapılması gerekenleri olayların akışına mı bırakmalıydı? Elini yüzünden yavaşça çekti ve bunun etkisi, ay tutulması sırasında gözden kaybolan ayın, yeniden görüldüğünde eskisinden başka görünmesi gibi olmuştu. Billy'ye karşı o ana kadar takınmış olduğu babacan tavır, bu olayla birlik-

te askeri disiplinle yer değiştiriyordu. Resmi konuşma tonuyla pruva gabyarına kıç taraftaki bir kamarayı göstererek içeri girmesini ve çağrılıncaya dek orada beklemesini söyledi. Billy verilen emri ses çıkarmadan yerine getirdi. Sonra, Kaptan Vere kıç güvertesine açılan kapıya gitti ve dışarıdaki nöbetçiye, "Birilerine söyle de Albert'i buraya getirsin." Kaptan, genç adam geldiğinde, yerde yatanı görmemesi için önlem almıştı. "Albert" dedi, "Doktora onu görmek istediğimi söyle. Sen de çağrılana kadar gelme."

Doktor içeri girince –ciddi, tutarlı bir insandı, mantıklı ve deneyimli oluşuyla kolay kolay şaşırmayacak bir kişiliği vardı– Kaptan Vere ona doğru yürüyerek kapıda karşıladı, böylece fark etmeden Claggart'ı görmesini engellemiş ve alışılagelen selamlama aşamasını atlamış oluyordu. Kaptan, "Şimdi, bana şu yatan adamın durumunu söyleyin" dedi yerde uzanmış kişiyi göstererek.

Ansızın karşısına çıkan bu olay, kendini tutmasını bilen doktoru biraz ürkütmüştü. Claggart'ın her zamanki solgun yüzüne, burun deliklerinden ve kulağından sızan kararmış kanlar akmıştı. Ona göz atan doktorun profesyonel düşüncesine göre, gördüğü, kesinlikle canlı bir adam değildi.

"Kararınız bu mu?" dedi Kaptan Vere, doktoru ilgiyle izleyerek. "Ben de öyle düşünmüştüm. Ama bunu onaylayın." Bunun üzerine, yapılması gereken inceleme, doktorun ilk görüşünü doğruladı, başını kararlı bir merakla kaldırarak kaptana soruşturan bir gözle baktı. Kaptan bir elini alnına koymuş, kıpırdamadan durmaktaydı. Birden doktoru kolundan sıkıca tutup, cesedi göstererek haykırdı: "Bu ilahi adaletin, Ananias'ı* cezalandırmasıdır! Şuna bak!"

---

* Ananias, Kudüs'te ilk Hıristiyan kilisesi zamanında Kutsal Ruh'a inanlar dayanışma içinde arsa ve evlerini satarak gelirlerini ihtiyacı olanlara

Daha önce Indomitable'ın kaptanında tanık olmadığı bu köpürme karşısında afallayan ve olayın bilincine varamayan ağırbaşlı doktor, dinginliğini koruyarak, bu üzücü olayın nedenini sorgularcasına çevresine bakındı.

Kaptan Vere, yine derin düşüncelere dalmış, kıpırdamadan ayakta duruyordu. Yeniden öfkeyle haykırdı. "Tanrı'nın bir meleği onu yere serdi! Ama o melek asılacak!"

Olayın öncesini bilmeyen doktorun kafası, tutarsızlık içindeki bu tutkulu çıkışlar karşısında karmakarışık olmuştu. Ancak kendini toparlayan Kaptan Vere, heyecanı azalmış bir ses tonuyla, olaya yol açan koşulları doktora kısaca anlattı.

"Haydi gelin, onu (cesedi kast ederek) şu karşıki kamaraya taşımamız gerekiyor" dedi, Pruva gabyarının kapatıldığı kamaranın karşı tarafını işaret etti. Doktor, gizlenmeyi çağrıştıran bu istek karşısında yeniden afallamıştı ancak tuhaf görünse de söyleneni yapmaktan başka yol yoktu.

"Şimdi gidebilirsiniz" dedi Kaptan Vere, alışılmış davranış biçimiyle. "Şimdi gidiniz. Hemen Harp divanını toplayacağım. Subaylara olanları anlatınız, Bay Mordant'a olayı aralarında gizli tutmalarını söyleyin." Mordant silahendaz komutanıydı.

---

dağıtıyordu. Ananias ile karısı da arsa ve evlerini satar fakat paranın bir kısmını kendilerine saklarlar. Ananias Aziz Petrus'a paranın tamamını vermez, yalan söyler ve Petrus'un önünde düşüp ölür. Ardından karısı da aynı şekilde ölür. (ç.n.)

yirmi

Doktor kamaradan kafası karışık ve kuşku dolu bir şekilde ayrıldı. Acaba bu çok tuhaf ve olağan dışı olay kaptanın akıl sağlığını mı etkilemişti yoksa bu geçici bir telaş mıydı? O aşamada, olayın harp divanına götürülmesini uygun bulmuyordu. Yapılacak şeyin Billy Budd'ın hapse atılması ve kurallar uyarınca, gemi filoya katılıncaya dek bir karar almadan bekleyerek, bu sıra dışı olayın amirale bildirilmesiydi. Kaptan Vere'in, alışkın olmadığı bu telaşını ve coşkulu haykırışları aklına geldi. Acaba kaptan aklını mı oynatmıştı?

Öyle olduğunu düşünse de ortada açık bir kanıt yoktu. Ne yapabilirdi ki? Tam olarak delirmemiş ama aklının biraz da olsa etkilenmiş olduğunu düşünerek, kaptanın emrindeki bir kişi olarak olayı fazla kurcalamayı akla yatkın bulmuyordu. Adamın buyruğunu tartışmak densizlik, ona karşı direnmek isyan demekti.

Kaptan Vere'in buyruklarını yerine getirerek olanları subaylara ve silahendaz komutanına, kaptanın durumuyla ilgili bir şey söylemeden aktardı. Subaylar doktorun şaşkınlığını ve kaygısını paylaştılar. Onlar da bu tür bir olayın amirale iletilmesi yönünde düşünüyor gibiydiler.

yirmi bir

Gökkuşağında mor rengin nerede bittiğini, turuncunun nerede başladığını kim söyleyebilir? Oradaki ayrı renkleri açıkça görebiliriz ama bir rengin diğeriyle nerede karıştığını görebilir miyiz? İşte akıllı olmakla delilik arasındaki ayrım da böyledir. Belirgin olaylarda bu konuda sorun olmaz. Ancak varsayıma dayalı daha az belirgin bazı durumlarda, çeşitli dereceler için, mesleğinde uzman olan bazı kişiler ücret karşılığında kesin bir çizgi çizebilirler. Bazı insanların para karşılığında yapmayacakları hiçbir şey yoktur.

Doktorun profesyonelce ve kişisel olarak yaptığı varsayımlara göre, Kaptan Vere'in, belirli bir derecede, böyle anlık bir akıl yitimine gerçekten uğrayıp uğramadığına, bu anlatının tuttuğu ışık derecesinde herkes kendisi karar verecektir.

Anlatılan bu talihsiz olay, yaşanmakta olan süreçten daha kötü bir dönemde geçmiş olamazdı. Yeni bastırılmış olan kalkışmaların ardından, her İngiliz deniz komutanının gerek duyduğu bir diğeriyle karışmayan, donanma yetkesi açısından çok önemli iki nitelik vardı: Sağduyu ve tutarlılık. Ayrıca, bu olayda can alıcı bir nokta daha vardı...

Indomitable'da olan bu olayın öncesinde ve olay sırasındaki koşullar karmaşasında ve resmi olarak karar alacak olan askeri hukuk kuralları ışığında, Claggart ve Budd'ın kişiliği altında suçsuzluk ile suçluluk yer değiştirmekteydi. Acı olayın görünürdeki kurbanı, yasal açıdan suçsuz bir kişiyi kendine kurban seçen kişiydi; suçsuz olan kişi ise donanma açısından tartışmasız en çirkin askeri suçu işlemişti. Yaşanan olaydaki gerçek doğru ve yanlış kavramı, açıkçası, sadık gemi komutanını, sorumluluğu açısından zorlayabilirdi çünkü bu olayı basit bir temele dayandırarak sınırlandırma yetkisi yoktu.

Hızlı karar veren bir adam olmakla birlikte, Indomitable'ın kaptanının özenli davranmanın da çabuk davranmak kadar gerekli olduğunu düşündüğü su götürmezdi. Yapacağı bir işe, her ayrıntısını düşünerek, karar verinceye ve alacağı son önlem yerine getirilinceye dek, tüm koşulları göz önünde bulundurarak herkes tarafından duyulmasını elinden geldiğince, engellerdi. Bu konuda yanılmış ya da yanılmamış olabilir. Bununla birlikte, daha sonra bir ya da iki top odası ve kamarada geçen gizli konuşmalarda bazı subaylarca eleştirildiği kesindi; arkadaşları ve özellikle kuzeni Jack Denton şiddetle, bu eleştirilerin Yıldızlı Vere'i rütbesi açısından kıskananlar tarafından yöneltildiğini düşünüyordu. Bu tiksinti uyandıran yorumların bazı düşünsel dayanakları yok değildi. Olayla ilgili bilgilerin bir süre, cinayetin işlendiği yer olan kıç güvertesi ile sınırlandırılması, Deli Petro'nun kurmuş olduğu başkentteki sarayında birden çok cinayet olayında izlenen politikalarla benzerlik gösteriyordu.

Öyle bir durum oluşmuştu ki Indomitable'ın kaptanı gemi filoya katılana kadar, herhangi bir önlem almayı geciktirerek pruva gabyarını yanında hapis olarak tutmak isteyebilir ve olayı daha sonra amirale anlatabilirdi.

Gerçek bir subay, bir bakıma, gerçek bir keşişe benzer. Keşiş nasıl ki manastır yeminlerine bağlı kalmak için nefsini ne kadar köreltiyorsa, kaptan da savaş görevlerine bağlı kalmak için aynı şeyi yapar.

Hemen eyleme geçmezse, pruva gabyarının yaptığının top güvertelerinde, kısa sürede duyulmasıyla Nore İsyanı'nın külleri tayfa arasında alevlenmeye yol açabileceği için acil önlem alınması gereği Kaptan Vere için her şeyin ötesine geçiyordu. Bilinçli bir disiplin adamı olmasına karşın, salt disiplin uğruna otorite düşkünü değildi. Etik sorumluluğunun tehlikelerini tek başına yüklenme fırsatlarını kullanmayı aklına getirmiyordu, konuyu bir üst makama aktarabilir ya da aynı rütbedeki hatta daha astlarıyla paylaşabilirdi. Bu düşünceyle, konunun kurallara ters düşmeden, kendi subaylarından oluşan acil toplanacak bir mahkemeye götürülecek olmasından hoşnuttu. Bu, kendisine en üst düzeyde yönetme hakkı verecek ya da resmî yahut gayriresmî müdahale edebileceği bir mahkeme olacaktı. Böylece, bir harp divanı acele olarak toplandı ve kaptan onu oluşturacak üyeleri, yüzbaşı, silahendaz komutanı ve seyir subayı olarak seçti.

Bir denizci ile ilgili bir davada, silahendaz komutanını deniz yüzbaşıları aynı kefeye koymakla, komutan belki de genel kurallardan ayrılmaktaydı. Kaptan, silahendaz komutanını basiretli, anlayışlı ve böyle daha önce görülmemiş derecede zor bir davanın üstesinden gelebilecek yetenekte bir kişi olması ve koşullar nedeniyle seçmişti. Bununla birlikte, bu adam hakkında kendisine sakladığı kuşkuları yok değildi çünkü aşırı iyi yürekli, yemek yemeğe düşkün, derin uykucu ve kilo alma eğiliminde birisiydi. Savaş sırasında yiğitliği elden bırakmaması onun böyle üzücü bir davada etik ikilem içinde bocalamayacağı anlamına gelmeyebilirdi. Yüzbaşı ve seyir subayına gelince,

yerine göre kahramanlıkları olan dürüst insanlar olmalarına karşın, Kaptan Vere onların etkin uğraşlarının denizcilik ve savaş konularıyla sınırlı olduğunun bilincindeydi.

Mahkeme, talihsiz olayın gerçekleştiği aynı kamarada toplandı. Bu komutan kamarası pupa güvertesinin altında bulunan tüm alanı kapsamaktaydı. Kıç tarafının her iki yanında, küçük birer makam odası yer alıyordu. Odalardan biri hapishaneydi, diğerinde de ceset bulunuyor, ikisi arasındaki daha küçük bir boşluk, ileri doğru kemereye* ulaşıncaya dek genişleyerek uzanıyordu. Tavanda orta boy, gün ışığı için bir pencere ve her iki yanda, kolaylıkla pencereye dönüştürülen, kısa hafif topların kullanımı için iki sürgülü dikdörtgen lombar vardı.

Her şey hazırlandıktan sonra, Billy Budd mahkemeye çağrıldı; davanın kuşkusuz tek tanığı olarak görünen ve bu yüzden rütbesi geçici olarak askıya alınacak olan Kaptan Vere, önemsiz olarak nitelendirmesine karşın, mahkemenin, geminin rüzgâr altı kısmında toplanmasını sağladı ve kendisi ayrıcalığını koruyarak, geminin rüzgâr üstü kısmında ifade verdi. Claggart'ın suçlamalarını atlamadan, mahkûmun bu suçlamalar karşısındaki tutumuyla birlikte, yaşananları felaket olarak nitelendirmelerine sebep olan her şeyi kısaca anlattı. Bu ifade sırasında, üç subay Billy Budd'a şaşkınlıkla bakıyor, Claggart'ın düşmanca yaptığı suçlamaları veya kendisinin böyle yadsınamaz bir olaya girişmiş olmasını kuşkuyla karşılıyorlardı, onlara göre Billy Budd bunu yapabilecek, dünyadaki son kişiydi. Yasal önceliğine göre konuşan yüzbaşı, mahkûma sordu, "Kaptan Vere'in konuşmasını duydunuz. Olay Kaptan Vere'in anlattığı gibi mi oldu?"

---

* Kemere, gemi omurgasına dik konulan, kaburgayla birleşen enine kirişler. (ç.n.)

Gelen yanıtta heceler, beklendiği kadar tutuk değildi. Yanıt şöyleydi: "Kaptan Vere gerçeği anlattı. Her şey Kaptan Vere'in söylediği gibidir, güverte güvenlik görevlisinin dediği gibi değil. Ben Kral'ın ekmeğini yedim ve ona sadığım."

"Sana inanıyorum, evlat" dedi tanık, sesi, her zaman ortaya çıkmayan baskılanmış bir duyguyu anlatmaktaydı.

"Bu yüzden Tanrı sizi kutsayacaktır, efendim!" bunları söylerken Billy kekeler gibi oldu; bir çöküntüye uğrar gibiydi. Sonra sorulan bir soru toparlanmasını sağlamıştı ama yine aynı duygusal güçlük içinde, "Aramızda bir kötülük yoktu. Ben güverte güvenlik görevlisine karşı asla bir garez beslemedim. Öldüğü için üzgünüm. Onu öldürmek istememiştim. Dilim çözülseydi, ona vurmazdım. Ama o kaptanımın önünde, yüzüme karşı alçakça yalanlar uydurdu, bir şeyler söylemem gerekiyordu ve sözlerimi ancak bir darbeyle dile getirebildim. Tanrı yardımcım olsun!" dedi.

Kaptanın bu üzücü olayla ilgili verdiği kafaları karışan üstü kapalı sözler içeren önceki ifadesinin ardından, mahkeme üyeleri, Billy'nin isyancı bir niyeti olmadığını açıkça dile getirdiği ifadesinin doğruluğunu Kaptan Vere'in, "Sana inanıyorum evlat" sözleriyle de onaylamış oldular.

Daha sonra Billy'ye, geminin herhangi bir yerinde tayfa arasında başlamak üzere olan bir bir sorunla –bu sorunun gerçek adından kaçınılarak– ilgili bilgisi ya da kuşkusu olup olmadığı soruldu.

Yanıt gecikmişti. Bu gecikme, doğal olarak mahkeme tarafından, daha önceki ifadesindeki yanıtlarını geciktiren dil tutukluğu olarak yorumlanmıştı. Ama aslında, buradaki durum başkaydı; sorulan soru Billy'nin aklına kıç taraftan çarmık altına gelmiş olan o tayfa ile konuşması gelmişti. Fakat gemi arkadaşlarından birine karşı muh-

birlik yapan bu kişiyi sadık bir gemi adamının yapacağı gibi tiksinti duyduğu bir iş olan ihbar etmek içinden gelmediği için, dürüstlüğü, eğitimsizliğin etkisiyle buna elvermemişti. Olayın kanıtlanması ve suçlanması sonucu ona en ağır ceza verilebilirdi. Bu durumda, şu anda ortada, çıkan bir sorun olmadığına göre, kapıldığı duygularının da boş olduğu ortaya çıkmıştı ve verdiği yanıt, "Hayır" olmuştu.

"Bir soru daha..." dedi ilk kez konuşan silahendaz subayı, ciddi bir ikilem içinde. "Güverte güvenlik görevlisinin sana söylediklerinin yalan olduğunu ileri sürüyorsun. Peki, onunla aranda bir düşmanlık olmadığını belirtmene karşın, neden yalan söylesin?"

İstemeden düşüncelerine göre bütünüyle bilinmez olan bir ruhsal alana girmiş olan bu soru karşısında Billy afallamıştı. Orada bulunan gözlemcilerin, bu şaşkınlığı elde olmadan ortaya çıkan, gizli bir suç olarak yorumladıkları düşünülebilirdi. Billy yine de bir yanıt vermeye çalışmış ama bu boş bir çaba olacağı için hemen vazgeçmiş ve aynı zamanda, en iyi yardımcısı ve dostu olarak gördüğü Kaptan Vere'e yalvaran bakışlarla bakmıştı. Bir süredir oturmakta olan Kaptan Vere ayağa kalkarak soru soran üyeye, "Ona sorduğunuz bu soru akla yatkın görünüyor. Peki, sanık ya da başka biri, burada yatan kişi dışında, bunu nasıl doğru yanıtlayabilir?" diyerek cesedin yattığı yeri gösterdi. "Ama burada yatmakta olan kişinin duruşmaya katılma olanağı yok. Bu açıdan sorunuz pek akla yatkın değil. Güvenlik görevlisini böyle bir işe iten anlaşılabilir nedeni ve öldürücü darbeyi bir kenara bırakırsak, harp divanı için gereken şey, bu darbenin yarattığı sonuca odaklanmaktır. Bu sonuç da darbeyi vuranın bir eyleminden başka bir şey olarak düşünülmemelidir."

Billy'nin anlamını tam olarak çıkaramadığı bu söylem, onu yine de konuşmacıya sorgulayıcı bir göz atmasına neden olmuştu. Bu sessiz, anlamlı göz atışta, efendisinden bir açıklama bekleyen soylu bir köpeğin köpek aklı ile anlayamayacağı bir ifade vardı. Bu söylem, üç subay üzerinde, özellikle silahendaz subayında, önemli bir etki yaratmış, onlara, konuşmacının önceden verdiği kararı içeren, kendileri için beklenmeyen bir yorum gibi görünmüştü. Daha önce de belirgin olan ruhsal karmaşayı körüklemişti.

Silahendaz subayı diğer üyelere olduğu kadar Kaptan Vere'e de kuşkulu bir ses tonuyla, "Burada bulunan hiç kimse, yani hiçbir tayfa, bu konuda gizli kalan noktalara değişik açılardan ışık tutacak durumda değil" dedi.

Kaptan Vere, "Akılcı bir yaklaşım, ne demek istediğinizi anlıyorum. Evet, gizemli bir şey var ancak Kutsal Kitap'a göre, bu 'günah içeren bir gizlilik' ruhbilim ve din bilimcilerin tartışacağı bir konu. Bu durumda, askerî mahkeme ne yapsın? Üstüne üstlük, şu adamın dili hiçbir zaman açılamayacağı için olası soruşturma da yapılamıyor" diyerek morg görevini gören kamaradaki adamı gösterdi. "İlgilenmemiz gereken tek şey, mahkûmun işlediği suçtur."

Nasıl yanıt vereceğini bilemeden, konuyu özellikle yinelemeyen silahendaz, üzgün bir biçimde daha fazla konuşmaktan vazgeçti. Duruşmanın başında gerektiği gibi başkanlık görevi alan yüzbaşı, Kaptan Vere'in sözcüklerden güçlü bakışlarının etkisi altına girerek başkanlık görevini yeniden üstlenmişti. "Budd" dedi tutukluya dönerek, pek yerinde olmayan bir tonda, "Budd, söyleyecek başka bir şeyin varsa şimdi söyle."

Bunun üzerine genç denizci yine Kaptan Vere'e göz attı; sonra, komutanın görünüşünden bir anlam çıkarmış

gibi, sessiz kalmanın en iyisi olacağını kendisine bildiren içgüdülerine uyarak yanıt verdi: "Söylenecek her şeyi söyledim, efendim."

Gabyarımız ve ardından güverte güvenlik görevlisinin içeri girmesinden beri kamara kapısında bekleyen nöbetçi duruşma süresince orada dikilmişti; tutukluyu alıp ona ve gardiyanına ayrılmış olan hücresine götürmesi emredildi. Her ikisi de gözden kaybolup Billy'nin varlığından ötürü içi sıkılan üç üye subay bu duygudan kısmen kurtulunca oturdukları yerde kıpırdanmaya başladılar. Kararsızlık içinde birbirlerine bakıyor ama gecikmeden karar vermeleri gerektiğini de biliyorlardı. Kaptan Vere'e gelince bilincinde olmadan onlara sırtı dönük oturmuş, görünüşe göre yine düşüncelere dalmış, sürgülü lombardan alacakaranlıkta dümdüz, tekdüze uzanan denize, rüzgâr üstü yönde bakmaktaydı. Mahkemede, yalnız ara sıra düşük ve ciddi tonda yapılan kısa söyleşilerle kesilen suskunluk onu canlandırmış gibiydi. Önüne döndü, kamarayı bir aşağı bir yukarı arşınladı, rüzgâr yönüne doğru dönerek, rüzgâr altı yalpalanma sırasında eğimli güvertede yukarı doğru yürüdü; esinti ve deniz gibi zorlayıcı ilkel içgüdülerine karşı olsa da bu hareketleriyle güçlüklerin üstesinden gelmeye kararlı olduğunu anlatmak istediğinden habersizdi. O anda üç üyenin önünde durdu. Düşüncelerini, karşısındaki bilgece olgunlaşmamış bu kişilerin yüzlerini inceledikten sonra, belirli değişmez ilkeleri açıklamak için değil, fakat onlara, nasıl en iyi anlamlar yükleyerek, içtenlikle anlatabilirim, diye toparladı. Bazı kişiler buna benzer bir sabırsızlanma nedeni ile toplum karşısında konuşmaktan vazgeçebilir.

Konuşmaya başlayınca gerek söylediklerinin içeriğinde gerek söyleyiş biçimindeki bir özellik, kendi etkin uğraşında uygulamalı eğitimle tek başına yoğrulmuş ol-

masının etkilerini göstermekteydi. Bu özelliği, kullandığı deyim ve terminoloji aracılığıyla, bazı gemicilerin kendisine yönelik bilgiçlik taslama gibi suçlamalarına arada bir değinmekteydi. Bununla birlikte, kaptanlar yine de Majestelerinin Donanması'nda aynı rütbede Yıldızlı Vere'den daha yetenekli başka subayın olmadığını da kabul ediyorlardı.

Kaptan şunları söyledi: "Bu aşamaya gelinceye dek ben tanık olmanın ötesine geçmedim. Sizlere yardımcı olduğum bu tanıklık süresince –bunalım yaşadığımız bu dönemde de olduğu gibi– sizde, askerî görevlerin ahlaki kuşku –şefkat duygularının yarattığı kuşku– ile çatışmasından doğabilecek, sorunlu herhangi bir çekince sezmedim. Şefkat duygularını nasıl paylaşabilirdim ki? Ama kararı zayıflatabilecek kuşkulara karşı durmamın yaşamsal önemi olduğuna çok özen göstermekteyim. Beyler, bu davanın olağan dışı olduğunu kendimden saklıyor değilim. İyi düşünüldüğünde davanın bir ahlak sorunlarını yorumlayan safsatacılar jürisine devredilmesi de gerekebilir. Ancak burada birer ahlakçı konumunda olmadığımız için, bu gerçeklere uygun duruşma, askerî hukuk kurallarına göre gerçeklere göre ele alınmalıdır.

"İçsel kuşkularınıza gelince: Bulanık sularda mı dolaşıyorlar onlar? Onlara karşı durun. Ortaya çıkarın, kendilerini açığa vursunlar. İşte bu kuşkular şu anlama gelmiyor mu? Hafifletici koşulları bir kenara atarsak güverte güvenlik görevlisinin ölümünü tutuklunun bir eylemi olduğunu düşünürüz; bu durumda, bu eylem cezası idam olan bir suç oluşturmaz mı? Peki, adil yargılama kurallarına göre tutuklunun bu açık eylemi dışında başka şeyler düşünülemez mi? Tanrı'nın huzurunda suçsuz olduğunu düşündüğümüz soydaş bir insanoğlunun utanç verici idamına nasıl karar verebiliyoruz? Öyle, değil

mi? Siz de bunu üzülerek onaylıyorsunuz. Evet, ben de bunun ağırlığını hissediyorum. Doğa kanunları böyle. Peki, şu giydiğimiz üniformalar doğaya olan bağlılığımız mı gösteriyor? Hayır, Kral'a olan bağlılığımızı simgeliyor. Şu, üzerinde denizciler olarak dolaşmakta olduğumuz el değmemiş, çok eski geçmişi olan şu deryada Kral'ın subayları olarak yaptığımız görev, doğanın isteklerine uygun sayılabilir mi? Bu görevleri üstlenen bizler, birçok bakımlardan doğal ve özgür yaratıklar olarak davranmıyoruz. Bir savaş ilan edilirken, biz görevli subaylara önceden danışılıyor mu? Verilen buyruklara göre savaşıyoruz. Savaşı biz de onaylıyorsak bu bir rastlantıdır. Diğer ayrıntılarda da durum aynıdır. Şu andaki süreci izleyecek olan karara gelince bu kararı biz mi vereceğiz yoksa bizim aracılığımızla yürüyen işlemler mi verecek? Bizim yeminli sorumluluğumuz şudur: Yasalar acımasızca işlese de onlara bağlı kalır ve onları yönetiriz.

Ancak bu konunun sıra dışı oluşu içinizi acıtıyor. Benim de yüreğim burkuluyor. Bununla birlikte, yumuşayan sıcak yüreklerimiz serinkanlı düşüncelerimizi yanıltmasın. Karadaki bir ağır ceza davasında dürüst bir yargıç, sanığın merhametli bir kadın akrabasının, gözyaşları içinde, parmaklıkları aşarak, kendisine yaklaşmasına izin verir mi? İşte, bu aşamada erkeğin yüreği, sanığın o acılı akrabası gibi kadınsı özellik gösterir ama zor olsa da o kadın devre dışı bırakılmalıdır."

Duraksadı ve üyeleri ciddi bir biçimde inceledi ve sözlerin sürdürdü.

"Görünüşünüze bakılırsa sizi yönlendiren şeyin yalnızca yürek olmadığı aynı zamanda vicdanınız, kişisel vicdanınız olduğu görülüyor. Ama bulunduğumuz konum açısından, kişisel vicdanın, kendisi için yönetmelikler uyarınca resmî olarak belirlenen görevlerimizi yaptığımız

imparatorluğun vicdanına boyun eğmesi gerekir mi gerekmez mi bana söyler misiniz?"

Bu aşamada üç üye, bu çetrefilli söyleşinin aldığı yol açısından daha az fakat içsel çekişmelerini daha da artırmış olduğundan yerlerinde kıpırdanmaya başladılar.

Durumun bilincinde olan konuşmacı, bir an için durdu ve ansızın ses tonunu değiştirerek konuşmayı sürdürdü.

"Daha tutarlı olmak için olaylara yeniden dönelim. Bir deniz savaşı sırasında, bir savaş gemisindeki bir tayfanın kendisinden daha üst rütbeli bir gemiciye yumruk atarak adamı öldürdüğünü varsayalım. Bu darbe, Savaş Yasaları uyarınca, yarattığı etkiye bakılmaksızın idam cezasını gerektirir. Dahası..."

"Evet, efendim" diyerek araya girdi silahendaz komutanı, duygusal bir tavırla. "Bir anlamda öyledir. Ama Budd ne bir düşmanlık beslemiş ne de adamı öldürmek istemiş."

"Kuşkusuz öyle, sayın dostum. Bu söylediğiniz, askerî mahkemeden daha az tartışmalı ve daha merhametli bir mahkeme huzurunda cezayı büyük ölçüde hafifletebilir. Suçlu son celsede aklanabilir. Ama burada nasıl olur? Bizler işimizi İsyan Kanunu uyarınca yürütmekteyiz. Bu kanun onu yaratan savaşın ruhuyla öyle bir benzerlik taşır ki bir çocuk bile dış görünüş olarak babasıyla o denli benzerlik taşımaz. Bu gemide, Majesteleri'nin hizmetinde, kendi istekleri dışında Kral için çarpışmaya zorlanan İngilizler var. Bunun kendi istençlerine karşı olup olmadıklarını bilmiyoruz. Bazılarımız, soydaşlarımız olarak onların durumlarını anlayabilir ama yine de biz subaylar acaba onları umursuyor muyuz? Onlar düşmanın da umurunda değil. Savaşta, dışarıdan keyfi olarak aldığımız askerleri de gönüllü askerlerimizi de kesip biçmeye can atarlar. Düşmanın askere aldıklarına gelince belki onların da bazıları aynı bizde olduğu gibi, Kral'ı öldüren Fransız

Direktuvarı'na karşı duyduğumuz nefreti paylaşıyordur. Savaş ön cephelerde, dıştan göründüğü gibi gerçekleşir. İsyan Kanun Maddesi, savaşın doğurduğu bir çocuktur, babasına benzer. Budd'ın bu cinayette amaçlı ya da amaçsız oluşu kararı ekilemez.

"Ancak içinizdeki saygı duymaktan başka bir şey yapamayacağım kaygılar söz konusu olunca, yalnızca kendimi yinelerim. Toparlanması gereken süreci boş yere uzatmış oluruz. Düşmanlar ortaya çıkabilir ve sonuçta çatışma başlayabilir. İki şeyden birini yerine getirmeliyiz: Ya cezalandıracağız ya da serbest bırakacağız."

"Cezasını hafifleterek uygulayamaz mıyız?" Soru, orada ilk kez ve kekeleyerek konuşan genç seyir subayından geldi.

"Yüzbaşım, bu koşullar altında dediğinizi yapmak yasal olsa bir de böyle merhamet göstermenin sonuçlarını düşünün. Topluluğun çoğu, gemi tayfası anlamında, doğuştan beri geliştirdikleri duygularla, uygulamalarımızı ve donanma geleneklerimizi bilirler; bu bağışlamayı nasıl algılarlar, acaba? Onlara açıklasanız da ki resmî konumumuz bunu yasaklamaktadır, uzun süredir disiplinle kalıplaşmış olan yapıları içinde, konuyu sizin gibi akılcı biçimde ayırt edip algılayamazlar. Gabyarı'nın eylemi, ifadede nasıl dile getirilmiş olursa olsun, gemi adamlarının gözünde, çirkin bir isyan ortamında işlenmiş bir cinayettir. Bu suçun cezasını onları iyi bilir. Peki, ya ceza verilmezse? *Neden?* diye düşünmeye başlayacaklardır. Denizcileri tanırsınız. Son patlak veren Nore İsyanı'na dönmek akıllarına gelmez mi? Tüm İngiltere'yi etkisi altına alarak panik yaratan örgütlenme alarmının ne olduğunu bilirler. Sizin merhametli davranma yaklaşımınızı korkaklık olarak nitelendirecek, onlardan korkup çekindiğimizi ve bu kırılgan yol ayrımında, yeni sorunlar doğurmasın diye yasaları uygulama yü-

rekliliğini göstermediğimizi düşüneceklerdir. Onların böyle düşünmeleri bizim için bir utanç ve disiplin açısından da ölümcül olacaktır. Görev ve yasaların önderliğinde, ısrarla yol almaktayım. Dostlarım, bu arada, size yalvarırım beni yanlış anlamayın. Bu bahtı kara çocuk için duygularınızı paylaşıyorum. Bu çocuk bizim yüreğimizden geçenleri bir bilse, cömert yaradılışı yardımıyla, üzerimizde taşıdığımız ağır askerî yükümlülüğü anlayışla karşılayacaktır kanısındayım."

Bu konuşmanın ardından, kaptan yine kamarada bir aşağı bir yukarı yürüdü, sürgülü lombar penceresi yanında yerini alarak üç üyenin karar vermesini sessizce bekledi. Kamaranın öteki ucunda ne yapacağını bilemeyen jüri suskun oturmaktaydı. İşin özünde, Kaptan Vere'in ileri sürdüğü bazı noktalarda ondan ayrılsalar da sadık, yalın ve pratik kafalı bu kullar, en ciddi kabul ettikleri ve donanmadaki rütbesi açısından değil, aynı zamanda kendisinden daha akıllı olan bu adama karşı çıkabilecek yetenekte ve eğilimde değillerdi. Ama son söyleminin, deniz subaylarına disiplin üzerinde oluşturacağı olası sonuçlar gibi, uyarı niteliğinde ve içgüdülerine dokunan daha etkili istekler olduğu söylenebilirdi.

Ona göre, filonun durumunun tutarsız olduğu bir zamanda, bir savaş gemisi adamının kendinden daha üst rütbede birini dehşet verici bir biçimde öldürmesi idam cezası gerektiren bir suçtu ve cezası derhâl yerine getirilmeliydi.

1842 yılında ABD savaş gemisi Somers'in komutanı, İngiliz İsyan Yasaları adı altında, Savaş Yasaları örnek alınarak, bir deniz yar subayı ile iki astsubay isyancının gemiyi ele geçirmeye yönelik kalkışmaları nedeni ile denizde infazlarına karar vermişti. İşte üç mahkeme üyesi de şimdi o komutanın yaşadığı kafa karışıklığını yaşar

gibiydi. O karar, barış zamanı olmasına karşın, ülke topraklarına ulaşmaya bir iki gün kala yerine getirilmişti. Karaya çıkılınca, toplanan donanma soruşturma mahkemesi komutanın kararını haklı bulmuştu. Tarihe geçmiş bu olay için burada yoruma gerek yoktur. Somers gemisindeki koşullar kuşkusuz Indomitable'da olanlardan farklıydı. Ancak duyulan zorunluluk nedeniyle, doğru ya da yanlış bu iki durum çok benzerlik taşımaktadır.

Çok az tanınan bir yazar şöyle der: "Aradan kırk yıl geçtikten sonra, bir savaşın nasıl yapılması gerektiği konusunda akıl yürütmek, hiç savaşa katılmamış bir kişi için çok kolaydır. Her yeri kaplayan toz duman içinde, kişisel olarak ateş altında, savaş yönetmek başka bir şeydir. Gerek uygulamalı, gerek ahlaki kaygılar taşıyan, eyleme geçilmesi zorunlu diğer acil durumlar da böyledir. Tozu dumanı ne denli çok çıkarsa bir vapur için de tehlike o denli artar ve bazılarının harcanması pahasına geminin hızı artırılır. Kaptan köprüsünde uykusuz kalanların taşıdığı sorumluluk kamarada kâğıt oynayarak keyif çatanların umurunda olmaz."

Kısaca, Billy Budd resmî olarak mahkûm edilmiş ve sabah erken, seren cundasında asılarak idam edilmesine karar verilmişti. Şu anda vakit geceydi. Gece olmasaydı, böyle durumlarda, geleneğe göre ceza derhâl yerine getirilmiş olurdu. Savaş zamanlarında, harp divanının verdiği ölüm cezaları savaş alanında –bazen generalin başını öne eğmesiyle– ya da donanmada, daha yüksek mahkemeye başvurmadan gecikmeksizin infaz edilirdi.

yirmi iki

Mahkemenin kararını tutukluya bildirme görevini Kaptan Vere kişisel olarak üstlendi; bu amaçla, tutuklunun gözaltında tutulmuş olduğu bölmeye gitti ve kapıda bekleyen silahendaz denizciye bir süre için oradan çekilmesini söyledi.

Cezanın bildirilmesi dışında aralarında geçen konuşma konusunda olup bitenler asla bilinemedi. Ancak o kamarada kısa süre görüşen iki kişinin her biri toplumda ender rastlanan nitelikleri paylaşan bireylerdi. Gerçekten, öyle az bulunur bireylerdir ki –orta düzeyde kafa yapısında olanlara, ne kadar eğitimli olurlarsa olsunlar, inanılmaz görünürler– ve onlarla ilgili değişik çıkarımlar yapılabilir.

Kaptan Vere, bu aşamada mahkûmdan bir şey saklamadıysa, –yani, kararın verilmesinde oynadığı rolü ve aynı zamanda bu kararı vermekte nelerin etkili olduğunu ona içtenlikle açıkladıysa– bu onun ruhuna uygun olduğu anlamına gelir. Bu tür bir itirafa neden olan dürtünün Billy açısından aynı ruhla algılanmış olması olmayacak şey değildir. Kaptanının kendisini bir sırdaşı gibi görerek korkusuzca ileri sürmüş olduğu görüşünü sevinçle kar-

şılamış olmalıydı. Ölüm cezasının, kendisine ölümden korkmayan bir kişi olarak bildirilmesi de anlamsız olamazdı. Daha fazlası da söylenmiş olabilir. Kaptan Vere, soğukkanlı ya da kayıtsız dış görünüşü altında bazen gizli yatan tutkularını sonunda ortaya çıkarmış da olabilir. Billy'nin babası olabilecek yaştaydı. Askerlik görevine aşırı bağlı olan kaptan, içinde, biçimselleşmiş ilkel çağlardan geriye kalan insanlığımızdan bir şeyleri geri kazanıyor olabilirdi; sonunda, Billy'yi, aynı Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı Tanrı buyruğuna boyun eğerek tam kurban edeceği sırada yaptığı gibi bağrına basmış olabilirdi. Ancak yüce doğanın iki soylu kişisinin kucaklaşma girişimine benzer koşullar nerede oluşursa oluşsun, bu kutsal törenler başıboş dönen bu dünyada pek açıklanmıyor. O anda, hayatta kalacak ve kutsal bir kayıtsızlık içinde olan kişi için dokunulmaz olan bir gizlilik hüküm sürüyordu. Her şeye kadir olan Tanrı sonuçta, geleceği haber veren her yüceliğin üstünü örtecekti.

Kaptan Vere kamaradan çıkarken önce mahkeme üyesi yüzbaşıyla karşılaştı. Kaptanın yüzü, elli yaşlarında bir subay olan yüzbaşıya, bir an için, acı çekmekte ve gizli yanlarını ürkünç bir biçimde açığa vuran bir kişinin yüzü gibi görünmüştü. Ölüme mahkûm edilmiş kişinin cezayı veren kişiden daha az acı çekmiş olması, az sonra değinilecek olan sahnede mahkûmun haykırışıyla açıkça ortaya konulmuştur.

yirmi üç

Kısa süre içinde hızla birbirini izleyen bu olaylar zinciri içinde, bu olayların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olduğu sürece, arada bir yapılacak yorum ve açıklamalar asıl öykünün daha çok uzamasına neden olabilir. Kamaraya girdikten sonra asla sağ çıkamayacak olanla dışarı çıktığında ölüme mahkûm edilmiş olarak çıkacak olan iki kişi arasında yapılan görüşme bir buçuk saatten daha az sürmüştü. Güverte güvenlik görevlisi ile genç denizcinin kamarada bu denli uzun süre niçin alıkonulduğu tayfa arasında kuşku yaratmıştı: İki kişinin kamaraya girip bir daha dışarı çıkmadığı söylentisi top güvertelerinde ve üst serenlere dek yayılmıştı; büyük bir savaş gemisinde bulunanlar, bir bakıma, bir köy halkı gibi dışarı yansıyan ve de hiç yansımayan her olayı ayrıntısıyla irdeler. Fazla fırtınalı olmayan bir havada, gemide herkes, ikinci gece nöbetine çağırılması, o saatte, bu koşullarda alışılmış bir şey olmadığı için tayfa, aslında sıra dışı bir bildiri yapılacak beklentisi içindeydi ve bu bildirinin de söz konusu iki adamın her zamanki yerlerinde bulunmayışı ile bağlantılı olacağına hazırlıklı gibiydi.

Deniz o sırada durulmuştu, yeni çıkmış olan ay, dolunaya yakın ışığıyla, sabit donanımların yatay gölgeleri ve hareket etmekte olan kişilerin belirgin gölgeleri dışında beyaz kontra güverteyi gümüş gibi parlatıyordu. Silahlı nöbetçiler kıç güvertesinin iki yanına dizilmişti, tüm subayların çevresine toplanmış olduğu Kaptan Vere, kendine ayrılmış olan yerinde ayakta onlarla konuşmaktaydı. Konuşurken takındığı tavırlar kendi gemisinde bulunmuş olduğu en üst düzeydeki konumu açısından ne fazlaydı ne de eksikti. Kamara olanları açık ve özlü olarak anlattı; güverte güvenlik görevlisi ölmüştü, onu öldüren kişi mahkemece yargılanıp ölüme mahkûm edilmişti ve infazı sabah nöbetinde, erkenden yerine getirilecekti. Konuşmasında isyan sözü geçmemişti. Belki de donanmada disiplinin bozulmasının doğuracağı sonuçların ortada olduğu, içinde bulunulan koşulları düşünerek, disiplinin sürdürülmesi konusunda o andaki durumu fırsat bilip herhangi bir konuşma yapmaktan kaçınıyordu.

Bir denizci kalabalığı, kaptanın konuşmasını cehennemde Kalvinci metni okuyan bir papazı ses çıkarmadan ayakta dinleyen inançlı insanlar topluluğu gibi dinlemekteydi.

Konuşma bitince, kalabalıktan gelen karışık bir mırıldanma sesi duyuldu. Ses yükselmeye başladı. Bununla birlikte, nöbetteki lostromo ile yardımcılarının çaldığı düdüklerin tiz sesi onları bastırdı ve susturdu.

Claggart'ın cenazesi defin hazırlığı için bir grup astsubay arkadaşına teslim edilmişti. Anlatının akışını gerekli olmayan konularla engellememek adına, bu noktada, güvenlik görevlisinin cenaze töreninin, uygun bir saatte, rütbesine yakışır bir biçimde gerçekleşmiş olduğunu belirtebiliriz.

Her acınası olayın toplumda yarattığı etkiler açısından, bu törende de geleneklere çok bağlı kalınmıştı. Gerek Claggart gerek Billy Budd konusunda denizcilerde ve özellikle alışılagelen geleneklere en çok bağlı olan savaş gemisi tayfası arasında istenmeyen yorumlar yapılabildiğinden, alışkanlıklardan hiçbir noktada sapılmamalıydı. Yine aynı nedenle, daha önce aktarılan Kaptan Vere ile mahkûm arasında geçen görüşme tümüyle kamarada kalmış, mahkûm da kendisini sona götürecek olan sıradan işlemler aşamasına girmişti. Kaptan kamarasından nöbetçi eşliğinde çıkışta gözle görülür herhangi bir özel önlem alınmış değildi. Tayfada, elden geldiğince, subaylarında yanlış yaptıkları izlenimi bırakmamak bir savaş gemisinin sessiz kurallarından biridir. Bir tür sorundan ne denli çok kaygı duyulursa, subaylar da bu sorunu o denli gizler ve gereken önlemler açıklama yapılmadan alınır. O anda, mahkûmun başındaki nöbetçiye, onun gemi papazı dışında kimseyle görüştürülmemesi konusunda kesin emirler verilmiş ve güvenlik için göze batmayan, sıkı önlemler alınmıştı.

yirmi dört

Eski yetmiş dört toplu bir gemide üst top güverte olarak bilinen bölge üstünde, büyük bir kısmı esintilere açık, silahla donatılmış kontra güverte bulunurdu. Burada genelde, hiçbir saatte hamaklar olmazdı, alt top güvertesi ve hem yatakhane hem de denizcilerin torbalarının konulduğu ranzalı güvertenin her iki yanında, deniz erlerinin büyük dolapları ya da yer değiştirebilen, yemek yenilen birçok kiler bulunuyordu.

Indomitable'ın üst top güvertesinin sancak yanında, nöbetçi denetiminde olan Billy Budd, iki yanında top bataryalarının uzandığı bir girintide zincire vurulmuş olarak, boylu boyunca yerde yatıyordu. O toplar, zamanın büyük kalibreli silahlarıydı. Ağır keresteden yapılmış arabaları üzerine oturtulmuş toplar, hantal palanga düzeneğiyle sabitlenmişti ve yanlardan sağlam bir halat takımıyla dışarı doğru uzatılıyordu. Toplar ve arabaları, uçlarında gülle sıkıları olan uzun palasturpalarıyla* birlikte usule uygun olarak, sanki cenaze işlerinden sorumlu kişilerin üniformalarıyla uyumlu olsun diye katranla si-

* Palasturpa, eski topları temizlemekte kullanılan ucuna paçavra bağlanmış, uzun saplı çubuklar. (ç.n.)

yaha boyanmıştı. Yerde yatmakta olan genç denizcinin cenaze ortamının bu karamsar rengiyle çelişki oluşturan, az çok lekeli beyaz gömleği ve beyaz bol pantolonu, bulunduğu girintinin loş ışığında, nisan ayında, bir dağ mağarasının karanlık ağzında kıştan kalan bir kar parçası gibi belirli belirsiz parıldıyordu. O anda zaten kefenini ya da o görevi görecek olan giysilerini giymiş bulunuyordu. Başının üstündeki büyük kirişlere asılı, kendisini pek aydınlatmayan iki gemici feneri vardı. Dürüst olsun olmasın her ülkede ölüm hasadından beslenen savaş tüccarlarının sağlamış olduğu yağlarla ışıldayan bu fenerlerin titrek, kirli sarı ışıkları, ağzı tapalı topların dışarı uzanmış olduğu lomboz deliklerinden girmeye çalışan soluk ay hüzmelerinin rengini bulandırıyordu. Eşit aralıklarla dizili diğer fenerlerin ışığı, iki yanda sıralanmış bataryaların arasındaki loş alanları, küçük günah çıkarma hücreleri ya da yanlarındaki ayin bölmeleri olan bir katedralin solgun ışıklı üstü kapalı geniş koridorunu ortaya çıkarır gibiydi.

Yakışıklı Denizci'nin şu anda yerde uzanmakta olduğu güverte ortamı böyleydi. Yüzünün pembemsi güneş yanığı rengi solmuş görünmüyordu. O rengin silinmesi için esintilerin ve güneşin etkisinden günlerce uzak kalmalıydı. Ama yumuşak tonlu derisinin altındaki iskeleti elmacık kemiklerinin köşe noktalarında yavaşça belirginleşmeye başlamıştı. Bazı kısa olgular içe kapanık coşkulu yüreklerde gizli bir ateş insan dokularını gemi ambarındaki bir pamuk balyasını içten içe yakması gibi kemirir.

İyi ve temiz yürekli bir insan olan Billy'nin bazı insanların içindeki şeytanla yüz yüze gelmesiyle başlayan kederli gerilimi, o anda iki top arasında, kötü yazgısının kapanına kısılmış gibi yattığı sırada yok olup gitmişti. Kaptan Vere ile görüştüğü kamarada duyduğu iyileştirici

duyguları da sürmekteydi. Kendinden geçmiş bir durumda, kıpırdamadan uzanmaktaydı. Yüzündeki daha önce sözü edilen yetişkin ifade, gece sıcak bir odada, beşiğinde uyuklamakta olan bir çocuğun yanaklarında sessizce oynaşan ocaktaki ateşin ışığının gamzelerinde oluşturduğu gizemli bir görüntüye dönüşmüştü. Prangaya vurulmuş olan genç adamın aklından geçmekte olan anıları ve düşleri bu kendinden geçme anındaki dingin mutlulukla birlikte arada bir yüzüne yayılıyor, yeniden geri dönmek üzere geçip gidiyordu.

Gelen gemi papazı onu bu durumda görüp varlığının fark edilmediğini anlayınca onu kısa bir süre ilgiyle izleyip kenara çekildi; parasını savaş tanrısından alan İsa'nın elçisi görevindeki bu kişi belki de genç adama huzur verecek yatıştırıcı bir sözü olmadığını düşünmekteydi. Sabahın erken saatlerinde yeniden geldi. Artık mahkûm gözlerini açmıştı, çevresini izlerken papazı görünce onu kibarca ve gülümseyerek karşıladı. Fakat bu iyi adamın, Billy Budd'ı şafakta ölmesi gerektiğine inandırmak için bir görüşme yapma çabası boşunaydı. Billy ölümün yakın olduğunun bilincindeydi ama ölümü, eğlenceleri arasında cenaze arabalarıyla ve yas tutan insanlarla birlikte cenaze töreni oyunları oynayan çocukların bakışları gibi algılamaktaydı.

Billy, bir çocuk gibi, ölümün gerçekten ne olduğunu bilemeyecek derecede bir kişi değildi. Bozulmamış doğaya her bakımdan daha yakın duran barbar toplumlara göre çok daha uygar olan toplumlarda geçerli olan akıl dışı bir korku duymuyordu. Bu anlamda gerçek bir barbar olan Billy üzerindeki giysi açısından Germanicus Julius Caesar'ın Roma zaferini kutlaması sırasında canlı ganimetler olarak yürüttüğü İngiliz tutsaklara benziyordu. Daha önceki tarihlerde Hristiyanlığı en azından isim

olarak kabul eden İngilizler arsından seçilen ve Roma'ya (bugünkü açık denizlerdeki küçük adalardan Londra'ya götürüldükleri gibi) götürülen genç barbarları andırıyordu. O zamanlar Papa, İtalyanlara benzemeyen bu insanların özel ve ilginç güzelliklerine, kırmızı yüzlerine, bukleli sarı saçlarına hayran kalmış ve "Angles" (İngiliz anlamında) diye haykırmış. "Bunlara meleklere benzedikleri için mi Angles diyorsunuz?" diye sormuştu. Daha sonraki bir tarih diliminde olsaydı, Papa'nın aklına, Fra Angelico'nun Hesperides'in* bahçelerinde elma toplayan solgun gül yanaklı daha güzel İngiliz kızları gelecekti.

İyi yürekli papaz, genç barbarın kafasını iskeletler, güneş saatleri, eski mezar taşları üzerinde bulunan çapraz kemikli kuru kafalar gibi benzer düşüncelerle boş yere doldurmaktaydı; kurtuluş ve kurtarıcı kavramlarını da gündeme getirme çabaları da boşa çıkmıştı. Billy, korku ve dinsel saygıdan çok içten gelen doğal bir saygıyla dinlemişti onu; kendi sınıfındaki çoğu denizci de günlük çalışma dünyasının sıradanlığından soyutlanmış olarak, kuşkusuz, aynı tepkiyi verirdi. Dinsel bir söylemi, bu tür denizci tarzıyla algılaması, çok önceleri tropik adalarda, Kaptan Cook zamanında ya da kısa bir süre sonra bir Tahiti yerlisinin Hristiyanlığın mucizelerle dolu öncülerini algılamasından pek farklı değildi. Papazı içten gelen fakat yerinde olmayan bir nezaketle dinledi. Papazın sözleri, ona uzatmış olduğu avucuna konmuş bir ödül gibiydi ama avucunu kapatmış değildi.

Indomitable'ın papazı sağduyulu ve iyi yürekli, aklı başında bir adamdı. Bu bakımdan, orada mesleğini uy-

---

* Hesperidler, güneşin battığı yerin perileri, nemfler. Yunan mitolojisinde Hera'nın altın elmalarla dolu bahçesinin bakımını üstlenmiş orman perileri. (ç.n.)

gulamak için ısrar etmedi. Bir yüzbaşı, Kaptan Vere'in isteği üzerine, Billy konusunda, papaza birçok yorumlarda bulunmuştu; masumiyetin, İlahi Adalet önünde dinden de iyi bir şey olduğunu düşündüğü için isteksizce geri çekilmişti fakat gitmeden önce, o duygular içinde, bir papazın onaylamayacağı, bir İngiliz için tuhaf olabilecek bir davranışta bulundu. Askerî yasaların mahkûm etmiş olduğu, ölümün pençesinde olmasına karşın, asla bir dogmaya sapmayan, geleceğinden korkmayan, suçlu arkadaşının üzerine eğilerek, yanağından öptü.

Bu saygın adam, genç denizcinin gerçek suçsuzluğunu (bastırılması güç olan, değerleri tanımayan içsel bir duyguyu) anlamasından sonra, askerî disipline kurban verilen bu mahkûmun yazgısını değiştirmek için parmağını bile kıpırdatmamasına şaşırmamalı. Böyle bir girişimde bulunsa, bir çölde boş yere dua eder gibi ve aynı zamanda, kendisine, aynı lostromo ya da başka bir deniz subayının verilen işlerini askeri yasalara göre yerine getirmesi gibi, uğraşının sınırlarını pervasızca aşmak anlamına gelecekti. İşin doğrusu, papaz, Savaş Tanrısı Mars'ın hizmetinde olan Barış Prensi'nin elçisiydi. Böyle olursa, papaz, Noel ayini sırasında kilise sunağı üstüne yakışık almayan bir biçimde bir misket tüfeği gibi konulmuş duruma düşecekti. Peki, papaz niçin oradaydı? Çünkü yasalar, dolaylı bir biçimde, amaca uygun olarak yerine getirilmeliydi ve o, her şeyin kaba güç ile yok edilmesine karşı gelerek zayıf olanların dininin yaptırımlarını uygulayan bir insandı.

yirmi beş

Gece ışık almadığından bir maden ocağını andıran alt katın mağara benzeri katmanlarının aksine, gecenin ışıklarıyla aydınlanan kontra güvertede gece, kendi ışıklarıyla birlikte sona ermekteydi. Gece, solgun örtüsünü, kaftanını, Elyesa'ya* bırakıp göklerde gözden kaybolan savaş arabasındaki bir yalvaç gibi yeni doğmakta olan güne aktarmaktaydı. Doğuda yarı saydam, beyaz, yol yol uzanan, yapağı görünümlü pus içinde, cansız bir ışık belirmekteydi. Işık yavaşça arttı. Kıç tarafta ansızın, sekiz kez çan sesi duyuldu ve ona baş tarafta çalan daha güçlü madeni bir çan sesi karşılık verdi. Saat sabahın dördüydü. O anda, herkesi, infaza tanık olmaya çağıran gümüş düdüklerin sesi duyuldu. Birçok barutçu çocuk ve genç tayfa, alt güverteden yukarıya, ağır top mermilerinin parmaklık görevi gördüğü geniş ambar ağızlarından çıkarak, en büyük filikanın ve her iki yanındaki kat kat siyah bumbaların bulunduğu ana seren ile ön seren arasındaki alanda olayı izlemek için toplandı. Yetmiş dört toplu gemi için küçük sayılmayan çanaklığın

---

* Elyesa (Elisha), İslam ve Yahudilikte kutsal olan İlyas peygamberden sonra gelen peygamber. (ç.n.)

korkuluklarına yaslanmış diğer bir grup izleyici de aşağıdaki kalabalığa kuşbakışı bakıyordu. Genç ya da yetişkin ancak fısıltıyla konuşuyor ya da hiç konuşmuyordu. Kaptan Vere, daha önce olduğu gibi görevli subay topluluğunun ana figürü olarak pupa güvertenin açıklığına yakın bir noktada öne doğru ayakta duruyordu. Biraz aşağısında, kontra güvertede, silahendaz denizciler tam donanımlı olarak, bir yasa duyurusunu bekler gibi dizilmişlerdi.

Eski zamanlarda bir deniz askerinin asılarak idamı genellikle trinketada* gerçekleştirilirdi. Şimdi ise, bu işi için, özel nedenlerle, mayıstra sereni kullanılmaktadır. Artık, mahkûm papaz ile birlikte, serenin altına getirilmişti. Bu son anda veya daha sonra, bu saygın adamın kurallara uygun çok az şey yaptığı ya da hiçbir şey yapmadığına dikkat çekilmişti. Mahkûm için kuşkusuz kısa bir konuşma yapmış ancak Kutsal Kitap'tan çok, genç adama karşı olan davranışı ağırlık kazanıyordu. İki lostromo yardımcısı son infaz hazırlıklarını hızla yerine getirdi. Billy, yüzü kıç tarafa dönük, ayaktaydı. Beklenen son an gelince, duraksamadan, akıcı bir biçimde söylediği son sözcükler, "Tanrı Kaptan Vere'i korusun!" oldu. Boynuna kahrolası bir halat geçirilmiş sıradan suçlu bir kişiden beklenmeyen, şerefli kaptanlık makama yönelik bu düzgün heceleri, bir daldan uçmak üzere olan ötücü bir kuşun melodi gibi net bir şakıma etkisi yaratmıştı. Şu anda son yaşadığı olaylarla derin bir gizemli anlam kazanan genç denizcinin ender rastlanan güzelliği bu etkiyi artırmıyor değildi.

* Trinketa, yelkenli gemilerde pruva direğinin en altında bulunan ana seren. (ç.n.)

Alt katlardan ve üst kesimlerden tüm gemi personelinin kendiliğinden haykırışı, aynı elektriği almış tek bir ses olarak genç denizciyle aynı duygular içinde "Tanrı Kaptan Vere'i korusun!" diye yankılandı. O anda Billy, herkesin gözlerinde olduğu kadar, yüreklerinde de yer etmiş olmalıydı.

Billy'nin sözleri ve ardından aynı anda gelen tüm tayfada yankılanması karşısında, Kaptan Vere, uğradığı duygusal şokun yarattığı etkiyi ya katı bir öz denetimle ya da anlık bir tutulmayla, olduğu yerde, tüfeklikte duran bir misket tüfeği gibi kıpırdamadan dimdik durdu.

Son işaretin verilmesiyle önceden belirlenmiş boğuk sesli trampetler çalmaya başladığında, esintiyle düzenli olarak sallanmakta olan geminin teknesi tam bir dengeye gelmişti. Aynı anda, doğuda alçalmakta olan yapağı görünümlü pus gizemli bir görüntü oluştururken, Tanrı Kuzusu'nun tüyleri gibi yumuşak bir ışıma beliriyordu; aynı anda yukarı doğru odaklanan kalabalığın izlediği Billy, tam şafak sökerken yerine çıktı.

Eli kolu bağlı, serenin ucuna gelip asılarak sallanmakta olan Billy'nin bedenindeki hareketsizlik herkeste şaşkınlık yaratacak derecede belirgindi. O durgun havada, ağır toplarla donanımlı bu görkemli, koca geminin kendi salınması dışında bir hareket görülmüyordu.

yirmi altı

İnfazdan birkaç gün sonra, kırmızı yanaklı, tıknaz ve bir filozof kadar derin düşünceli bir kişi olan gemi yazmanı, sözü edilen bu son özellikle ilgili olarak, yemekte doktorla konuşurken, "İrade gücünün ne denli güçlü olabileceğini gösteren bir kanıt oldu bu" sözlerine yanıt olarak, sıska uzun boylu, kibarlıktan çok neşesiz bir tutumla koşut ilerleyen iğneleyici yaklaşımda olan doktor şunları söyledi: "Bağışlayın, Bay Yazman. Bilimsel olarak yönetilmiş bir infaz olayında, Budd'ın nasıl asılacağı konusunda benim de aldığım özel emirlerle gerçekleşen bu asılma sonrasında beklenen, bedendeki bir hareket, kaslardaki mekanik kasılmayı gösterir. Bu yüzden, kas sisteminde bu kasılmanın olmayışı, sizin dediğiniz gibi irade gücüne de beygir gücüne de bağlanamaz. Kusura bakmayın."

"Peki, bu sözünü ettiğiniz kas kasılmasının böyle durumlarda az çok değişmez olarak görülmesi gerçek, değil mi?"

"Kesinlikle öyle, Bay Yazman."

"Peki, beyefendi, o zaman bu olayda, o kasılmanın olmayışını nasıl yorumluyorsunuz?"

"Bay Yazman, bu olaydaki sizin yorumunuzun benimkiyle uyuşmadığı ortada. Siz, bilimsel yayınlarda geçmeyen bir terim olarak irade gücünden söz ediyorsunuz. Bense, şu andaki bilgim ışığında, bu konuda yorum yapamam. Halatın ilk dokunuşu anında Billy'nin yüreğinin olağan dışı bir duygu ile doruğa ulaşarak birden durduğunu varsaysak bile bu varsayıma göre, ardından yaşanan olguyu nasıl açıklarsınız? Bu durum özensizce kurulan bir saatin, sonunda zembereğinin kopmasına benziyor."

"O zaman, kas kasılmasının bir olgu olduğunu kabul ediyorsunuz."

"O, nedeni derhâl belirlenemeyecek bir görüntü anlamında bir olgu idi, Bay Yazman."

"Peki, sayın beyefendi" diye ısrarla sözlerini sürdüren yazman, "Bu adamın ölümü halatla mı gerçekleşti yoksa bu, bir tür kendi kendini öldürme (ötenazi) olayı mıydı?"

"Bay Yazman, ötenazi sizin dediğiniz şu irade gücü gibi bir şey: Yine affınıza sığınarak bunun bilimsel bir terim olarak gerçek olduğundan kuşkulu olduğumu söyleyeyim. Bu, düşsel ve fizik ötesi olarak, kısaca Yunanca bir söz fakat..." Ansızın ses tonunu değiştirerek, "Hasta koğuşunda, yardımcılarıma bırakamayacağım bir hastam var. Bağışlayın, kusura bakmayın" dedi ve sofradan kalkarak, resmî bir biçimde oradan ayrıldı.

yirmi yedi

İnfaz anında ya da sonrasındaki sessizlik, geminin gövdesine çarpan dalgaların ve dümencinin dikkatinin başka yöne çevrilmesiyle gözünden kaçan dalgalanmaya bırakılmış bir yelkenin sesi dışında, kısa bir süre daha sürdü ve bu anlamlı sessizliği giderek artan, sözle anlatılamayacak bir ses bozdu. Tropikal bölge dağlarındaki sağanaklarla ansızın kabaran bir ırmağın, dik yamaçlı düzlüğü olmayan ormanlar arasından akarken çıkardığı boğuk ve uğultulu sesini duymuş olanlar, bu sesi akıllarında canlandırabilirler. Tayfanın geminin açık güvertesinde toplanmasına karşın, sesleri yakından geliyor ama ses uğultulu çıktığı için kaynağı uzaktaymış gibi görünüyordu. Sözler anlaşılmadığından, bu uğultu, karada toplanan kalabalıklarda duyulabilecek kaprisli bir düşünce ve duygunun dışavurumunu göstermekten çok kuşkulu bir anlam taşımaktaydı ve bu durumda, Billy'nin o güzel son sözleri gemi adamlarının dilinde kendiliğinden yankılanan bir geri dönüşü anlatmak ister gibiydi. Bununla birlikte, uğultunun haykırışlara dönüşerek artmasından önce beklenmeyen bir çabuklukta, bir ses kesin bir emir verdi. "Lostromo, sancak nöbetini kaldır ve herkesi buradan çıkar!"

Lostromo ile yardımcılarının bir deniz atmacasının çığlığı kadar cırlak düdükleri alçak tonlu uğultuyu dağıtarak bastırdı ve disiplin mekanizmasına boyun eğen kalabalığın yarısı oradan ayrıldı. Kalanların çoğuna serenlerin esintiye göre düzeltilmesi gibi geçici görevler verildi; tayfa, duruma göre herhangi bir güverte subayı tarafından bu tür işler için görevlendirilirdi.

Açık denizde, harp divanının vermiş olduğu ölüm cezasını izleyen her işlem, aceleye getirildiği izlenimi yaratılmadan ama çabucak yerine getirilir. Yelken dikicilerinin yardımcılarının tabut işlevi görecek biçimde diktikleri, Billy'nin hayattayken kullandığı hamak, içine ağırlık olması için top mermisi konularak cenaze işlerine bakan kişiler tarafından derhâl hazırlanmıştı. Daha önce sözü edilen disiplin kaygısıyla, tüm hazırlıklar yapıldıktan sonra, herkesin defninde bulunması için ikinci bir çağrı yapıldı.

Bu kapanış töreninin ayrıntılarını vermeye gerek görülmedi. Ancak aşağı doğru eğimli kalas yükünü denize bırakınca tayfadan gelen, sözleri anlaşılmayan ikinci bir uğultu, bu kez bazı büyük deniz kuşlarının dikkatinin gülleyle ağırlaştırılmış hamağın denize indirilmesinden doğan bu özel karmaşaya çekilmesiyle çıkardıkları seslere karışmıştı. Kuşlar geminin gövdesine o denli yaklaşmışlardı ki iki eklemli kanatlarının çıkardığı kemiksi çıtırtı sesleri duyulmaktaydı. Gemi, defin noktasını dümen suyunda bırakıp hafif esintiyle yol alırken, açık kanatlarıyla gölgeleri su yüzeyine düşen kuşlar, alçakta daireler çizip ağıt yakar gibi çatlak sesli çığlıklar atarak uçuşmaktaydı.

Bizden daha yaşlı, batıl inançlı denizciler, savaş gemisi tayfası, tam o anda havada asılı durduğunu gördükleri ve şimdi suyun dibine batmış olan olağanüstü bir muci-

zeden sonra deniz kuşlarının hareketleri salt av peşinde koşan aç hayvanlar olmaktan öte, önemli bir olguydu. Tayfa arasında, araya girilmesi gereken, belirsiz bir hareketlenme başladı. Bu duruma bir an için hoşgörü gösterildi. Ardından ansızın, her gün en az iki kez yinelenen tanıdık trampet sesleri, bu kez daha ısrarcı bir tonda, herkesi görev başına çağırdı. Gerçek askerî disiplin, uzun sürdüğünde, sıradan bir insanda, verilen resmî bir emir sesine karşı, anlık oluşu açısından, bir içgüdüsel etkiyi andıran bir tür boyun eğme duygusu yaratır.

Trampet sesleri, tayfanın çoğunu üstü kapalı top güvertelerindeki bataryalara göndererek kalabalığı dağıttı. Top tayfası alışıldığı gibi kendi toplarının başında sessizce durmaktaydı. Güverte baş zabiti, koltuk altına yerleştirmiş olduğu yalın kılıcıyla kıç güvertesindeki yerinde ayakta duruyor ve aşağı katlardaki bataryalara kumanda eden kılıç kuşanmış yüzbaşılardan gelen raporları alıyordu; son rapor verildiğinde, bir selam çakarak, kurallara uygun olarak tümünü komutana teslim etti. O andaki ortama göre, askerlerin bölümlerine gönderilme işlemi her zamankinden bir saat önceden gerçekleştirildi. Geleneklerden sapan bu uygulama, Kaptan Vere gibi bir komutanın yetki verdiği sert olarak tanınan bir amir tarafından yerine getirildi. Amir, bu sıra dışı uygulamayı, adamlarının geçici ruhsal durumunu göz önüne alarak, zorunlu olarak gerçekleştirmişti. "İnsanoğlu için, kurallar, ölçülü kurallar her şeydir; çaldığı lir ile ormanda yaşayan yabanıl yaratıkları büyüleyen Orfe'nin öyküsüne de bu durum anlatılmaktadır." Bir zamanlar Manş Denizi'ni geçerken kuralların bozulmasıyla yaşananlarda olduğu gibi aynı şekilde davranmıştı.

Bölümlerde bu sıra dışı toplanmalar alışılan saatteki gibi yürütüldü. Kıç güvertesinde bulunan bando dinsel

bir ezgi çaldı. Ardından, papaz, her zamanki sabah ayinini uyguladı. Sonra, trampetler sustu, disiplin ve savaş amacına yönelik müzik ile dinsel ayinler yapılarak adamlar düzenli bir biçimde, topların başında olmadıkları kendi özel yerlerine çekildi.

Gündüz olmuştu artık. Uzaklarda, alçakta oluşan, güneşin taçlandırdığı kuzu yünü benzeri pus, yine güneşin etkisiyle dağılmıştı. Çevresel bir dinginlik ortamının sessizliğinde, bir mermercinin iş yerinden daha çıkarılmamış, cilalı bir mermer blok gibi pürüzsüz ve açık bir hava oluşmuştu.

yirmi sekiz

Salt anlatıda erişilebilir olan, biçimde bakışımlılığa, olgudan çok masal türüyle ilgili olan anlatı türünde o denli kolay ulaşılamaz. Kesin olarak ileri sürülen gerçekte her zaman için bir sorun vardır bu nedenle, böyle bir anlatının sonu, bitmiş bir gotik yapının tepe süsü kadar iş tamamlanmış duygusu yaratmayacaktır.

Büyük İsyan'ın olduğu yılda Yakışıklı Denizci'nin başından geçenler doğru olarak anlatıldı. Ancak anlatı, onun yaşamının sona ermesiyle bitse de olayın gerisini de anlatmak için üç bölüm yeterli olacaktır.

Fransız monarşisi donanmasına özgün olarak, Direktuvar yönetimi tarafından yeni adlarının verilmesi sırasında, Saint Louis savaş gemisi Ateist* olarak adlandırılmıştı. Bu adlandırma, Devrim filosundaki diğer ad değişiklikleri gibi, bir yandan iktidarın, son haddeki densizliğini gösterse, bir yandan da öyle olması amaçlanmasa da savaş gemilerine verilebilecek Devastation (Yıkım) ya da Erebus (Cehennem) gibi adlar içinde en uygunuydu.

---

* Tanrıtanımaz. (ç.n.)

Kayda geçen olayların yaşandığı filodan ayrı yapmış olduğu seyri sonrası İngiliz filosuna dönüş yolunda, Indomitable, Ateist ile karşılaştı ve çarpışma başladı, Kaptan Vere, askerlerinin küpeşteden atlamalarını sağlamak düşüncesiyle gemisini düşman gemisine yanaştırdığı sırada, o geminin lombozlarından atılan bir misket mermisiyle vuruldu. Ağır yaralı bir hâlde güverteye düştü ve bazı adamlarının da yatmakta olduğu alt kattaki, revir bölümüne taşındı. Kumandayı kıdemli yüzbaşı aldı. Onun kumandasında düşman gemisi sonunda birçok yaralı ile ele geçirilmiş ve ender bir şans sonucu, gemimiz tarafından savaş alanından fazla uzak olmayan Cebelitarık'taki bir İngiliz limanına başarıyla çekilmişti. Kaptan Vere, orada öteki yaralılarla birlikte karaya çıkarıldı. Birkaç gün orada kaldıktan sonra kaçınılmaz sonu gelmişti. Ne yazık ki Nil ve Trafalgar savaşlarına katılacak zamanı olmadı. Bir düşünüre özgü aşırı sade kişiliğine karşın, tüm tutkuların en gizlisi olan kapıldığı hırs nedeniyle asla tam anlamıyla ün kazanamadı.

Ölümünden az önce, insanın içindeki ince bir duygu üzerinde gizemli bir biçimde etkili olan ve fiziksel işlevini yatıştıran sihirli bir ilacın etkisiyle yatarken, hizmetlisine anlaşılmayan bazı sözler mırıldanmıştı. "Billy Budd, Billy Budd..." Hizmetlinin, Indomitable harp divanındaki üyeler arasında infaz konusunda en isteksiz olan silahendaz subayına pişmanlık vurgusu yapılmayan bu sözcükleri aktarmıştı. Ancak Billy Budd'ın nasıl bir kişi olduğunu çok iyi bilen bu subay bilgisini kendine saklamıştı.

yirmi dokuz

İnfazdan birkaç hafta sonra, zamanın yetkili haftalık donanma yayınlarından birinde "Akdeniz'den Haberler" başlığı altında, infaz olayını anlatan bir haber göze çarpıyordu. Yazı, gerçeklerin yazara, olayı saptırmaya ve yalanlamaya yönelik, biraz da söylentiler sonucu ulaşmış olması olasılığına karşın, kuşkusuz, çoğunlukla iyi niyetle kaleme alınmıştı. Haber şöyleydi:

"Geçen ayın onuncu günü Majesteleri Kral'ımızın gemisi Indomitable'da can sıkıcı bir olay oldu. Geminin güverte güvenlik görevlisi John Claggart, tayfanın alt düzey kesimi arasında baş göstermekte olan ve elebaşlarının William Budd olduğu bir kalkışma girişimini ortaya çıkarmıştır. Kendisi, Claggart, sorgulamak amacıyla kaptanın huzuruna çıkarmakta olduğu bu adam tarafından öç almak amacıyla kalbinden bıçaklanarak öldürülmüştür. Cinayetin işlenmesi ve kullanılan araç, saldırganın İngiliz olmadığını, o zamanın zorunlu askerî gereği olarak askere alınan çok sayıda İngiliz soyadı alan kişiden biri olduğunu yeterince göstermektedir. Orta yaşlı, saygın, erdemli, resmi olarak astsubay rütbesinde olan, Majesteleri'nin Donanması'nın büyük ölçüde güvenmiş

olduğu görevli subaylarımızın herkesten daha iyi tanıdığı bu kişinin ölümü suçun büyüklüğü ve suçlunun aşırı başıbozuk oluşu bakımından daha önem kazanmaktadır. Kurban, sorumlu, ağır ve karşılığı pek alınamayan görevine çok bağlıydı ve işini güçlü bir vatanseverlikle yürütmekteydi. Günümüzde birçok olayda olduğu gibi, bu olayda da bu şanssız adamın kişiliği, merhum Dr. Johnson'un ileri sürdüğü söylenen, 'vatanseverlik alçakların son sığınağıdır' ters söylemini, çürütmeye gerek varsa, önemli ölçüde çürütmektedir. Suçlu suçunun cezasını çekti. Cezanın gecikmeden uygulanması uygun görülmüştür. Şu anda, Majesteleri'nin gemisi Indomitable'da hiçbir sorun beklentisi yoktur."

Yukarıdaki yıllar önce yayınlanan, geçerliliği kalmayan, unutulmuş olan bu yazı, insanlık tarihinde şimdiye dek, John Claggart ile Billy Budd gibi iki adamın tutumunu kaydetmiş olan tek yazıdır.

otuz

Donanmada yaşanan her dönemin önemli özellikleri vardır. Göze batan bir olayda, dişe dokunur ne varsa, pireyi deve yapar gibi anıtlaştırılır. Pruva gabyarının asıldığı seren birkaç yıl mavi üniformalılarca gündemde tutuldu. Gemiden tersaneye, tersaneden gemiye, sonra yine gemiye taşınan konuyla ilgili bilgiler sonunda bir tersanede yük taşıyıcı bumba olarak kullanıldı. Mavi üniformalılara göre o serenin bir kıymığı bile Kutsal Haç'ın parçası anlamına geliyordu. Bu tragedyanın gizli gerçeklerinden haberleri olmamasına ve cezanın donanma açısından kaçınılmaz olarak verildiğini düşünmemelerine karşın, Billy'nin kasten cinayet işleyecek kadar isyancı bir insan olmadığı içgüdüsel olarak akıllarından geçiyordu. Yakışıklı Denizci'yi asla sırıtmayan ya da geçici bir kötü heves etkisiyle yüzü değişmeyen bir kişi olarak anımsıyorlardı. Billy'nin onlar üzerinde bıraktığı izlenim, kuşkusuz, ölmüş olmasından, bir dereceye kadar da gizemli bir biçimde ölmüş olmasıyla derin anlam kazanıyordu. O günlerde, Indomitable'ın top güvertesinde, Billy'nin genel kişilik tahmini ve kişiliğinin bilincinde olmadığı o yalınlığı, aynı vardiyaya çıkan başka bir pruva gabyarının sözlerinde yaşam bulmuştu; bazı yetenekli

denizcilerde rastlanan açık sözlü, ozan ruhlu özelliğiyle ve katranlı elleriyle çalakalem yazdığı dizeler, tayfa arasında bir süre dolaştıktan sonra, sonunda Portsmouth'da bir balad olarak kabaca basılmıştı. Verilen başlık Billy'nin adını taşıyordu:

prangaya vurulmuş billy

İyi yürekli papaz geldi görmeye,
Tek başına yattığım kuytuya diz çöküp dua etmeye,
Billy Budd'a ve onun gibilere. Bak şuradan,
İçeri ay ışığı sızıyor Lombozdan.
Parlatıyor odayla birlikte nöbetçinin kılıcını,
Billy son gününün şafağında verecek canını.
Düşünürüm bir mücevher kutusu yaptıracaklarını
Yarın serenin ucunda sallanacak o güzel inci.
Bristol Molly'ye verdiğim incili küpe gibi
Asılacak olan benim, ceza değil verilen.
İşte, aşağıdan yukarı çıkmalıyım erkenden.
Bir ısırık bisküvi verecekler ben gitmeden.
Sunacak sofra arkadaşlarım bir ayrılık kadehi.
Aç karnına asılmak da olmaz şimdi.

Herkes başını çevirecek şu halatlardan.
Ve şu tepeden sarkan urgandan.
Tanrı bilir ancak kim gönderecek beni buradan!
Çalsın artık şu düdük, takılsın urgan.
Yoksa her şey tümüyle mi yalan.
Düş görüyorum, gözlerimde buğu.
Yeter denize verilmem için bir balta vuruşu
Trampet sesleri azalıyor, Billy anlamayacak mı asla?
Donald söz verdi şu kalasın yanında duracağına.

Bir dost eli sıkacağım kayarken son yolculuğuma.
Ama hayır! O zaman ölmüş olacağım zaten.
Şu an bir Galli Taff'ı anımsamaktayım denize verilen.
Yanakları tomurcuk pembesinden.
Atacaklar işte beni de derinlere, bağlayıp hamağımı
Orada mısın nöbetçi? İşte duymaktayım kaydığımı.
Rahat gireyim suya, en azından şu prangayı gevşet
bileğimden,
Neyse boş ver, uykum var, sarmış her yanımı çamurlu
dip yosunları zaten.

SON

Tehlikeyi çağrıştıran adına münhasır az çok güçlü bir boksör ya da güreşçi olduğu söylenebilirdi. Yani, güç ve güzellik bir aradaydı Billy Budd'da. Yiğitliği dillerde dolaşırdı. Karada şampiyon, denizde sözcü; imkân varsa her durumda herkesten daha ön planda olurdu. Fırtına çıktığında, yelkenleri camadan ile sıkıca küçültür, bir ayağı üzengi üstünde, iki eliyle miyama halatını, bir Flaman atına binercesine dizgin gibi çekerdi. Bu sırada duruşu azgın atı Bukefalos'u dizginleyen genç Büyük İskender'i anımsatırdı. Gürleyen gökyüzünde boğayı boynuzlarından yakalayıp silkeleyen bir figürmüşçesine yatay serenler üstüne dizilerek çalışan tayfaya coşkuyla seslenir ve onları yüreklendirirdi...

***

Yüz sene süren bir edebi çoraklık döneminden sonra, Melville'in lanetli adalarında, şeytansı esir gemilerinde, biçimsiz evlerde, yıkılan kulelerde, tıkırtı sesi gelen masalarda, ürkünç fabrikalarda, hastalıklı kulübelerde ve kentin boş tuğla duvarlarında belki de yalnızca kendi kişisel korkularımızı değil, aynı zamanda bizatihi Melville'in de gerçeğini okuyabilecek bir durumdayız artık. Melville'in anlatılarına duyulan inatçı ilgi, cesaretin kırılması, ters tepki veren enerjisinin büyüsü altında olsa da, gerçeği öğrenme isteğinden başka bir şey değildir... Melville sezgisel olarak geniş bir düzleme uzanmak ister; öykülerinde bile kozmik ilgilerin titreşimleri ve işaretleri yankılanır...

John Updike

KDV'den muaftır.

AYRINTI • KLASİK

ISBN: 978-605-314-466

9 786053 14466